

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Právnická fakulta

Klára Hegerová

Narovnání v trestním řízení

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Lukáš Bohuslav, Ph.D.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 18. prosince 2016

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 18. prosince 2016

.....

Klára Hegerová

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych na tomto místě poděkovala JUDr. Lukášovi Bohuslavovi, Ph.D. za odborné vedení této diplomové práce a cenné rady, které mi při jejím psaní poskytl.

OBSAH

ÚVOD	1
1. ODKLONY V TRESTNÍM ŘÍZENÍ	4
1.1 ZÁSADA OPORUNITY.....	5
1.2 TRESTNÍ PŘÍKAZ.....	6
1.3 PODMÍNĚNÉ ZASTAVENÍ TRESTNÍHO STÍHÁNÍ	9
1.4 PODMÍNĚNÉ ODLOŽENÍ PODÁNÍ NÁVRHU NA POTRESTÁNÍ.....	10
1.5 NAROVNÁNÍ	11
1.6 DOHODA O VINĚ A TRESTU	12
1.7 Odstoupení od trestního stíhání mladistvého.....	15
2. NAROVNÁNÍ V TRESTNÍM ŘÍZENÍ	18
2.1 CHARAKTERISTIKA NAROVNÁNÍ.....	18
2.2 KONCEPT RESTORATIVNÍ JUSTICE.....	19
2.3 VÝVOJ INSTITUTU NAROVNÁNÍ V ČESKÉM PRÁVNÍM ŘÁDU	22
2.3.1 Zavedení narovnaní do trestního řádu	22
2.3.2 Tzv. velká novela trestního řádu.....	26
2.3.3 Další podstatné novelizace trestního řádu týkající se narovnaní.....	28
2.4 SOUČASNÉ PODMÍNKY PRO SCHVÁLENÍ NAROVNÁNÍ	30
2.4.1 Řízení o přečinu.....	30
2.4.2 Souhlas obviněného a poškozeného	32
2.4.3 Prohlášení obviněného o spáchání skutku	34
2.4.4 Úhrada škody a vydání bezdůvodného obohacení	36
2.4.5 Složení peněžité částky určené státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti.....	39
2.4.6 Dostatečnost vyřízení věci rozhodnutím o schválení narovnaní	41
2.5 ŘÍZENÍ O SCHVÁLENÍ NAROVNÁNÍ	43
2.5.1 Výslech obviněného a poškozeného	44
2.6 ROZHODNUTÍ O SCHVÁLENÍ NAROVNÁNÍ	47
2.7 NAROVNÁNÍ V ŘÍZENÍ VE VĚCECH MLADISTVÝCH A V ŘÍZENÍ PROTI PRÁVNICKÝM OSOBÁM	49
2.8 ÚPLATNĚNÍ MEDIACE V RÁMCI ŘÍZENÍ O NAROVNÁNÍ	51

2.8.1	<i>Probační a mediační služba České republiky</i>	51
2.8.2	<i>Výkon mediační činnosti</i>	55
2.9	VYUŽITÍ NAROVNÁNÍ V PRAXI A NÁVRHY DE LEGE FERENDA	57
3.	SROVNÁNÍ NAROVNÁNÍ S PRÁVNÍ ÚPRAVOU FRANCIE	67
	ZÁVĚR	70
	SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	73
	LITERATURA	74
	ABSTRAKT	82
	ABSTRACT	84
	NÁZEV PRÁCE V ANGLICKÉM JAZYCE	86
	KLÍČOVÁ SLOVA, KEY WORDS	86
	PŘÍLOHY	87
	PŘÍLOHA Č. 1	87
	PŘÍLOHA Č. 2	88
	PŘÍLOHA Č. 3	89
	PŘÍLOHA Č. 4	90

Úvod

Narovnání je institut trestního práva procesního, který byl do trestního řádu zaveden jeho novelou provedenou zákonem č. 152/1995 Sb. účinnou od 1. 9. 1995, a to především jako reakce na nárůst kriminality na počátku 90. let 20. století a neefektivitu nepodmíněného trestu odnětí svobody u některých kategorií odsouzených pachatelů. Narovnáání je odklonem v trestním řízení vycházející z konceptu restorativní justice, jehož hlavním účelem je urovnání narušených vztahů mezi pachatelem a poškozeným a náhrada škody či odčinění jiné újmy způsobené trestným činem. V řízení o narovnáání se předpokládá aktivní účast stran konfliktu, která má rovněž vést k objasnění jeho příčin a k převzetí skutečné osobní odpovědnosti pachatele za své jednání, což může být velmi přínosné z hlediska prevence trestné činnosti. Narovnáání jako alternativa ke klasickému průběhu trestního řízení by rovněž měla u méně závažné trestné činnosti odlehčit přetíženým soudům a celkově přispět k rychlosti trestního řízení.

Tento institut je součástí právního řádu déle než dvacet let a za tuto dobu prošel celou řadou novelizací, které odstranily některé výkladové nejasnosti či aplikační problémy a které měly vést k rozšíření jeho využívání v praxi. Přesto však stojí narovnáání mezi odklony v trestním řízení na okraji zájmu, a to jak na úrovni přípravného řízení (včetně zkráceného), tak v řízení před soudem. S ohledem na skutečnost, že jeho aplikace může být velmi přínosná, a to nejen pro obviněného a poškozeného, ale i pro celou společnost, je třeba zamyslet se nad tím, co využití narovnáání v praxi brání a zda a jakým způsobem je možné tyto překážky odstranit. Pokusit se nalézt odpověď na tuto otázku je jedním z dílčích cílů této práce. Cílem práce je rovněž poskytnout ucelený pohled na institut narovnáání a kriticky zhodnotit jeho stávající úpravu.

Práce je členěna do tří základních kapitol. Vzhledem k tomu, že je narovnáání třeba vnímat v širším kontextu, je první kapitola věnována obecně odklonům v trestním řízení. Zde se zaměřuji na vymezení pojmu odklonů a upozorňuji na jejich dvojí pojetí, se kterým je možné se v literatuře setkat. Dále pak uvádím jejich charakteristické znaky a funkce, za jejichž účelem byly do trestního řádu zavedeny a které by měly v praxi plnit, jakož i postavení odklonů z hlediska některých základních zásad trestního řízení a zákonné podmínky k jejich jednotlivým druhům.

Jádrom této práce je druhá kapitola, která je nejrozsáhlejší a detailně se věnuje již samotnému institutu narovnání. Na úvod této kapitoly uvádím základní charakteristiku narovnání, koncept restorativní justice a vývoj narovnání v českém trestním řízení, který je důkazem bohužel neúspěšných snah zákonodárce o rozšíření tohoto odklonu v praxi. Následně se zaměřuji na jednotlivé zákonné podmínky pro schválení narovnání s cílem podrobně je rozebrat. Dále se pak věnuji průběhu řízení o schválení narovnání, jeho důsledkům pro obviněného a významu Probační a mediační služby, bez jejíchž pracovníků je aplikace narovnání jen těžko realizovatelná. Účinnou právní úpravu narovnání jsem se snažila doplnit současnou judikaturou, avšak s ohledem na sporadické využívání tohoto institutu, jsou i rozhodnutí nejvyšších soudních institucí týkající se narovnání spíše výjimečná. Nejčastějším zdrojem poznatků v této části tak byla odborná literatura a důvodové zprávy k novelám trestního řádu. Ke konci druhé kapitoly pak prezentuji data týkající se využití narovnání v praxi, která jsem získala především ze statistických ročenek kriminality a soudních agend a výročních zpráv Nejvyššího státního zastupitelství. V návaznosti na to se snažím analyzovat problémy současné právní úpravy a předložit jejich možné řešení, přičemž mi cenným zdrojem byla Zvláštní zpráva Nejvyššího státního zastupitelství obsahující vyhodnocení efektivnosti využívání institutů podmíněného zastavení trestního stíhání a narovnání a součinnosti s Probační a mediační službou v roce 2003 a prvním pololetí roku 2004, která mi byla Nejvyšším státním zastupitelství poskytnuta na mou žádost. Ačkoliv by se mohlo zdát, že tato zvláštní zpráva stará déle než deset let již dnes nebude aktuální, podněty, které jsou zde obsaženy, dosud nebyly zákonodárci vyslyšeny. Na závěr této kapitoly se věnuji návrhu právní úpravy narovnání, který se objevil ve Věcném záměru rekodifikační komise pro nový trestní řád. V průběhu celé této části dochází ve vhodných případech ke srovnání narovnání s podmíněným zastavením trestního stíhání, narovnání silně konkurujícím odklonem.

Ve třetí a zároveň poslední kapitole této práce se věnuji srovnání narovnání s institutem *la médiation pénale*, který je součástí francouzského trestního řádu rovněž jako jedna z možných alternativ ke klasickému trestnímu řízení. Ačkoliv je ve Francii uplatňována, na rozdíl od České republiky, jako vůdčí zásada oportunity, s ohledem na možné rozšíření principu oportunity v novém trestním řádu, by tak nemusela být vyloučena možnost inspirovat se při formulaci nových podmínek narovnání touto právní

úpravou. Vzhledem k nedostatečnému přístupu ke knižním zdrojům, ze kterých bych mohla čerpat poznatky týkající se institutu *la médiation pénale*, jsem v tomto případě čerpala nejvíce ze zahraničních internetových zdrojů provozovaných francouzskou vládou a ministerstvem spravedlnosti.

Text práce vychází z právní úpravy účinné ke dni 21. listopadu 2016.

1. Odklony v trestním řízení

Ačkoliv jsou odklony v trestním řízení významným institutem trestního práva procesního, jejich pojem není výslovně uveden ani v trestním řádu, ani v trestním zákoně. Rovněž neexistuje jednotná definice odklonů a ani jejich koncept není přesně teoreticky vymezen.¹ Odklon v trestním řízení je však nejčastěji charakterizován jako alternativa ke klasickému průběhu a výsledku trestního řízení². Základním účelem většiny institutů, které řadíme mezi odklony, je rychlejší a efektivnější vyřízení trestních věcí, které „*nevyžadují z hlediska účelu trestního řízení projednání věci v hlavním líčení před soudem*“.³ Některé typy odklonů jako narovnání nebo podmíněné zastavení trestního stíhání vychází z principů restorativní justice, jejímž základním cílem je obnovení narušených vztahů mezi poškozeným a obviněným.⁴ V právní úpravě odklonů tak nacházejí široké uplatnění základní zásady trestního řádu jako je zásada rychlosti řízení (§ 2 odst. 4 TrŘ) a zásada zajištění práv poškozeného (§ 2 odst. 15 TrŘ). Mezi očekávané důsledky zavedení odklonů do trestního řízení také patří vyšší efektivita při řešení konkrétních typů kriminality v porovnání s klasickými postupy v trestním řízení, přičemž efektivitou se rozumí „*dosažení účelu trestního řízení, zejména potom dosažení výraznějšího převýchovného účinku na pachatele, posílení postavení poškozeného v trestním řízení a u narovnání též odstranění konfliktního stavu a dosažení rychlé a reálné satisfakce pro poškozeného*“⁵. Mezi odklony v českém trestním řízení zpravidla řadíme trestní příkaz, podmíněné zastavení trestního stíhání (včetně podmíněného odložení podání návrhu na potrestání ve zkráceném přípravném řízení), narovnání (včetně odložení věci při schválení narovnání ve zkráceném přípravném řízení), dohodu o vině a trestu a odstoupení od trestního stíhání mladistvého.⁶

¹ JELÍNEK, Jiří a Jana NAVRÁTILOVÁ. *Trestní právo procesní*. 5. aktualiz. vyd. Praha: Linde, 2007, s. 646.

² Srov. např. JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016., s. 728, ŠÁMAL, Pavel a Tomáš GRIVNA. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře, s.3478.

³ ŠÁMAL, Pavel, Jan MUSIL, Josef KUČHTA, Marek FRYŠTÁK a Věra KALVODOVÁ. *Trestní právo procesní*. 4. přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Academia iuris, s. 729.

⁴ Tamtéž, s. 729.

⁵ ČÍSAŘOVÁ, Dagmar, Jaroslav FENYK a Tomáš GRIVNA. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: ASPI-Wolters Kluwer, 2008., s. 673.

⁶ ŠÁMAL, Pavel, Jan MUSIL, Josef KUČHTA, Marek FRYŠTÁK a Věra KALVODOVÁ., op. cit., s. 729.

Obviněnému se odklonem zpravidla nabízí vyřízení trestní věci s příznivějšími důsledky, musí však být splněny zákonem stanovené podmínky, kterými mohou být zejména nižší závažnost trestného činu, vydání bezdůvodného obohacení, náhrada škody či jiné odčinění způsobené újmy, souhlas obviněného příp. i poškozeného nebo doznání k trestnému činu. Právě souhlas obviněného je obligatorní podmínkou všech odklonů, které jsou součástí našeho právního řádu, a to vzhledem k právu obviněného na projednání věci ve standardním hlavním líčení (srov. čl. 6 EÚLP a čl. 36 odst. 1 LZPS).⁷ Na druhou stranu se jedná o fakultativní způsob vyřízení trestních věcí, na který nemá obviněný právní nárok, a to i přestože všechny zákonem stanovené podmínky splňuje.⁸ Při úvaze, zda bude zvolen tento postup, se musí soud i státní zástupce řídit zásadami trestního řízení a zvažovat zájem poškozeného.⁹ „*Racionalita v trestní justici tak nesmí být cílem sama o sobě, ale musí respektovat demokracii, rovnost, humanitu a zákonnost*“.¹⁰

1.1 Zásada oportunity

Většina odklonů představuje výjimku ze zásady legality, jedné ze základních zásad trestního řízení, na základě které je státní zástupce povinen stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví, pokud zákon nebo vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána, nestanoví jinak (§ 2 odst. 3 TrŘ). U narovnání, podmíněného zastavení trestního stíhání (včetně podmíněného odložení podání návrhu na potrestání ve zkráceném přípravném řízení) a odstoupení od trestního stíhání mladistvého se tak uplatní namísto zásady legality protikladná zásada oportunity, která umožňuje v konkrétním případě některé trestné činy nestíhat¹¹. Ačkoliv je zásada oportunity v našem trestním řádu koncipována jako výjimka, za účelem zefektivnění a zrychlení trestního řízení se objevuje stále častěji. Kromě odklonů je za projev oportunity v trestním řádu považován také § 172 odst. 2 písm. a) až c), který stanoví oprávnění státního zástupce ve stanovených případech trestní stíhání zastavit nebo § 159a odst. 3 a 4, který umožňuje státnímu

⁷ SOTOLÁŘ, Alexander, Pavel ŠÁMAL a František PÚRY. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vyd. Praha: Beck, 2000, s. 18-9.

⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 4. 2004, sp. zn. 5 Tdo 347/2004.

⁹ SOTOLÁŘ, Alexander, Pavel ŠÁMAL a František PÚRY., op. cit., s. 18.

¹⁰ ŠÁMAL Pavel a Tomáš GRIVNA., s. 3509.

¹¹ FENYK, Jaroslav, Dagmar CÍSAŘOVÁ a Tomáš GRIVNA. *Trestní právo procesní*. 6., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 97.

zástupci věc odložit, je-li trestní stíhání neúčelné vzhledem k okolnostem uvedeným v § 172 odst. 2 písm. a) či b) TrŘ nebo v případě, že z výsledků prověřování vyplývá, že nastaly okolnosti uvedené v § 172 odst. 2 písm. c).¹²

Zásada oportunity a s ní související diskreční pravomoci státních zástupců jsou velmi diskutovaným tématem v souvislosti s přípravou nového trestního řádu a jeho věcným záměrem. Ten sice uvádí úmysl zachovat jako vůdčí zásadu legality, ovšem s jejím výrazným doplněním zásadou oportunity, která by státnímu zástupci umožnila za stanovených podmínek nestíhat některé méně závažné přečiny. Častější uplatnění zásady oportunity by tak mělo dle věcného záměru nového trestního řádu navazovat na formální pojetí trestného činu v trestním zákoníku (srov. § 13 odst. 1 TrZ).¹³ Jedním z předních argumentů podporujících rozšíření principu oportunity je, že umožňuje efektivnější boj s kriminalitou, jelikož se orgány činné v trestním řízení nemusí povinně zabývat bagatelními případy a mohou se spíše zaměřit na řešení závažnějších trestných činů, které vykazují vyšší společenskou nebezpečnost. Na druhé straně je to zásada legality, která plní významnou funkci při zachování rovnosti před zákonem, jakož i při zabezpečování rovnoměrnosti a předvídatelnosti trestní justice.¹⁴ Toho si však jsou autoři věcného záměru trestního řádu vědomi a v souvislosti s rozšířením diskreční pravomoci státních zástupců také poukazují na potřebu právní úpravy nejen vnitřní, ale i vnější kontroly jejího uplatňování.¹⁵

1.2 Trestní příkaz

Trestní příkaz je upraven v hlavě dvacáté trestního řádu s názvem *Zvláštní způsoby řízení*, oddílu pátém označeném jako *Řízení před samosoudcem*, v § 314e a násl. Jeho zvláštnost spočívá v tom, že soud nerozhoduje trestním příkazem na základě důkazů před ním provedených v hlavním líčení, nýbrž jen na základě důkazů obsažených ve spisu, který mu byl předložen spolu s podanou obžalobou, případně návrhem na

¹² ŠÁMAL, Pavel a Tomáš GRIVNA, op. cit., s. 25.

¹³ KOMISE PRO NOVÝ TRESTNÍ ŘÁD. Věcný záměr zákona o trestním řízení soudním (trestní řád). 2008 [online]. Dostupné z: <http://portal.justice.cz/Justice2/ms/ms.aspx?o=23&j=33&k=4980&d=281460> [cit. 7.11.2016].

¹⁴ PIPEK, Jiří. Formální pojetí trestného činu a princip oportunity. *Trestněprávní revue*. 2004, č. 11, s. 309. Zpřístupněno z Beck online.

¹⁵ KOMISE PRO NOVÝ TRESTNÍ ŘÁD. Věcný záměr zákona o trestním řízení soudním (trestní řád), op. cit.

potrestání. Podmínkou však je, že skutkový stav je opatřenými důkazy spolehlivě prokázán (srov. § 314e odst. 1 TrŘ). Trestní příkaz může vydat jen samosoudce. Jedná se o fakultativní vyřízení trestní věci, na které nemá obviněný právní nárok a jež závisí právě na úvaze samosoudce. Trestní příkaz není v rozporu s právem obviněného na veřejné projednání věci před nezávislým a nestranným soudem v řádném a spravedlivém procesu, jelikož obviněný může v zákonem stanovené lhůtě podat proti trestnímu příkazu odpor, kterým se trestní příkaz ruší a samosoudce je povinen nařídít hlavní líčení (srov. § 314g TrŘ).¹⁶ Trestním příkazem lze dle § 314e odst. 2 TrŘ uložit jen omezený okruh trestů, a to trest odnětí svobody do jednoho roku s podmíněným odkladem jeho výkonu, domácí vězení do jednoho roku, trest obecně prospěšných prací, trest zákazu činnosti do pěti let, peněžitý trest, trest propadnutí věci, vyhoštění do pěti let, zákaz pobytu do pěti let nebo trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce do pěti let. Pro ukládání některých trestů platí navíc další omezení uvedená v § 314e odst. 3 až 5 TrŘ. Trestním příkazem může být uložena i povinnost nahradit škodu, nemajetkovou újmu v penězích nebo vydat bezdůvodné obohacení, jestliže byl nárok řádně uplatněn v souladu s § 43 odst. 3 TrŘ.

Trestní příkaz však nelze vydat v řízení proti mladistvému, který nedovršil věku osmnácti let (srov. 63 ZSM) ani v řízení proti osobě, která byla omezena ve svéprávnosti. Dále pak jej nelze vydat, pokud má být rozhodováno o ochranném opatření nebo má být uložen souhrnný trest nebo společný trest a předchozí trest byl uložen rozsudkem (srov. § 314e odst. 6 TrŘ).

Tento institut je v praxi velmi často využíván a je jím vyřizována více než polovina žalovaných trestných činů rozhodovaných okresními soudy, což je připisováno mimo jiné jeho širokým možnostem využití.¹⁷ Jen v roce 2015 bylo okresními soudy v celé České republice vyřízeno trestním příkazem 48 107 věcí.¹⁸

¹⁶ JELÍNEK, Jiří. Trestní příkaz jako forma odklonu v trestním řízení. In: JELÍNEK, Jiří. *Alternativní řešení trestních věcí: sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnícké dny, květen 2015, trestní sekce*. Praha: Leges, 2015, s.9-10.

¹⁷ JELÍNEK, Jiří. Trestní příkaz jako forma odklonu v trestním řízení, op. cit., s. 10.

¹⁸ Tabulkové přehledy o vyřizování soudních agend. Cslav.justice.cz [online]. Dostupné z: <http://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-agend.html> [cit. 5.10.2016].

Trestní příkaz však není mezi formy odklonu v trestním řízení řazen vždy. Jak již bylo uvedeno výše, neexistuje jednotná definice pojmu odklon v trestním řízení a odpověď na otázku, zda je trestní příkaz odklonem či nikoliv, závisí právě na jeho vymezení. Někteří autoři považují za odklon pouze ty instituty, jejichž základním znakem je upuštění od trestního stíhání, resp. nedojde k vyslovení viny a věc je vyřízena mimosoudním postupem nebo zastavením trestního stíhání.¹⁹ Vzhledem k tomu, že trestní příkaz má povahu odsuzujícího rozsudku (§ 314e odst. 6 TrŘ) a obsahuje výrok o vině a trestu [srov. § 314f odst. 1 písm. d)], nesplňuje potom základní atributy této koncepce odklonu. Na druhou stranu, pokud budeme vycházet z širšího pojetí odklonu a budeme jej definovat jako alternativu resp. odchylku od standardního průběhu řízení, bude trestní příkaz do této kategorie spadat.²⁰ Osobně se více přikláním k tomuto širšímu pojetí a to z důvodu, že trestní příkaz s ostatními druhy odklonů spojuje řada společných znaků. Je to především jejich základní východisko, kterým je koncept racionalizace trestní justice, resp. rychlejší vyřízení skutkově i právně jednodušších trestních věcí a tím snížení celkové přetíženosti soudů, jakož i fakultativnost a nenárokovost vyřízení trestní věci tímto způsobem. Ke společným znakům je rovněž nutné zařadit podmínku souhlasu obviněného, který je v případě trestního příkazu vyjádřen nepodáním odporu ve stanovené lhůtě.²¹ Dále je to pak zařazení trestního příkazu do společné hlavy s narovnáním, podmíněným zastavením trestního stíhání a řízením o schválení dohody o vině a trestu, i když v tomto případě se nejedná o příliš silný argument, jelikož lze namítnout, že obsahem této hlavy jsou i jiná řízení, která mezi odklony řadit nelze. Z širšího pojetí vychází např. i Nejvyšší státní zastupitelství, které také řadí příkaz mezi odklony.²² Lze očekávat, že odpověď na tuto otázku přinese nový trestní řád, v němž by odklony a zvláštní způsoby řízení měly být rozděleny do samostatných hlav. Trestní příkaz by však neměl být upraven v rámci ani jedné z nich, nýbrž jako zvláštní způsob rozhodnutí soudu. Za odklony by tak dle věcného záměru měly v budoucnu být

¹⁹ Např. ŠČERBA, Filip. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Vyd. 2. Praha: Leges, 2014, s. 60.

²⁰ Takový názor zastává např. Jelínek (srov. JELÍNEK, Jiří. Trestní příkaz jako forma odklonu v trestním řízení, op. cit., s.12) nebo Šámal (srov. ŠÁMAL, Pavel, Jan MUSIL, Josef KUČHTA, Marek FRYŠTÁK a Věra KALVODOVÁ, op. cit., s. 730).

²¹ JELÍNEK, Jiří. Trestní příkaz jako forma odklonu v trestním řízení, op. cit., s.12.

²² NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ ČR. Odklony v trestním řízení. 2012 [online]. Dostupné z: <http://www.nsz.cz/index.php/cs/prubeh-rizeni-v-trestnich-a-netrestnich-vecech/odklony-v-trestnim-izeni> [cit. 8.10.2016].

považovány opravdu jen narovnání, podmíněné zastavení trestního stíhání a odstoupení od trestního stíhání mladistvého, tedy odklony v užším smyslu.²³

1.3 Podmíněné zastavení trestního stíhání

Institut podmíněného zastavení trestního stíhání byl zaveden do českého trestního řádu jeho novelou provedenou zákonem č. 292/1993 Sb. a je rovněž upraven v hlavě dvacáté, oddílu třetím v §307 a 308 TrŘ. Jde o formu odklonu, která byla dle důvodové zprávy zavedena za účelem snížení množství trestních věcí projednávaných soudy v hlavním líčení a která přichází v úvahu zejména v „*případech, kdy vzhledem k okolnostem případu i osobě obviněného je zřejmé, že v případě vyhlášení odsuzujícího rozsudku by byl uložen podmíněný trest odnětí svobody a s největší pravděpodobností by se obviněný ve zkušební době osvědčil*“.²⁴ Jedná se pouze o rozhodnutí mezitimní, jímž není řízení pravomocně skončeno a jímž není rozhodnuto o vině, tudíž je v souladu se zásadou presumpce neviny.²⁵ Jeho podstatou je zastavení již probíhajícího trestního stíhání na zkušební dobu, která nemůže trvat méně než 6 měsíců a déle než 2 roky. Soud a v přípravném řízení státní zástupce může rozhodnout dle § 307 odst. 1 TrŘ o podmíněném zastavení trestního stíhání pokud jsou splněny tyto podmínky:

- a) jedná se o řízení o přečinu,
- b) obviněný souhlasí s takovým vyřízením věci,
- c) obviněný se k činu doznal,
- d) obviněný nahradil škodu, pokud byla činem způsobena, nebo s poškozeným o její náhradě uzavřel dohodu, anebo učinil jiná potřebná opatření k její náhradě,
- e) obviněný vydal bezdůvodné obohacení činem získané, nebo s poškozeným o jeho vydání uzavřel dohodu, anebo učinil jiná vhodná opatření k jeho vydání a
- f) vzhledem k osobě obviněného, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a k okolnostem případu lze důvodně takové rozhodnutí považovat za dostačující.

Je-li to odůvodněno povahou a závažností spáchaného přečinu, okolnostmi jeho spáchání nebo poměry obviněného, soud a v přípravném řízení státní zástupce může dle

²³ KOMISE PRO NOVÝ TRESTNÍ ŘÁD. Věcný záměr zákona o trestním řízení soudním (trestní řád), op. cit.

²⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 292/1993 Sb. Zpřístupněno z Beck online.

²⁵ ŠÁMAL, Pavel a Tomáš GRÍVNA, op. cit., s. 3478.

§ 307 odst. 2 TrŘ rozhodnout o podmíněném zastavení trestního stíhání za současného závazku obviněného, že se během zkušební doby zdrží určité činnosti, v souvislosti s níž se dopustil přečinu, nebo složí na účet soudu (v přípravném řízení na účet státního zástupce), peněžitou částku určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti, přičemž tato částka nesmí být zřejmě nepřiměřená závažnosti přečinu. Zkušební doba v případě zastavení trestního stíhání dle § 307 odst. 2 TrŘ může být stanovena až na dobu 5 let, což je dáno vyšší závažností (škodlivostí) přečinu.

§ 308 odst. 1 TrŘ stanoví, že pokud obviněný v průběhu zkušební doby vedl řádný život a splnil uložené povinnosti, zejména povinnost nahradit způsobenou škodu nebo vydat bezdůvodné obohacení, rozhodne orgán, který trestní stíhání podmíněně zastavil, že se obviněný osvědčil. Jinak rozhodne, a to případně i během zkušební doby, že se neosvědčil a že se v trestním stíhání pokračuje. Výjimečně může být podmíněné zastavení trestního stíhání ponecháno v platnosti a zkušební doba prodloužena až o jeden rok. Ta však nesmí ve svém souhrnu překročit 5 let. Pokud nebylo do jednoho roku od uplynutí zkušební doby bez zavinění obviněného rozhodnuto o tom, zda se osvědčil, uplatní se právní domněnka stanovená v § 308 odst. 2 TrŘ, že se osvědčil. Právní mocí rozhodnutí o tom, že se obviněný osvědčil, nebo uplynutím jednoho roku od konce zkušební doby aniž by bylo vydáno rozhodnutí o tom, zda se obviněný osvědčil, nastávají účinky zastavení trestního stíhání, tedy vzniká překážka věci rozhodnuté (*rei iudicatae*).

1.4 Podmíněné odložení podání návrhu na potrestání

Novela trestního řádu provedená zákonem č. 283/2004 Sb. zavádí institut podmíněného odložení podání návrhu na potrestání ve zkráceném přípravném řízení jako další formu odklonu s cílem jejich rozšíření do stadia před zahájením trestního stíhání. Tento odklon má především sloužit k urovnání narušených vztahů mezi obviněným a poškozeným²⁶ a rovněž představovat určitou formu varování podezřelého před samotným zahájením trestního stíhání²⁷.

Právní úprava je obsažena v hlavě desáté, oddílu osmém, § 179g a násl. TrŘ. Původní znění § 179g obsahovalo pouze částečnou vlastní úpravu podmínek pro

²⁶ ŠÁMAL, Pavel, Jan MUSIL, Josef KUČHTA, Marek FRYŠTÁK a Věra KALVODOVÁ, op. cit., s.741.

²⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 283/2004 Sb. Zpřístupněno z Beck online.

podmíněné odložení podání návrhu na potrestání a ve zbytku odkazovalo na § 307 TrŘ, tedy podmínky pro rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání.²⁸ Novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 459/2011 Sb. a zákonem č. 193/2012 Sb. však došlo ke sjednocení podmínek pro tyto dva instituty, přičemž zásadní odlišnost stále spočívá v tom, že podmíněné odložení podání návrhu na potrestání se uplatňuje jen ve zkráceném přípravném řízení, a tudíž o něm může rozhodovat pouze státní zástupce. Podmíněné zastavení trestního stíhání se oproti tomu aplikuje jak ve standardním přípravném řízení, ve kterém rozhoduje státní zástupce, tak i v řízení před soudem. Stejně tak jako rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání je i podmíněné odložení podání návrhu na potrestání mezitimním rozhodnutím sui generis, ovšem s tím rozdílem, že v případě posledně zmíněného je rozhodnuto ještě pře samotným zahájením trestního stíhání.²⁹ Právní mocí rozhodnutí o tom, že se podezřelý osvědčil, nebo uplynutím jednoho roku od konce zkušební doby, aniž by soud bez zavinění podezřelého rozhodl o jeho osvědčení, nastávají účinky uvedené v § 11a odst. 1 písm. b), tedy nelze zahájit trestní stíhání proti téže osobě a pro týž skutek.

1.5 Narovnání

Narovnání bylo zavedeno do trestního řízení novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 152/1995 Sb. a je upraveno v hlavě dvacáté, oddílu čtvrtém, § 309 až 314 TrŘ. Jeho podstatou je dohoda mezi poškozeným a obviněným, jejímž obsahem je ukončení trestního stíhání za současného splnění zákonem stanovených podmínek, přičemž důsledky trestného činu jsou pro obviněného obdobné, jako kdyby rozhodoval soud odsuzujícím rozsudkem.³⁰ Dohodu poškozeného a obviněného schvaluje soud a v (zkráceném) přípravném řízení státní zástupce a věc už pak není třeba vyřizovat ve formálním veřejném procesu před soudem.

Narovnání je možné schválit pouze v řízení o přečinu (srov. § 14 odst. 2 TrZ) se souhlasem obviněného a poškozeného, a pokud obviněný prohlásí, že spáchal skutek, pro který je stíhán, a nejsou důvodné pochybnosti o tom, že jeho prohlášení bylo učiněno svobodně, vážně a určitě. Dále pak musí obviněný uhradit poškozenému škodu

²⁸ Významnou odchylkou byla např. kratší délka horní hranice zkušební doby, a to ve výši jednoho roku.

²⁹ ŠÁMAL, Pavel, Jan MUSIL, Josef KUČHTA, Marek FRYŠTÁK a Věra KALVODOVÁ, op. cit., s. 740.

³⁰ ŠÁMAL, Pavel a Tomáš GŘIVNA, op. cit., s. 3511.

způsobenou přečinem nebo alespoň učinit potřebné úkony k její úhradě, případně jinak odčinit vzniklou újmu, vydat bezdůvodné obohacení získané přečinem nebo učinit jiná vhodná opatření k jeho vydání, a složit na účet soudu nebo v přípravném řízení na účet státního zastupitelství peněžitou částku určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti, přičemž tato částka nesmí být zřejmě nepřiměřená závažnosti přečinu. Současně je možné rozhodnout o schválení narovnání jen za podmínky, že soud (v přípravném řízení státní zástupce) považuje takový způsob vyřízení věci za dostačující vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného činu, k míře, jakou byl přečinem dotčen veřejný zájem, k osobě obviněného a jeho osobním a majetkovým poměrům (srov. § 309 odst. 1 TrŘ).

Vzhledem k tomu, že je institut narovnání předmětem této práce, je podrobněji samostatně popsán a rozebrán ve druhé kapitole.

1.6 Dohoda o vině a trestu

Institut dohody o vině a trestu byl zaveden do trestního řádu jeho novelou provedenou zákonem č. 193/2012 Sb. s účinností od 1. 9. 2012. Hlavními důvody pro jeho zavedení byly dle důvodové zprávy rychlost, zjednodušení a zefektivnění řízení před soudem, jakožto součást práva na spravedlivý proces podle článku 6 Evropské úmluvy o ochraně základních lidských práv a svobod, přičemž je poukázáno na negativní aspekty zdlouhavého řízení, zejména oslabení hodnoty důkazů a zásahy do práv a svobod obviněného, který je v souladu se zásadou presumpce nevinny považován za nevinného. Dále pak je zdůrazňována ochrana obětí před sekundární viktimizací, kteří tak mají být ušetřeni podávání opakovaného svědectví v řízení před soudem.³¹ Stejně jako trestní příkaz, ne vždy je dohoda o vině a trestu považována za odklon v trestním řízení, což je dáno především tím, že není spojena se zastavením trestního stíhání a je schvalována odsuzujícím rozsudkem, který obsahuje výrok o vině a trestu, případně ochranném opatření.³²

Dohoda o vině a trestu má však celou řadu odpůrců, kteří namítají nerespektování některých obecných zásad trestního řízení, jako je zásada veřejnosti, ústnosti, zásada

³¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 193/2012 Sb. Zpřístupněno z Beck online.

³² ŠČERBA, Filip. *Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2012, s. 19.

vyhledávací, volného hodnocení důkazů nebo zásada materiální pravdy. Dohoda o vině a trestu je rovněž některými autory řazena mezi výjimky ze zásady legality, jelikož přestože jsou splněny obecné podmínky k trestnímu stíhání, státní zástupce přednostně volí jejím sjednáním odklon od klasického průběhu trestního řízení.³³ K argumentům proti zavedení dohody o vině a trestu patří i skutečnost, že státní zástupce a pachatel nepředstavují smluvní strany a tudíž jim nepřísluší disponovat s trestním řízením a otázka viny a trestu by neměla být předmětem jejich dohody. Dále je poukazováno na možnost nepravdivého prohlášení obviněného, že spáchal skutek, pro který je stíhán s cílem co nejrychleji ukončit trestní řízení a vyhnout se nejistému výsledku nebo na možnost zneužití tohoto institutu solventními pachateli zejména u majetkových či hospodářských trestných činů k vlastnímu prospěchu.³⁴

Institut dohody o vině a trestu je upraven v hlavě desáté, oddílu šestém, § 175a a §175b TrŘ a dále pak řízení o schválení dohody o vině a trestu, v hlavě devatenácté, oddílu osmém, § 314o a násl. TrŘ. Dohoda o vině a trestu může být definována jako *„procesní postup záležející v tom, že v případě trestního stíhání pro většinu trestných činů mohou obviněný, státní zástupce popřípadě i poškozený v přípravném řízení uzavřít úmluvu obsahující popis skutku, o kterém obviněný prohlásí, že jej spáchal, výměru trestu, resp. jiné sankce a náhradu škody či vydání bezdůvodného obohacení, kterou státní zástupce předloží soudu ke schválení.“*³⁵ Sám soud se jednání na dohodě neúčastní, pouze ji schvaluje odsuzujícím rozsudkem, a to bez dokazování viny ve veřejném zasedání. Naopak pokud soud s dohodou nesouhlasí, vrátí věc usnesením do přípravného řízení (srov. § 314r TrŘ). Sjednáním dohody o vině a trestu se obviněný vzdává svého práva na projednání věci nestranným a nezávislým soudem veřejně v hlavním líčení.³⁶

Dohodu o vině a trestu nelze sjednat v řízení o zvlášť závažném zločinu a v řízení proti uprchlému. Státní zástupce může zahájit jednání o dohodě o vině a trestu, jestliže výsledky vyšetřování dostatečně prokazují závěr, že se skutek stal, že je trestným činem

³³ JELÍNEK, Jiří. Dohodovací řízení v trestním procesu a otázky související. *Bulletin advokacie*, 2012, č. 10, s. 24.

³⁴ ŠÁMAL, Pavel, Jan MUSIL, Josef KUČTA, Marek FRYŠTÁK a Věra KALVODOVÁ, op. cit., s. 752.

³⁵ Tamtéž, s. 750.

³⁶ JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou: zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, advokátní tarif. 6. aktualizované vydání*. Praha: Leges, 2016, s. 882.

a že jej spáchal obviněný (srov. § 175a odst. 1 TrŘ). Jde o fakultativní způsob vyřízení trestní věci a záleží na státním zástupci, zda takový postup zvolí. Hlavní podmínkou pro sjednání dohody o vině a trestu je dle § 175a odst. 3 prohlášení obviněného, že spáchal skutek, pro který je stíhán, a o pravdivosti tohoto prohlášení nejsou důvodné pochybnosti. Základem je tak dostatečně zjištěný skutkový stav, který je následně potvrzen výslovným prohlášením obviněného, přičemž takové prohlášení se musí vztahovat na celý skutek, pro který je stíhán.³⁷ Stejně jako u narovnání, nedojde-li následně k dohodě, k prohlášení viny učiněnému obviněným se v dalším řízení nepřihlíží.³⁸ Při sjednávání dohody o vině a trestu musí mít obviněný dle § 36 odst. 1 písm. d) TrŘ obhájce.

Dohodou o vině a trestu nesmí být oslabena práva poškozených. Státnímu zástupci je tak zákonem uložena povinnost vyrozumět poškozeného o místu a době jednání o dohodě o vině a trestu, pokud ten výslovně neprohlásil, že se vzdává svých procesních práv. Poškozený může uplatnit nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy v penězích či vydání bezdůvodného obohacení nejpozději při prvním jednání, na což musí být státním zástupcem upozorněn. Při sjednávání dohody o vině a trestu má státní zástupce též povinnost dbát na zájmy poškozeného.³⁹ Pokud je poškozený přítomen sjednávání dohody, vyjádří se zejména k rozsahu a způsobu náhrady škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení. Za zákonem stanovených podmínek je možné dohodu sjednat i bez přítomnosti poškozeného, a to nedostaví-li se k jednání, ačkoli o něm byl řádně vyrozuměn, nebo nedostaví-li se k jednání a svůj nárok již uplatnil, nebo prohlásil, že jej uplatňovat nebude. Pokud poškozený není jednání přítomen a svůj nárok uplatnil, může se státní zástupce za poškozeného dohodnout s obviněným o rozsahu a způsobu náhrady škody příp. nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení až do výše uplatněného nároku (srov. § 175a odst. 2 a 5).

Proti rozsudku, kterým soud schválil dohodu o vině a trestu, lze podat odvolání pouze v případě, že takový rozsudek není v souladu s dohodou o vině a trestu, jejíž schválení státní zástupce soudu navrhl. Poškozený, který uplatnil nárok na náhradu škodu,

³⁷ ŠÁMAL, Pavel, Jan MUSIL, Josef KUČTA, Marek FRYŠTÁK a Věra KALVODOVÁ, op. cit., s. 752.

³⁸ Srov. § 175a odst. 7 TrŘ.

³⁹ Takové postavení státního zástupce je dle některých názorů nevhodné, jelikož může mít negativní dopad na jeho nezávislé postavení jakožto orgánu činného v trestním řízení (srov. např. ŠÁMAL, Pavel, Jan MUSIL, Josef KUČTA, Marek FRYŠTÁK a Věra KALVODOVÁ, op. cit., s. 757).

nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení může proti rozsudku, kterým soud schválil dohodu o vině a trestu podat odvolání pro nesprávnost výroku o náhradě škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo o vydání bezdůvodného obohacení, ledaže v dohodě o vině a trestu souhlasil s rozsahem a způsobem náhrady a tato dohoda byla soudem schválena v podobě, s níž souhlasil (srov. § 245 odst. 1 TrŘ).

V současné době je institut dohody o vině a trestu využíván minimálně. Ročně je okresními soudy v celé České republice vyřízeno schválením dohody o vině a trestu průměrně pouhých 70 trestních věcí.⁴⁰ Mezi příčiny sporadického využívání tohoto institutu bývá řazena skutečnost, že jeho aplikace se vztahuje na obdobný okruh trestných činů, jako jiné odklony v trestním řízení, které pro státní zástupce představují rychlejší a jednodušší způsob řešení trestní věci.⁴¹ Z tohoto důvodu by nový trestní řád měl po vzoru Slovenska umožnit uzavřít dohodu o vině a trestu, nikoliv bezvýjimečně, i v případě zvláště závažných zločinů a to i v průběhu hlavního líčení. V této souvislosti se rovněž předpokládá novela trestního zákoníku, ve které by bylo uzákoněno obligatorní snížení horní hranice trestní sazby o jednu třetinu, opět s určitými výjimkami.⁴²

1.7 Odstoupení od trestního stíhání mladistvého

Odstoupení od trestního stíhání mladistvého je upraveno v § 70 a násl. zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). Jedná se o typ odklonu, který je specifický pro řízení v trestních věcech mladistvých a musí být aplikován v souladu s účelem zákona o soudnictví ve věcech mládeže⁴³. Odstoupení od trestního stíhání mladistvého spolu s podmíněným zastavením trestního stíhání a

⁴⁰ Statistické ročenky kriminality a soudních agend. Cslav.justice.cz [online]. Dostupné z: <http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html> [cit. 7.10.2016].

⁴¹ ŠÁMAL, Pavel. Rekodifikace trestního řádu. Pravniprostor.cz [online]. 1. 6. 2015. Dostupné z: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/rekodifikace-trestniho-radu> [cit. 7.10.2016].

⁴² KOMISE PRO NOVÝ TRESTNÍ ŘÁD. Východiska a principy nového trestního řádu. 2014 [online]. Dostupné z: <http://portal.justice.cz/Justice2/ms/ms.aspx?o=23&j=33&k=4980&d=281460> [cit. 7.10.2016].

⁴³ Účel ZSM stanoví §1 ZSM: „*Projednáváním protiprávních činů, kterých se dopustili děti mladší patnácti let a mladiství, se sleduje, aby se na toho, kdo se takového činu dopustil, užilo opatření, které účinně přispěje k tomu, aby se nadále páčání protiprávního činu zdržel a našel si společenské uplatnění odpovídající jeho schopnostem a rozumovému vývoji a podle svých sil a schopností přispěl k odčinění újmy vzniklé jeho protiprávním činem; řízení musí být vedeno tak, aby přispívalo k předcházení a zamezování páčání protiprávních činů*“

narovnáním spadá pod tzv. druhy zvláštních způsobů řízení v trestních věcech mladistvých.⁴⁴

O odstoupení od trestního stíhání mladistvého může rozhodnout soud pro mládež⁴⁵ a v přípravném řízení státní zástupce za kumulativního splnění podmínek uvedených v §70 odst. 1 ZSM. Za prvé musí jít o řízení o provinění (srov. § 6 ZSM), na které trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje tři roky. Další podmínkou je pak absence veřejného zájmu na trestním stíhání mladistvého, a to s přihlédnutím k povaze a závažnosti provinění jakož i k osobě mladistvého, jestliže trestní stíhání není účelné a zároveň potrestání není nutné k odvrácení mladistvého od páchaní dalších provinění. O odstoupení od trestního stíhání mladistvého nelze dle obecného ustanovení v § 68 ZSM rozhodnout, pokud se podezření ze spáchání provinění nejeví na základě dostatečného objasnění skutkového stavu věci zcela důvodným a mladistvý není připraven nést odpovědnost za spáchaný čin, jakož i vypořádat se s jeho příčinami a zasadit se o odstranění škodlivých následků jím spáchaným proviněním. Po mladistvém také lze požadovat, aby se zavázal k chování, jež omezí jeho možnosti spáchání dalších provinění. Pro rozhodnutí o odstoupení od trestního stíhání mladistvého je tedy velmi důležitý postoj mladistvého k provinění, ve kterém musí být projevena jeho snaha po nápravě⁴⁶ a dle § 70 odst. 3 ZSM přichází v úvahu zejména v případech, kdy mladistvý již úspěšně vykonal vhodný probační program, byla zcela či částečně nahrazena škoda způsobená proviněním nebo vráceno bezdůvodné obohacení získané proviněním a poškozený s takovým odškodněním či rozsahem vrácení bezdůvodného obohacení souhlasí, nebo bylo mladistvému vysloveno napomenutí s výstrahou a takové řešení lze považovat z hlediska účelu řízení za dostatečné.

Součástí rozhodnutí o odstoupení trestního stíhání je také výrok o zastavení trestního stíhání pro skutek, ve kterém bylo provinění, jehož se odstoupení od trestního stíhání týká, spatřováno (srov. § 70 odst. 2 ZSM). Stejně tak jako u schválení narovnání jde tedy o konečné zastavení trestního stíhání a takové rozhodnutí brání opětovnému trestnímu stíhání mladistvého pro tentýž skutek, jelikož představuje po nabytí právní moci

⁴⁴ ŠÁMAL, Pavel, Jan MUSIL, Josef KUČTA, Marek FRYŠTÁK a Věra KALVODOVÁ, op. cit., s. 762.

⁴⁵ Srov. §2 odst. 2 písm. d) a §4 ZSM.

⁴⁶ ŠÁMAL, Pavel, Jan MUSIL, Josef KUČTA, Marek FRYŠTÁK a Věra KALVODOVÁ, op. cit., s. 763.

překážku věci rozhodnuté. K rozhodnutí o odstoupení od trestního stíhání se nevyžaduje souhlas poškozeného ani mladistvého. Prohlásí-li však mladistvý do tří dnů od doby, kdy mu bylo usnesení o odstoupení od trestního stíhání mladistvého oznámeno, že trvá na projednání věci, v trestním stíhání se pokračuje. V takovém případě pokud soud pro mládež neshledá důvod ke zproštění mladistvého, vysloví vinu, avšak neuloží trestní opatření (srov. § 70 odst 5, 6).

2. Narovnání v trestním řízení

2.1 Charakteristika narovnání

Dle důvodové zprávy k zákonu č. 152/1995 Sb., kterým byl institut narovnání zaveden, je narovnání typem odklonu v trestním řízení, tedy alternativou ke klasickému průběhu a výsledku trestního řízení, který má být uplatněn především v případech, kdy stát nemá výrazný zájem na trestním postihu pachatele, jelikož je vedle veřejného zájmu výrazněji dotčena i soukromá sféra a trestný čin má spíše podobu sporu mezi obviněným a poškozeným.⁴⁷ S takovým odůvodněním polemizoval ve své publikaci např. Jelínek, a to zejména s tvrzením, že má být narovnání uplatněno v případech, kdy „stát nemá na trestání výrazný zájem“, přičemž argumentuje tím, že pokud nemá stát na potrestání pachatele výrazný zájem, dané jednání by vůbec nemělo být trestné. Dále kritizuje rozlišení mezi trestnými činy, které mají „spíše podobu sporu mezi obviněným a poškozeným“ a ostatními trestnými činy, které dle něj „stírá rozdíl mezi občanskoprávní (civilní) a trestní odpovědností, přičemž mezi oběma druhy jsou kvalitativní rozdíly“.⁴⁸ Taková stanoviska označuje za „teoreticky pochybené“.⁴⁹ Navzdory tomu byla tato charakteristika narovnání uvedená v důvodové zprávě v praxi široce přijata.⁵⁰ Nejvyšší soud ve svých rozhodnutích definuje narovnání jako formu odklonu, jehož „podstatou je dohoda mezi státem a konkrétní obětí trestného činu na straně jedné a pachatelem na straně druhé, jejímž obsahem je ukončení trestního stíhání v případě, že pachatel splní zákonem stanovené podmínky, takže není třeba věc vyřizovat v řádném formálním veřejném procesu před soudem“.⁵¹ Dle komentáře k trestnímu řádu není vyloučeno provést narovnání ani v případech, kdy byl přečinem dotčen jen zájem veřejný a poškozeným je stát či obec.⁵²

Pro narovnání je typické, že zájem na tom, aby sám obviněný odčinil veškeré následky způsobené poškozenému přečinem, předchází zájmu na jeho trestním postihu.

⁴⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 152/1995 Sb. Zpřístupněno z Beck online.

⁴⁸ JELÍNEK, Jiří. K novelám trestních kodexů v roce 1995. *Kriminalistika*. 1995, č. 4, s. 271.

⁴⁹ Tamtéž, s. 271.

⁵⁰ Srov. např. ŠÁMAL, Pavel a Tomáš GRIVNA, op. cit., s. 3513 nebo rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 8. 2007, sp. zn. 4 Tz 63/2007.

⁵¹ Srov. např. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 2008, sp. zn. 11 Tdo 1202/2008 nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 8. 2014, sp. zn. 11 Tdo 1029/2014.

⁵² ŠÁMAL, Pavel a Tomáš GRIVNA, op. cit., s. 3513.

Jedním z účelů narovnání je tak náhrada škody způsobené přečinem, případně jiné odčinění vzniklé újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení. Narovnání však plní především funkci restituce narušených vztahů obviněného a poškozeného, kdy se obě strany podílejí na řešení konfliktu a urovnání jejich vzájemných vztahů budoucích. Účinky trestní represe mají být částečně nahrazeny povinností obviněného uhradit peněžitou částku určenou státní peněžitou pomocí obětem trestné činnosti podle zvláštního právního předpisu [srov. § 309 odst. 1 písm. d)], na základě které dochází k odčerpání majetkových hodnot obviněného ve prospěch osob bezprostředně poškozených trestným činem.⁵³

Aktivní účast obviněného na řešení jím způsobené konfliktní situace je také vnímána jako významný prostředek trestní prevence. Obviněný je totiž při řešení konfliktu vtažen do problémů poškozeného a může si tak lépe uvědomit závažnost a následky jím spáchaného trestného činu a v důsledku toho být „*motivován aktivně se podílet na jejich odstranění a sám na sobě pocítit nesprávnost svého počínání, a z těchto důvodů si napříště vážit zájmů a hodnot narušených trestným činem a vyvarovat se jeho opakování*“⁵⁴. Pokud se obě strany aktivně podílejí na hledání společného řešení, může narovnání přispět rovněž k objasnění příčin sporu.⁵⁵

Dalším, nikoliv však primárním účelem narovnání je rychlost a hospodárnost trestního řízení. Tento účel je naplněn zejména tehdy, kdy je narovnání schváleno již ve (zkráceném) přípravném řízení státním zástupcem. Méně závažné a skutkově jednodušší případy tak mohou být vyřešeny před samotným zahájením trestního stíhání či krátce poté, aniž by muselo být konáno celé (zkrácené) přípravné řízení, podávána obžaloba příp. návrh na potrestání a konáno hlavní líčení.

2.2 Koncept restorativní justice

Jak již bylo naznačeno výše, institut narovnání vychází z principů restorativní justice. Považuji tedy za vhodné zmínit základní rysy tohoto přístupu k trestné činnosti.

⁵³ ŠÁMAL, Pavel, Jan MUSIL, Josef KUČTA, Marek FRYŠTÁK a Věra KALVODOVÁ, op. cit., s. 744.

⁵⁴ Tamtéž, s. 745.

⁵⁵ SOTOLÁŘ, Alexander, SOVÁK, Zdeněk. Ke koncepci probační a mediační služby v České republice. *Právní rozhledy*. 1996, č. 6, s. 257-258.

Restorativní justice (*restorative justice*) bývá nejčastěji překládána jako obnovující spravedlnost.⁵⁶ Od tradiční neboli retributivní (trestající) justice se odlišuje v samotném pojetí trestného činu a v představě naplnění spravedlnosti. Klasické pojetí trestněprávních vztahů v trestném činu spatřuje především útok pachatele na stát a porušení veřejného zájmu a zaměřuje se na odpovídající postih pachatele, s nímž také spojuje dosažení spravedlnosti. Naopak restorativní justice vychází z myšlenky, že trestný čin je především konflikt mezi pachatelem a konkrétní obětí (poškozeným) a jako hlavní účel systému trestní justice tak považuje odškodnění poskytované obětem trestného činu. Primárně tedy soustřeďuje svůj zájem na to, komu byla trestným činem způsobena škoda či jiná újma a jak ji napravit.⁵⁷

Restorativní justice však není založena jen na myšlence odstranění škodlivých následků trestného činu. Jejím stěžejním cílem je rovněž snaha přivést pachatele k převzetí nejen trestněprávní odpovědnosti za svůj čin, ale také skutečné osobní odpovědnosti, která předpokládá, že si pachatel uvědomil následky svého jednání a pochopil a uznal svou vinu. V tomto směru často selhává klasické trestní řízení i trest odnětí svobody, které naopak prohlubují pachatelův pocit odcizení od společnosti.⁵⁸

Restorativní justice klade důraz na obnovení hodnot a sociálních vztahů narušených trestným činem, resp. odstranění konfliktu mezi obviněným a poškozeným, přičemž počítá s jejich aktivní účastí. Právě z tohoto důvodu je jejím podstatným prostředkem mediace, kterou lze charakterizovat jako „*formu osobního kontaktu mezi pachatelem a poškozeným (popř. dalšími osobami), který je veden prostředníkem-mediátorem a který umožňuje poškozenému a pachateli vzájemně se setkat, klást si otázky a společně dojednat zjednání nápravy vzniklého stavu*“.⁵⁹ Základním způsobem urovnání konfliktního stavu je náhrada škody způsobené trestným činem. Pro odstranění konfliktu je ovšem velmi důležitá i morální satisfakce poškozeného, která může být vyjádřena právě tím, že poškozený udělí souhlas k některému z odklonů v trestním řízení (srov. § 309 odst. 1 TrŘ). Svým souhlasem tak může poškozený vyjádřit, že je uspokojen jak po

⁵⁶ Srov. např. ŠÁMAL, Pavel a Tomáš GRIVNA, op. cit., s. 3509 nebo SOTOLÁŘ, Alexander, Pavel ŠÁMAL a František PÚRY, op. cit., s. 9.

⁵⁷ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*, op. cit., s. 23-4.

⁵⁸ Tamtéž, s. 25.

⁵⁹ Tamtéž, s. 26.

materiální stránce, tedy v otázce náhrady škody, tak i po stránce morální, tzn., že je spokojen se způsobem vyřízení věci, nevyžaduje uložení přísnější sankce a bylo tak z jeho pohledu dosaženo spravedlnosti. Odstranění konfliktu není jen v zájmu obviněného a poškozeného, nýbrž i v zájmu veřejném.⁶⁰

Základní východiska konceptu restorativní justice jsou tedy následující:

1. Základem trestní odpovědnosti je spáchání trestného činu.
2. V trestném činu je spatřován především útok proti člověku a mezilidským vztahům a buď je sám trestný čin projevem určitého konfliktu, nebo jej vyvolává. Tento konflikt může být vnímán v několika rovinách: jako konflikt mezi konkrétními osobami (zejména pachatelem a poškozeným, dále pak např. i osobami z jejich sociálního okolí nebo osobami zúčastněnými), jako konflikt mezi zájmy pachatele, osob dotčených trestným činem a zájmem veřejným i jako konflikt mezi normami (představami, hodnotami) pachatele a normami společnosti.
3. Vybraný způsob řešení trestní věci by měl zohlednit oprávněné zájmy jednotlivých osob i veřejný (společenský) zájem a obsahovat přiměřenou reakci státu na spáchaný trestný čin, která nutně nemusí mít podobu trestu.
4. Již samotné projednání trestného činu může mít na pachatele pozitivní vliv.
5. Trestní represe by měla být využívána jen v případě, že nelze zvolit jiný vhodný způsob řešení trestní věci, a to pouze v míře nezbytně nutné.
6. Ideální je takové řešení, které vyhovuje všem dotčeným subjektům.
7. Mediace, odklony v trestním řízení i alternativní sankce v sobě vždy obsahují sankční prvky s různou intenzitou a odpovídají povaze trestného činu, jeho příčinám i následkům, jakož i osobě pachatele, a proto by na ně nemělo být nahlíženo jako na „levnou milost“ pachatele trestného činu.⁶¹

Ačkoliv je koncept restorativní justice odlišný od konceptu retributivní justice, nelze jej považovat za úplný protiklad. Tak např. soustředování rozhodování o vině a trestu do rukou nezávislého a nestranného soudu a s tím spojený monopol státu v oblasti

⁶⁰ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*, op. cit., s. 25-6; ŠÁMAL, Pavel a Tomáš GRIVNA, op. cit., s. 3511.

⁶¹ SOTOLÁŘ, Alexander, Pavel ŠÁMAL a František PÚRY, op. cit., s. 10-11.

trestání pachatelů trestných činů, jež je obvykle spojován s retributivním pojetím trestní spravedlnosti, má své opodstatnění i v konceptu restorativní justice, což je dáno především potřebou zabezpečit obviněnému právo na spravedlivý proces a další základní práva.⁶²

2.3 Vývoj institutu narovnání v českém právním řádu

2.3.1 Zavedení narovnání do trestního řádu

Narovnání bylo zavedeno do trestního řízení v souladu s Doporučením Rady Evropy č. R (87) 18 ze dne 17. 9. 1987 o zjednodušení trestního řízení jako forma odklonu v trestním řízení novelou trestního řádu účinnou od 1. 9. 1995 provedenou zákonem č. 152/1995 Sb.

Potřeba zavedení nové alternativy klasického trestního řízení vyplývala dle důvodové zprávy k zákonu č. 152/1995 Sb. zejména z nárůstu kriminality v 90. letech 20. století, v jejímž důsledku docházelo k přetěžování orgánů činných v trestním řízení, což mělo nepříznivý vliv na délku trestního řízení a vznik průtahů v rozhodování v trestních věcech.⁶³ „*Myšlenka rychlého rozhodnutí je obsažena v čl. 6 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a v čl. 14 odst. 3 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech a princip, podle něhož má být obviněný souzen v přiměřené lhůtě, je principem spravedlnosti vůči obviněnému. Zásady spravedlnosti rovněž vyžadují, aby obviněný nebyl dlouhou dobu udržován ve stavu podezření, zvláště je-li ve vazbě. Průtahy v trestním řízení mají též nepříznivý dopad na kvalitu použitelných důkazů.*“⁶⁴ Dále pak důvodová zpráva poukazuje na zvyšující se počet odsouzených k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, přeplněnost vězeňských zařízení znesnadňující výchovné působení na odsouzené a celkovou neúčinnost ukládaných trestů. Institut narovnání byl tak zaveden jako „*možná forma vyřizování méně závažné trestné činnosti, kde zájem státu na potrestání pachatele ustupuje zájmu poškozeného a veřejnosti na satisfakci a určité formě odškodnění a představuje rychle proveditelný a ekonomicky nenáročný způsob reakce*

⁶² SOTOLÁŘ, Alexander, Pavel ŠÁMAL a František PÚRY, op. cit., s. 9.

⁶³ VANTUCH, Pavel. Narovnání v trestním řízení a právo na obhajobu. *Právní rozhledy*. 1998, č. 8, s. 393. Zpřístupněno z Beck online.

⁶⁴ ŠÁMAL, Pavel a Tomáš GRÍVNA, op. cit., s. 3509.

státu na spáchaný trestný čin“⁶⁵. Původní znění §309 odst. 1, 3 TrŘ obsahovalo šest podmínek pro schválení narovnání:

- a) stíhání obviněného pro trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let,
- b) prohlášení obviněného, že spáchal skutek, pro který je stíhán, a o tomto prohlášení nejsou důvodné pochybnosti,
- c) obviněný uhradí poškozenému škodu způsobenou trestným činem nebo učiní potřebné úkony k její úhradě, případně jinak odčiní újmu vzniklou trestným činem,
- d) obviněný složí na účet soudu peněžní částku určenou konkrétnímu adresátovi k obecně prospěšným účelům a takové plnění není zřejmě nepřiměřené závažnosti trestného činu,
- e) obviněný a poškozený souhlasí s rozhodnutím o schválení narovnání, a
- f) soud považuje takový způsob vyřízení věci za dostačující.

Původní vymezení rozsahu trestných činů, u nichž přicházelo narovnání v úvahu, zahrnovalo téměř všechny nedbalostní trestné činy a značnou část úmyslných trestných činů. Rozsah se shodoval s rozsahem trestných činů, u kterých byla dána možnost podmíněného zastavení trestního stíhání.

Na rozdíl od podmíněného zastavení trestního stíhání nebylo stanoveno jako jednou z podmínek pro schválení narovnání doznání obviněného. Souhlas obviněné osoby se schválením narovnání nelze považovat spolu s jejím prohlášením o spáchání skutku v případném dalším řízení za doznání viny. Tato skutečnost byla již od počátku dovozována především z čl. 6 odst. 2 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, který stanoví, že každý kdo je obviněn z trestného činu se považuje za nevinného, dokud jeho vina nebyla prokázána zákonným způsobem.⁶⁶ Navíc § 314 TrŘ obsahující zvláštní ustanovení o rozhodnutí soudu o schválení narovnání v přípravném řízení stanovil, že k prohlášení obviněného podle § 309 odst. 1 TrŘ nelze v případném dalším řízení přihlížet jako k důkazu. Jelikož právě doznání obviněného bylo

⁶⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 152/1995 Sb. Zpřístupněno z Beck online.

⁶⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. Praha: Beck/SEVT, 1995, s. 1172.

častou překážkou pro využití podmíněného zastavení trestního stíhání, měla tato pro poškozeného bezesporu příznivější právní úprava, přispět k častějšímu využití nového odklonu v trestním řízení.⁶⁷

Další podmínkou využití narovnání byla stanovena náhrada škody způsobená trestným činem popř. učinění potřebných úkonů k její úhradě nebo jiné odčinění újmy způsobené trestným činem. Obdobně jako dnes měla být škoda hrazena především v penězích, příp. uvedením do předešlého stavu, přičemž rozsah způsobené škody (újmy) musel být řádně objasněn dostupnými důkazy. *Jiné odčinění újmy* se mělo uplatnit především u trestných činů, jimiž byla dotčena čest, důstojnost, dobrá pověst, svoboda či soukromí. Oproti úpravě podmíněného zastavení trestního stíhání byla již od počátku zákonná podmínka vyrovnání mezi obviněným a poškozeným přísnější, vzhledem k příznivějším účinkům pro pachatele spojeným se schválením narovnání.⁶⁸

Výrazem reparace dotčeného veřejného zájmu byla podmínka složení peněžní částky na účet soudu určené konkrétnímu adresátovi k obecně prospěšným účelům, přičemž takové plnění nesmělo být zřejmě nepřiměřené závažnosti trestného činu. Složení této částky bylo chápáno nikoliv jako peněžítý trest, nýbrž jako „*kompensace sloužící k naplnění účelu trestního řízení*“⁶⁹, a to s důsledky obdobnými, jako kdyby bylo rozhodnuto o vině a trestu v klasickém trestním řízení. Dle § 312 TrŘ se za peněžní částku určenou k obecně prospěšným účelům považovaly částky pro obce a jiné právnické osoby se sídlem na území České republiky na financování vědy a vzdělání, kultury, školství, na požární ochranu, na podporu a ochranu mládeže, na ochranu zvířat, na účely sociální, zdravotnické a ekologické, humanitární, charitativní, náboženské pro registrované církve a náboženské společnosti, tělovýchovné a sportovní. Výběr konkrétního adresáta prováděl obviněný a soud byl jeho volbou vázán. Právě vázanost soudu výběrem příjemce obviněným byla často kritizována, jelikož tak mohlo docházet k situacím, které směřovaly k obcházení zamýšleného účelu institutu narovnání i faktickému obcházení zákona, a to zejména v případech, kdy by obviněný určil částku na obecně prospěšné

⁶⁷ VANTUCH, Pavel, op. cit.

⁶⁸ ŠÁMAL, Pavel, *Trestní řád: komentář*. op. cit., s. 1174.

⁶⁹ Tamtéž, s. 1176.

účely zařízení, jehož byl vlastníkem, společníkem či funkcionářem a mohl tak poskytnuté plnění odčerpat zpět.⁷⁰

Tyto pochybnosti ohledně určení peněžité částky konkrétnímu příjemci obviněným byly částečně odstraněny doplněním § 312 v souvislosti s přijetím zákona č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění některých zákonů tím, že za peněžitou částku určenou k obecně prospěšným účelům se považovaly také částky odevzdané státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti. Dále byl § 312 doplněn druhým odstavcem, který stanovil povinnost obviněného určit z peněžní částky k obecně prospěšným účelům nejméně 50 % státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti poskytovanou podle zvláštního zákona.

V soudní praxi panovaly z počátku neshody ohledně otázky, zda má obviněný právo stanovit také konkrétní výši jím skládané částky, nebo zda by měla být závazně určena soudem. 1. vydání Beckova komentáře z roku 1995 vycházelo z názoru, že konkrétní výši částky, stejně jako způsob jejího složení, stanoví opatřením soud a v přípravném řízení soudce, a to obdobně jako u peněžité záruky.⁷¹ Navzdory tomuto výkladu byly vedeny diskuse ohledně úlohy soudce při určování peněžité částky na obecně prospěšné účely, které vyústily v závěr, že soud si musí zachovat svou nestrannost, nesmí se pouštět do licitací s obviněným a poškozeným a je vázán jejich návrhem. Své případné negativní stanovisko by měl vyjádřit tím, že narovnání neschválí.⁷² Tento závěr byl přijat na semináři s mezinárodní účastí konaném ve dnech 15. – 17. listopadu 1995, konaném za účelem probrání možností praktického uplatnění některých nových procesních institutů a uspořádaném Nejvyšším soudem ČR, Institutem ministerstva spravedlnosti pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, Sdružením pro rozvoj sociální práce v trestní justici a některými významnými zahraničními institucemi a výrazně přispěl ke sjednocení soudní praxe.⁷³

⁷⁰ RIZMAN, Stanislav, Alexander SOTOLÁŘ, Pavel ŠÁMAL a Zdeněk SOVÁK. Narovnání. In: RIZMAN, Stanislav, Alexander SOTOLÁŘ a Helena VÁLKOVÁ. *K vybraným otázkám novel trestních kodexů: sborník příspěvků, závěrů a doporučení ze semináře s mezinárodní účastí, Srní, 15.-17. 11. 1995*. Praha: Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici, 1996, s. 32-3.

⁷¹ Vantuch, Pavel, op. cit.

⁷² RIZMAN, Stanislav, Alexander SOTOLÁŘ, Pavel ŠÁMAL a Zdeněk SOVÁK, op. cit., s. 32.

⁷³ Vantuch, Pavel, op. cit.

Neopomenutelnou podmínkou pro schválení narovnání je již od zavedení tohoto institutu do trestního řízení souhlas obviněného a poškozeného, který musí být učiněn způsobem, jenž nevzbuzuje pochybnosti a dále pak skutečnost, že soud považuje vyřízení věci takovým způsobem za dostačující, zejména s ohledem na účel samotného institutu narovnání, účel trestního zákoníku a trestního řádu.

Přestože sám zákonodárce v důvodové zprávě uvádí, že „*není vhodné, aby soudce poskytoval obviněnému a poškozenému právní pomoc při uzavírání dohody o narovnání*“⁷⁴, současně se zavedením institutu narovnání do trestního řízení nebyla přijata právní úprava probační a mediační služby. Její neexistence byla tak zásadním nedostatkem a limitovala využití narovnání v praxi. Zákonodárce se snažil částečně vyřešit tuto situaci novelou zákona č. 189/1994 Sb., o vyšších soudních úřednících, která umožňovala předsedovi senátu pověřit vyššího soudního úředníka úkony spočívající v poučení o náležitostech dohody o narovnání a úkonech potřebných k jejímu uzavření. Vyšší soudní úředníci tak mohli na základě tohoto pověření plnit pouze omezenou část úkolů mediátora a od roku 1996 byli administrativní pracovníci některých soudů pověřeni také úkony probačního úředníka. V praxi však chyběly kvalifikované a především nestranné osoby nezávislé na orgánech činných v trestním řízení, které by mezi obviněným a poškozeným zprostředkovávaly kontakt, uzavíraly mezi nimi dohody či jinak přispívaly k naplnění zákonných podmínek vedoucích ke schválení narovnání a ke zhojení konfliktu.⁷⁵

2.3.2 Tzv. velká novela trestního řádu

Zákon č. 152/1995 Sb., který zavedl institut narovnání do trestního řízení, svěřil rozhodnutí o schválení narovnání, odlišně od právní úpravy podmíněného zastavení trestního stíhání, výlučně do rukou soudu. Státní zástupce dle § 314 odst. 2 TrŘ tak mohl v přípravném řízení pouze podat návrh na rozhodnutí o schválení narovnání, měl-li za to, že byly splněny zákonné podmínky, přičemž samotné rozhodnutí o schválení narovnání musel vždy učinit soudce ve veřejném zasedání. Důsledkem této úpravy byl minimální počet rozhodnutí o schválení narovnání v přípravném řízení, jelikož státní zástupci

⁷⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 152/1995 Sb. Zpřístupněno z Beck online.

⁷⁵ Vantuch, Pavel, op. cit.

upřednostňovali podání běžné obžaloby před komplikovanějším postupem, v rámci kterého by museli opatřit podmínky pro schválení narovnaní, a to za neexistence mediační služby.⁷⁶

Zastánci této úpravy tvrdili, že narovnaní, na rozdíl od podmíněného zastavení trestního stíhání, je formou konečného rozhodnutí věci a že účinky s ním spojené jsou pro pachatele příznivější než u zmiňovaného podmíněného zastavení trestního stíhání. Dále se pak objevoval názor, že rozhodnutí státního zástupce o schválení narovnaní v přípravném řízení brání Listina základních práv a svobod. Ačkoliv ta v čl. 40 odst. 1 stanoví, že pouze soud rozhoduje o vině a trestu za trestné činy, schválení narovnaní stejně tak jako podmíněné zastavení trestního stíhání nejsou rozhodnutím o vině a trestu, které dle Listiny základních práv a svobod přísluší jen soudu.⁷⁷

Možnost státního zástupce rozhodnout o schválení narovnaní v přípravném řízení nakonec zavádí tzv. velká novela trestního řádu provedená zákonem č. 265/2001 Sb. účinná od 1. 1. 2002. Hlavním účelem zavedení této úpravy je dle důvodové zprávy snaha urychlit „vyřízení vhodných trestných věcí a částečně snížit počet rozhodnutí soudů prvního stupně“.⁷⁸ Narovnaní v přípravném řízení má tedy především sloužit k vyřízení případů, u kterých jsou splněny zákonné podmínky pro jeho schválení již v přípravném řízení a u kterých není nutné, aby byla podána obžaloba a bylo o narovnaní rozhodováno až v řízení před soudem.⁷⁹

Tato novela trestního řádu odstraňuje i další nedostatky stávající právní úpravy narovnaní. Především rozšířila práva poškozeného a obviněného, a to možností podat stížnost s odkladným účinkem proti rozhodnutí o narovnaní soudem či v přípravném řízení státním zástupcem. Dále doplňuje znění § 310 TrŘ o obsah výsledku obviněného a poškozeného před rozhodnutím o schválení narovnaní a o povinnost poučit před tímto výsledkem obviněného i poškozeného o jejich právech a o podstatě institutu narovnaní. § 310 odst. 3 TrŘ nově umožňuje v případech, kdy je poškozeným právnická osoba,

⁷⁶ FENYK, Jaroslav. Postavení státního zástupce v trestním řízení po novele trestního řádu. *Bulletin advokacie*. 2011, č. 11-12, s. 41.

⁷⁷ Vantuch, Pavel, op. cit.

⁷⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 265/2001 Sb. Zpřístupněno z Beck online.

⁷⁹ ŠÁMAL, Pavel, Miroslav RŮŽIČKA, František VONDRUŠKA, Jaroslava NOVOTNÁ a František NOVOTNÝ. *Přípravné řízení trestní*. 2. vyd. Praha: Beck, 2003, s. 1088.

namísto výsledku statutárního zástupce nebo jiné osoby oprávněné jednat jejím jménem, opatřit její písemné prohlášení. Dále byl vložen do trestního řádu nový § 310a, který upravuje pojem poškozeného tak, aby pod něj pro účely narovnání nespadaly osoby, na které jako na právní nástupce poškozeného přešel nárok na náhradu škody. V neposlední řadě zákonodárce umožnil soudu rozhodovat o schválení narovnání i v neveřejném zasedání, čímž měla být dle důvodové zprávy sjednocena doposud rozdílná úprava od rozhodování o schválení narovnání v předběžném projednání obžaloby. Předseda senátu tak může po novele nařídít k rozhodnutí o schválení narovnání veřejné zasedání, považuje-li to za potřebné, a to zejména z hlediska nutnosti provést výslech obviněného a poškozeného či jiné úkony za účelem zjištění podmínek pro schválení narovnání. Nicméně pokud byly všechny potřebné úkony včetně výslechu provedeny, není potřeba veřejné zasedání nařizovat a soud může rozhodnout i v zasedání neveřejném. Takový postup je však dle důvodové zprávy předpokládán spíše za výjimečný.⁸⁰

2.3.3 Další podstatné novelizace trestního řádu týkající se narovnání

Jedním z dílčích záměrů novely trestního řádu provedené zákonem č. 283/2004 Sb. bylo rozšíření odklonů v trestním řízení, konkrétně narovnání a podmíněného odložení podání návrhu na potrestání, a to do stadia před zahájením trestního stíhání. Státnímu zástupci tak bylo umožněno dle § 179c odst. 2 písm. g) TrŘ po skončení zkráceného přípravného řízení rozhodnout o odložení věci za současného schválení narovnání při splnění podmínek uvedených v § 309 TrŘ. Hlavním důvodem této právní úpravy byla celková hospodárnost trestního řízení, zejména úspory státního rozpočtu a rychlejší uspokojení nároku poškozeného.⁸¹

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, zavedl novou kategorizaci trestných činů, která zákonitě musela být promítnuta i do procesních institutů jako je narovnání. Novela trestního řádu provedená zákonem č. 41/2009 Sb. tak zavádí nové vymezení trestných činů, u kterých je možné rozhodnout o schválení narovnání. Namísto původní podmínky stanovující, že obviněný musí být stíhán pro trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let, odkazuje nově trestní řád na

⁸⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 265/2001 Sb. Zpřístupněno z Beck online.

⁸¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 283/2004 Sb. Zpřístupněno z Beck online.

přečiny. Možnost schválení narovnání je tak dána u všech nedbalostních trestných činů a těch úmyslných trestných činů, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let. Dle důvodové zprávy je příčinou tohoto nového vymezení též zvýšení trestních sazeb u některých nedbalostních trestných činů v souvislosti se zpřísněním trestní politiky, u kterých by v tomto důsledku nebylo možné narovnání využít, ačkoli ostatní okolnosti spáchaného činu by jeho využití v konkrétním případě umožňovaly.⁸²

Novelou provedenou zákonem č. 181/2011 Sb., jejímž účelem bylo posílit práva poškozených v trestním řízení, byl § 309 odst. 1 TrŘ rozšířen o novou podmínku pro schválení narovnání, konkrétně o povinnost obviněného vydat bezdůvodné obohacení získané přečinem případně učinit jiná vhodná opatření k jeho vydání.

Konečně zákon č. 193/2012 Sb. odstraňuje dlouhodobě problematickou podmínku narovnání, a to povinnost obviněného složit peněžní částku určenou konkrétnímu adresátovi k obecně prospěšným účelům. Za problematickou byla považována jak otázka specifikace „obecně prospěšných účelů“, tak i určení konkrétního adresáta, kterému má být tato částka poukázána. Určení konkrétního adresáta peněžité částky bylo mimo jiné také kritizováno pro nedostatek transparentnosti.⁸³ Namísto toho byla obviněnému stanovena povinnost složit na účet soudu nebo v přípravném řízení na účet státního zastupitelství peněžitou částku určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti. Dále pak tato novela trestního řádu rozšířila § 257 odst. 1 o písm. d), které výslovně umožňuje odvolacímu soudu zrušit napadený rozsudek nebo jeho část a v rozsahu zrušení rozhodnutí o schválení narovnání, budou-li splněny zákonné podmínky uvedené v § 309 odst. 1 TrŘ. Do té doby ohledně toho, zda je možné rozhodnout o schválení narovnání i v odvolacím řízení, panovaly nejasnosti, přičemž k této otázce Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí ze dne 21. dubna 2004 učinil opačný závěr, a to že *„posouzení, zda byly v konkrétním případě naplněny předpoklady pro podmíněné zastavení trestního stíhání (schválení narovnání), je v řízení před soudem výlučně v kompetenci soudu prvního stupně, a pokud tento soud nevyužije možnosti tohoto alternativního řešení trestní věci, pak není odvolací, ale ani dovolací soud oprávněn tento jeho závěr jakkoliv*

⁸² Důvodová zpráva k zákonu č. 41/2009 Sb. Zpřístupněno z Beck online.

⁸³ Důvodová zpráva k zákonu č. 193/2012 Sb. Zpřístupněno z Beck online.

*přehodnocovat*⁸⁴ Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí tak vycházel především ze znění § 257 TrŘ, který odvolacímu soudu výslovně neumožňoval podmíněně zastavit trestní stíhání (schválit narovnání), jestliže tak neučinil soud prvního stupně a z § 258 a 259 TrŘ, které mu rovněž neumožňovaly napadené rozhodnutí zrušit z důvodu, že soud prvního stupně nevyužil možnosti odklonu.⁸⁵

2.4 Současné podmínky pro schválení narovnání

Současné podmínky pro rozhodnutí o schválení narovnání jsou vymezeny v § 309 odst. 1 TrŘ, a to tak, že v řízení o přečinu může se souhlasem obviněného a poškozeného soud a v přípravném řízení státní zástupce rozhodnout o schválení narovnání a zastavit trestní stíhání, jestliže obviněný:

- a) prohlásí, že spáchal skutek, pro který je stíhán, a nejsou důvodné pochybnosti o tom, že jeho prohlášení bylo učiněno svobodně, vážně a určitě,
- b) uhradí poškozenému škodu způsobenou přečinem nebo učiní potřebné úkony k její úhradě, případně jinak odčiní újmu vzniklou přečinem,
- c) vydá bezdůvodné obohacení získané přečinem nebo učiní jiná vhodná opatření k jeho vydání,
- d) složí na účet soudu nebo v přípravném řízení na účet státního zastupitelství peněžitou částku určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti podle zvláštního právního předpisu, a tato částka není zřejmě nepřiměřená závažnosti přečinu, a
- e) považuje-li takový způsob vyřízení věci za dostačující vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného činu, k míře, jakou byl přečinem dotčen veřejný zájem, k osobě obviněného a jeho osobním a majetkovým poměrům.

2.4.1 Řízení o přečinu

Trestní zákoník (zákon č. 40/2009 Sb.) účinný od 1. ledna 2010 zavádí nové dělení trestných činů, a to na přečiny a zločiny (srov. § 14 odst. 1 TrZ). Toto dělení bylo promítnuto i do některých procesních institutů včetně narovnání. Původní podmínka,

⁸⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 21. dubna 2004, sp. zn. 11 Tdo 426/2004.

⁸⁵ Tamtéž.

dle které bylo možné narovnáni schválit, pouze pokud byl obviněný stíhán pro trestný čin, na který zákon stanovil trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšovala pět let, byla nahrazena podmínkou novou, která stanoví, že rozhodnout o schválení narovnáni je možné jen v řízení o přečinu, tedy ohledně skutku, který je v usnesení o zahájení trestního stíhání (§ 160 TrŘ) nebo následně v obžalobě [srov. § 176 a 177 písm. c) TrŘ] či následujícím soudním řízení v souladu s trestním zákoníkem právně posouzen jako přečin. Řízením o přečinu rozumíme jak přípravné řízení, tak řízení před soudem.⁸⁶

Pojem přečinu je vymezen v § 14 odst. 2 TrZ, který stanoví, že přečiny jsou všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na které trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let. Pro schválení narovnáni jsou rozhodující trestní sazby, které jsou uvedené ve zvláštní části trestního zákoníku, přičemž se nepřihlíží k modifikacím stanoveným pro mladistvého v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže (srov. 31 odst. 1,3 ZSM), ani k modifikacím pro pachatele činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny (srov. § 107 a 108 TrZ). Nepřihlíží se rovněž k možnému zvýšení či snížení trestních sazeb při ukládání úhrnného nebo souhrnného trestu či k možnosti mimořádného snížení trestu odnětí svobody dle § 58 TrZ. Pokud je daný skutek posuzován jako dva či více trestných činů v jednočinném souběhu a není-li u všech z nich narovnáni přípustné, jelikož některé jsou přečiny a jiné zločiny, nelze narovnáni provést jen ohledně některého z těchto trestných činů. Důvodem je, že součástí rozhodnutí o schválení narovnáni je mimo jiné výrok o zastavení trestního stíhání pro skutek, ohledně něhož se stíhání vede (srov. § 311 TrŘ), čímž se vytváří překážka věci pravomocně rozhodnuté (*res iudicata*)⁸⁷. Další trestní stíhání proti tomu, proti němuž dřívější stíhání pro týž skutek skončilo pravomocným rozhodnutím o schválení narovnáni (pokud nebylo rozhodnutí v předepsaném řízení zrušeno) je tedy nepřípustné [srov. § 11 odst. 1 písm. g) TrŘ]. Obdobně tak platí, pokud o schválení narovnáni rozhodl v přípravném řízení státní zástupce a věc odložil [srov. § 11a písm. a) TrŘ].⁸⁸

⁸⁶ ŠÁMAL Pavel a Tomáš GRIVNA, op. cit., s. 3515.

⁸⁷ Srov. § 159a odst. 4 OSŘ (Jakmile bylo o věci pravomocně rozhodnuto, nemůže být v rozsahu závaznosti výroku rozsudku pro účastníky a popřípadě jiné osoby věc projednávána znovu).

⁸⁸ ŠÁMAL Pavel a Tomáš GRIVNA, op. cit., s. 3515.

2.4.2 Souhlas obviněného a poškozeného

Jelikož jednou z podmínek pro schválení narovnání je souhlas obviněného i poškozeného, je nezbytné tyto dva pojmy pro účely narovnání nejprve vymezit.

Trestní řád rozumí obviněným osobu, proti níž bylo zahájeno trestní stíhání (srov. § 160 odst. 1 TrŘ), a pokud z povahy věci nevyplývá něco jiného, rozumí se obviněným též obžalovaný (srov. § 12 odst. 7 TrŘ), přičemž obžalovaným je obviněný označován po nařízení hlavního líčení (srov. § 12 odst. 8 TrŘ). Pokud je však ve věci konáno zkrácené přípravné řízení, podezřelá osoba se stává obviněným doručením návrhu na potrestání nebo návrhu na schválení dohody o vině a trestu soudu, neboť právě tím se zahajuje trestní stíhání (srov. 314b odst. 1 a § 179b odst. 5 TrŘ).

Za poškozeného označuje trestní řád toho, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo toho, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil. Naopak se za něj nepovažuje ten, kdo se sice cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozen, ale vzniklá újma nebyla způsobena zaviněním pachatele nebo její vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem (srov. § 43 odst. 1,2 TrŘ). Ačkoliv dle § 45 odst. 3 TrŘ práva poškozeného týkající se uplatnění nároku na náhradu škody nebo na vydání bezdůvodného obohacení přechází na jeho právní nástupce, nelze s právním nástupcem poškozeného, na nějž takový nárok přešel, jednat o schválení narovnání (srov. § 310a TrŘ). Důvodem pro takové zúžení okruhu poškozených je samotný charakter institutu narovnání. Má totiž především sloužit k urovnání konfliktu mezi obviněným a poškozeným, a tudíž práva poškozeného sloužící k dosažení takového cíle, jsou na rozdíl od práva na náhradu škodu, spojena jen s osobou, která byla trestným činem poškozena.⁸⁹ Jiná situace však nastane v případě, kdy dojde trestným činem k usmrcení poškozeného a jeho pozůstalým vznikne samostatný a originární nárok na náhradu škody založený právě úmrtím poškozeného. „*Pozůstalý se tak stává poškozeným majícím práva uvedená v ustanovení § 43 odst.1 TrŘ a nelze zde hovořit o přechodu práv (§ 43 odst. 3 TrŘ.), která měl poškozený před úmrtím. Je přitom nerozhodné, zda měl poškozený vůči pachateli trestného činu nějaká práva a přicházel by v úvahu přechod těchto práv na právní nástupce (dědice). Přitom nic nebrání tomu,*

⁸⁹ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*, op. cit op. cit., s. 93.

*aby pokud došlo k úmrtí poškozeného jako následku trestného činu (poškozenému vedle majetkové škody byla způsobena smrt, např. § 234 odst. 3 TrZ), byl právní nástupce poškozeného i sám poškozeným. V takovém případě může jít o poškozeného ve smyslu § 43 odst. 1 TrŘ i podle § 43 odst. 3 TrŘ.*⁹⁰

Z výše uvedeného vyplývá, že existence poškozené osoby ve smyslu § 43 TrŘ je nezbytným předpokladem pro vyřízení věci narovnáním. Pokud by v dané věci nebyla způsobena škoda ani nemajetková újma a tudíž by v ní nevystupoval ani žádný poškozený ve smyslu § 43 TrŘ, aplikace narovnání by byla vyloučena. Situace je tak odlišná od institutu podmíněného zastavení trestního stíhání, u kterého se souhlas poškozeného k jeho využití nevyžaduje a povinnost nahradit škodu, příp. uzavřít s poškozeným dohodu o její náhradě, je podmínkou jen byla-li nějaká škoda trestným činem způsobena [srov. § 307 odst. 1 písm. b) TrŘ].⁹¹ Nezbytnost existence poškozeného ve věci, která má být vyřízena narovnáním, vyplývá rovněž ze samotného účelu tohoto institutu, kterým je snaha o urovnání konfliktu mezi pachatelem a poškozeným.

Souhlas obviněného je vyžadován výhradně v souvislosti s možností postupu dle § 309 až 314 TrŘ. Souhlas obviněného a poškozeného může být udělen kdykoliv v průběhu trestního stíhání, a to způsobem, který nevzbuzuje pochybnosti. Pro udělení souhlasu se uplatní obecná ustanovení o náležitostech podání a lze jej tedy učinit písemně, ústně do protokolu, v elektronické podobě, telegraficky, telefaxem nebo dálkopisem (§ 59 odst. 1 TrŘ).⁹² Navrhne-li schválení narovnání obhájce obviněného nebo zmocněnec poškozeného, je třeba zjistit, zda s navrhovaným postupem souhlasí i samotný obviněný či poškozený. Komentář k trestnímu řádu uvádí, že pokud je obviněným mladistvý⁹³, poškozeným osoba nezletilá, která není plně svéprávná⁹⁴ nebo je u těchto osob

⁹⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 8. 2007, sp. zn. 4 Tz 63/2007.

⁹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 11. 2003, sp. zn. 4 Tz 156/2003. a usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 9. 2008, sp. zn. 11 Tdo 1202/2008.

⁹² ŠÁMAL Pavel a Tomáš GRIVNA, op. cit., s. 3516, ŠČERBA, Filip. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, op. cit., s. 95.

⁹³ Dle § 2 odst. 1 písm. c) ZSM se mladistvým rozumí ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku.

⁹⁴ Dle § 30 OZ se člověk stává plně svéprávným zletilostí, které se nabývá dovršením osmnáctého roku věku. Před nabytím zletilosti je možné nabytí plné svéprávnosti také jejím přiznáním nebo uzavřením manželství.

svéprávnost omezena⁹⁵, je zapotřebí získat souhlas jejich zákonných zástupců.⁹⁶ S tvrzením, že ke schválení narovnání je zapotřebí souhlasu zákonného zástupce mladistvého pachatele, nesouhlasí Ščerba a označuje je za nepřesné. Argumentuje tím, že trestní řád ani zákon o soudnictví ve věcech mládeže souhlas zákonného zástupce ke schválení některého z odklonů výslovně nevyžadují. Dále pak poukazuje na oprávnění zákonného zástupce zastupovat mladistvého proti jeho vůli, je-li to v jeho prospěch (srov. § 34 odst. 1 TrŘ, § 43 odst. 1. ZSM), a v souladu s tím připouští možnost zákonného zástupce vyslovit s odklonem nesouhlas např. s cílem domoci se pro mladistvého řádného soudního procesu. Činí tak závěr, že k rozhodnutí o schválení narovnání není nezbytně zapotřebí získat souhlas zákonného zástupce mladistvého a věc lze vyřídit narovnáním i v případě, kdy se k této možnosti zákonný zástupce vůbec nevyjádří. Na druhou stranu však může pro schválení narovnání vytvořit překážku, a to tak, že s ním vysloví nesouhlas.⁹⁷

Pokud bylo přečinem poškozeno více osob, souhlas s narovnáním se vyžaduje od všech poškozených ve smyslu § 43 odst. 3 TrŘ, tedy nejen těch, kteří mají nárok na náhradu škody, odčinění újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení. V souladu s čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, tedy s ohledem na právo na spravedlivý proces, může obviněný i poškozený vzít svůj souhlas s vyřízením věci odklonem v podobě narovnání zpět, a to výslovným prohlášením do doby, než učiní rozhodnutí soud druhého stupně (analogicky k zpětvzetí souhlasu poškozeného dle § 163 odst. 2 TrŘ).⁹⁸

2.4.3 Prohlášení obviněného o spáchání skutku

Na rozdíl od pojmu trestného činu, není pojem skutku v trestním zákoníku ani v trestním řádu definován a jeho vymezení je tak ponecháno teorii a soudní judikatuře. „*Skutkem se rozumí určitá událost ve vnějším světě vyvolaná jednáním člověka. Skutek je výsečí objektivní reality, něco, co se ve vnějším světě stalo, určitá událost vzešlá z jednání člověka. Za jeden skutek se v nauce a praxi považují všechny projevy vůle pachatele navenek, které jsou příčinou následku významného pro trestní právo, pokud jsou zahrnuty*

⁹⁵ Srov. § 55 a násl. OZ.

⁹⁶ ŠÁMAL Pavel a Tomáš GRIVNA, op. cit., s. 3516.

⁹⁷ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*, op.cit., s. 126-7.

⁹⁸ ŠÁMAL Pavel a Tomáš GRIVNA, op. cit., s. 3516-7.

zaviněním. “⁹⁹ Jeden skutek může naplňovat znaky jednoho či více trestných činů, nemusí však vykazovat znaky žádného trestného činu.

Popis skutku, pro který je obviněný stíhán, spolu se zákonným označením trestného činu, který je v daném skutku spatřován, je obsažen v usnesení o zahájení trestního stíhání, přičemž skutek musí být popsán tak, aby nemohl být zaměněn s jiným (§ 160 odst. 1 TrŘ). Dále pak musí být skutek přesně označen v žalobním návrhu, který je povinnou náležitostí obžaloby. V žalobním návrhu musí být uvedeno i místo, čas a způsob jeho spáchání, popřípadě i další skutečnosti, kterých je potřeba k tomu, aby skutek, pro který je obviněný stíhán, nemohl být zaměněn s jiným a aby bylo odůvodněno použití určité trestní sazby. Žalobní návrh musí rovněž obsahovat, jaký trestný čin obžaloba v tomto skutku spatřuje (srov. § 177 c) TrŘ). Soud však není touto právní kvalifikací vázán a může skutek právně posoudit jinak, přičemž se nemění totožnost skutku.¹⁰⁰ Vedle žalobního návrhu je podstatnou náležitostí obžaloby také odůvodnění žalovaného skutku [srov. § 177 c) a d) TrŘ].¹⁰¹ Návrh na potrestání obsahuje, s výjimkou odůvodnění, stejné náležitosti jako obžaloba (srov. § 179d odst. 1 TrŘ).

Prohlášení o spáchání skutku musí být učiněno svobodně, vážně a určitě. K otázce svobodného prohlášení o spáchání skutku v řízení o narovnání se v nedávné době vyjádřil Nejvyšší soud ČR. V projednávaném případě učinil obviněný prohlášení o spáchání skutku, ačkoli se necítil být vinným ze spáchání trestného činu, a přestože státní zástupce z předchozí komunikace věděl, že obviněný činí prohlášení jen proto, že trvajícím trestním stíháním by pro něj znamenalo konec profesní kariéry, narovnání schválil. Nejvyšší soud označil prohlášení obviněného za učiněné v tísní, resp. za nesvobodné a konstatoval, že *„postup státního zástupce, který podle § 309 odst. 1 TrŘ schválil narovnání s vědomím toho, že souhlas obviněného s narovnáním a prohlášení o spáchání skutku byly vynuceny obavou ze ztráty významného postavení v Armádě České republiky, je v rozporu s právem na spravedlivé řízení, které je zakotveno v ustanovení čl. 6 odst. 1, 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod vyhlášené pod č. 209/1992 Sb.“*¹⁰²

⁹⁹ JELÍNEK, Jiří a Jana NAVRÁTILOVÁ, op. cit., s. 510.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 511.

¹⁰¹ ŠÁMAL Pavel a Tomáš GRÍVNA, op. cit., s. 3517.

¹⁰² Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 11. 2014, sp. zn 5 Tz 44/2014.

Na rozdíl od doznání obviněného, které musí být obsaženo v jeho výpovědi, prohlášení obviněného, že spáchal skutek, pro který je stíhán, je součástí výslechu dle § 310 odst. 1 TrŘ. Tento výslech neslouží ke zjišťování skutkového stavu, ale k ověření skutečností, jež jsou významné pro schválení narovnání, jako je souhlas obviněného se schválením narovnání nebo způsob a okolnosti uzavření dohody o narovnání (srov. § 310 odst. 1).¹⁰³ Pokud narovnání schváleno nebude, k prohlášení o spáchání skutku nelze v dalším řízení přihlížet jako k důkazu (§ 314 TrŘ).

2.4.4 Úhrada škody a vydání bezdůvodného obohacení

Nezbytným předpokladem pro schválení narovnání je úhrada škody poškozenému způsobené přečinem, příp. jiné odčinění újmy vzniklé přečinem nebo vydání bezdůvodného obohacení. K vypořádání s poškozeným může rovněž dojít, jestliže k úhradě škody či vydání bezdůvodného obohacení obviněný učiní potřebné úkony [srov. § 309 odst. 1 písm. b) a c) TrŘ]. Na rozdíl od podmíněného zastavení trestního stíhání tak u narovnání nepostačí pouhé uzavření dohody o náhradě škody či o vydání bezdůvodného obohacení [srov. § 307 odst. 1 písm. b) a c) TrŘ]. Tato přísnější podmínka pro schválení narovnání je stanovena především z důvodu, že narovnání je rozhodnutím meritorním, je s ním spojeno zastavení trestního stíhání, a tudíž jsou účinky spojené s narovnáním pro obviněného bezesporu příznivější než u podmíněného zastavení trestního stíhání.¹⁰⁴

Při zjišťování, zda byla splněna tato podmínka, se uplatní obecná úprava náhrady škody stanovená v příslušných hmotněprávních předpisech, především v § 2951 a násl. OZ a v § 250 a násl. ZPr. Dle občanského zákoníku škodou rozumíme újmu na jmění (srov. § 2894 a § 495 OZ), přičemž se hradí jak škoda skutečná, tak ušlý zisk, resp. to, co poškozenému ušlo (srov. 2952 OZ). Způsob a rozsah náhrady škody se liší dle okolností případu, předpokladem však je její uhrazení v plném rozsahu. Finanční částka sloužící k úhradě škody by však neměla být nepřiměřená výši vyčíslené škody, ledaže by tím obviněný zamýšlel odčinit také případnou nemajetkovou újmu způsobenou trestným činem. V takovém případě však musí soud či státní zástupce výslechem obviněného i poškozeného ověřit, zda k takové dohodě nedošlo v důsledku nátlaku poškozeného na

¹⁰³ ŠÁMAL, Pavel, Jan MUSIL, Josef KUČTA, Marek FRYŠTÁK a Věra KALVODOVÁ, op. cit., s. 747.

¹⁰⁴ ŠÁMAL Pavel a Tomáš GRÍVNA, op. cit., s. 3519.

pachatele. Jelikož u narovnání zákon nehovoří výslovně jen o povinnosti nahradit škodu v penězích jako u adhezního řízení (srov. § 43 odst. 3 TrŘ) a s ohledem na možnost tzv. jiného odčinění újmy vzniklé přečinem, přichází v úvahu i úhrada škody uvedením do předešlého stavu.¹⁰⁵

Rozhodnutí o schválení narovnání není exekucním titulem. Jsou-li splněny zákonné podmínky, uzavřená dohoda může být v případném občanskoprávním řízení o náhradě škody považována za dohodu o narovnání ve smyslu § 1903 a násl. OZ. V případě, že dohodou mezi obviněným a poškozeným nešlo o vypořádání sporných a pochybných práv a povinností a vyhovuje-li jednání obviněného a poškozeného podmínkám stanoveným v § 2053 a násl. OZ, je možné jej posoudit jako uznání dluhu. V některých případech však nemusí být možné uplatnění ani jednoho z těchto občanskoprávních institutů.¹⁰⁶ Domnívám se, že pokud by dohoda o narovnání dle § 309 a násl. TrŘ byla exekucním titulem, mohl by se zvýšit celkový zájem poškozených o tento způsob vyřešení trestní věci. V případě, že by obviněný nedostal svého závazku (ačkoliv by k takovým situacím mělo vzhledem k zákonným podmínkám pro schválení narovnání docházet spíše výjimečně), postavení poškozeného by bylo výrazně posíleno. Nemusel by totiž svůj nárok uplatňovat nejprve v nalézacím řízení, ale mohl by jej vymáhat přímo v řízení vykonávacím příp. podat exekucní návrh.

Jiné odčinění újmy vzniklé přečinem přichází v úvahu tehdy, kdy v důsledku trestného činu nedošlo (jen) k újmě na majetku, ale byla jím dotčena např. čest, důstojnost, svoboda či soukromí. Taková újma je velmi obtížně vyjádřitelná v penězích a její odčinění může mít různé formy. Dle § 2951 odst. 2 OZ se nemajetková újma odčiní přiměřeným zadostiučiněním, které musí být poskytnuto v penězích, nezajistí-li jeho jiný způsob skutečné a dostatečně účinné odčinění způsobené újmy. Z toho vyplývá, že nemajetková újma by měla být primárně odčiněna nepeněžitým plněním, kterým může být např. omluva, konstatování, že bylo porušeno právo či zveřejnění rozsudku, a peněžitá náhrada by měla nastoupit až tehdy, pokud není jiná forma odčinění újmy dostačující.¹⁰⁷ Způsob a výše přiměřeného zadostiučinění musí být stanoveny tak, aby byly odčiněny i

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 3518.

¹⁰⁶ ŠÁMAL Pavel a Tomáš GRIVNA, op. cit., s. 3519.

¹⁰⁷ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 1089.

okolnosti zvláštního zřetele hodné, za něž zákon považuje úmyslné způsobení újmy, zejména pak způsobení újmy s použitím lsti, pohrůžky, zneužitím závislosti poškozeného na pachateli, násobením účinků zásahu jeho uváděním ve veřejnou známost, nebo v důsledku diskriminace poškozeného. V úvahu musí být také vzata obava poškozeného ze ztráty života či vážného poškození zdraví. Pokud dojde k újmě na přirozených právech člověka, jako nemajetkovou újmu je třeba odčinit též způsobené duševní útrapy. (srov. § 2956 a § 2957 OZ).¹⁰⁸

Bezdůvodným obohacením se rozumí především takový majetkový prospěch, který byl získán plněním bez právního důvodu, plněním z právního důvodu, který odpadl nebo protiprávním užitím cizí hodnoty. Bezdůvodně se také obohatí ten, kdo získá majetkový prospěch tím, že za něho bylo plněno, co měl po právu plnit sám (srov. § 2991 odst. 2 OZ). O bezdůvodné obohacení se jedná tehdy, pokud se pachatel obohatí na úkor poškozeného, resp. obohacení pachatele současně představuje újmu poškozeného.¹⁰⁹ V § 2992 a násl. OZ jsou pak uvedeny případy, kdy obohacení nepodléhá vydání, resp. kdy není považováno za bezdůvodné. Na majetku pachatele se bezdůvodné obohacení může projevit buď tak, že dojde k jeho rozmnožení (v trestním právu se hovoří o majetkovém „prospěchu“) nebo tak, že nedojde k jeho zmenšení, ačkoliv k němu dojít mělo (tzv. nepřímé obohacení). Základní zásadou bezdůvodného obohacení je, že musí být vydán předmět, který obohacený bezdůvodně získal (srov. § 2991 odst. 1 OZ). Pokud není vydání předmětu bezdůvodného obohacení dobře možné, uplatní se postup stanovený v § 2999 OZ, zejména náhrada v penězích ve výši obvyklé ceny.

Za úkon potřebný k úhradě škody může být považováno nahlášení vzniku škody pojišťovně a poskytnutí potřebné součinnosti pro co nejrychlejší vyřízení pojistné události.¹¹⁰ Rovněž lze za tyto úkony považovat jednání obviněného, které směřuje k tomu, aby škodu způsobenou trestným činem nahradil jiný subjekt, který za ni ze zákona odpovídá (např. zaměstnavatel, pokud byl trestný čin spáchán zaměstnancem při

¹⁰⁸ ŠÁMAL, Pavel, Jan MUSIL, Josef KUČHTA, Marek FRYŠTÁK a Věra KALVODOVÁ, op. cit., s. 746.

¹⁰⁹ ŠÁMAL Pavel a Tomáš GRÍVNA, op. cit., s. 3520.

¹¹⁰ ROZUM, Jan, Jan VÚJTĚCH a Petr KOTULAN. *Výzkum institutu narovnání: výzkum uskutečněný v rámci programu účinky transformace trestního zákonodárství na stav kriminality a zvyšování efektivnosti justice ve vztahu k bezpečnosti občanů v horizontu roku 2000*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1999, s. 64.

plnění pracovních úkolů).¹¹¹ Není ani vyloučeno učinit potřebné úkony k úhradě škody ve formě dohody uzavřené mezi obviněným a poškozeným, tato dohoda však musí být zajištěna některým z občanskoprávních zajišťovacích institutů, např. dohodou o srážkách ze mzdy mezi obviněným a jeho zaměstnavatelem ve prospěch poškozeného, ručením či zřízením zástavního práva. Pokud by dohoda mezi obviněným a poškozeným zajištěna nebyla, bylo by možné rozhodnout pouze o podmíněném zastavení trestního stíhání, nikoliv schválit narovnání.¹¹² Jiné vhodné opatření k vydání bezdůvodného obohacení lze spatřovat např. ve složení peněžité částky, která odpovídá rozsahu bezdůvodného obohacení, do soudní úschovy (srov. § 1953 OZ) nebo jednání poškozeného směřující k tomu, aby bezdůvodné obohacení vydala osoba, která je na úkor poškozeného získala.¹¹³

2.4.5 Složení peněžité částky určené státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti

Jak již bylo uvedeno výše, tato podmínka pro schválení narovnání prošla od 1. 9. 1995, tedy od účinnosti novely trestního řádu zavádějící institut narovnání do trestního řízení, zásadní změnou. Původní povinnost obviněného složit na účet soudu peněžní částku určenou konkrétnímu adresátovi k obecně prospěšným účelům byla modifikována zákonem č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně některých zákonů. Nově tak byla za peněžní částku určenou k obecně prospěšným účelům považována i částka odevzdaná státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti, na níž musel obviněný vždy určit z celkové částky alespoň 50%. Konkrétní adresát byl určen dohodou mezi obviněným a poškozeným a soud byl návrhem vázán.¹¹⁴ Povinnost obviněného složit částku na účet soudu či v přípravném řízení na účet státního zástupce výhradně na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti podle zvláštního právního předpisu zavedla až novela trestního řádu provedená zákonem č. 193/2012 Sb. Zvláštním právním předpisem se rozuměl do 31. 7. 2013 výše zmiňovaný zákon o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a od 1. 8. 2013 jím je zákon č. 45/2013 Sb., o obětech

¹¹¹ ŠÁMAL Pavel a Tomáš GRIVNA, op. cit., s. 3521.

¹¹² SOTOLÁŘ, Alexander, Pavel ŠÁMAL a František PŮRY, op. cit., s. 168.

¹¹³ ŠÁMAL Pavel a Tomáš GRIVNA, op. cit., s. 3521.

¹¹⁴ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*, op. cit., s. 91.

trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů).¹¹⁵ Soudům resp. v přípravném řízení státním zástupcům tak touto novou úpravou odpadla povinnost zjišťovat, zda se obviněný výběrem adresáta nesnaží obejít smysl a účel tohoto ustanovení s cílem prostředky v budoucnu zpět odčerpat.¹¹⁶

Tato podmínka by neměla být vnímána jako trest pachatele, nýbrž jako výraz reparace veřejného zájmu, který byl spáchaným přečinem dotčen. Záměrem je jednak vytvořit zdroj pro poskytování peněžité pomoci obětem trestné činnosti podle zákona o obětech trestných činů a jednak naplnit účel trestního řízení uvedeného v § 1 odst. 1 TrŘ, tedy aby důsledky přečinu po schválení narovnání byly pro pachatele obdobné, jako kdyby soud rozhodoval o vině a trestu.¹¹⁷ Peněžitá částka určená státu na pomoc obětem trestné činnosti nesmí být zřejmě nepřiměřená závažnosti přečinu, kterou posuzuje podle všech okolností případu a osoby obviněného soud a v přípravném řízení státní zástupce. Tato závažnost přečinu se v podstatě shoduje s povahou a závažností spáchaného činu, které musí být zvažovány před rozhodnutím o schválení narovnání z hlediska dostatečnosti způsobu vyřízení věci narovnáním.¹¹⁸ Zákon jako kritérium pro výši této částky však nestanoví majetkové poměry obviněného. Ty se sice posuzují při rozhodování, zda je vyřízení věci narovnáním v daném případě dostačující, dle Ščerby by však přispělo k přehlednosti právní úpravy, kdyby zohlednění majetkových poměrů bylo obsaženo přímo u této podmínky, jelikož právě ve vztahu k ní mají zásadní význam.¹¹⁹

Na rozdíl od peněžitého trestu či pokuty, určení konkrétní výše peněžité částky na pomoc obětem trestné činnosti je zcela ponecháno na úvaze obviněného, v čemž je sledována mimo jiné i výchova pachatele.¹²⁰ Pokud však sám obviněný není schopen výši částky určit, mohou jej nasměrovat obhájce či probační úředník a není ani vyloučeno, aby se obrátil s dotazem či žádostí o stanovisko na soud, resp. státního zástupce. Bylo by totiž proti smyslu i účelu samotného institutu narovnání, aby v případě, kdy jsou splněny všechny zákonné podmínky, nebylo narovnání schváleno jen proto, že obviněný

¹¹⁵ ŠÁMAL Pavel a Tomáš GRIVNA, op. cit., s. 3522.

¹¹⁶ Vantuch, Pavel, op. cit.

¹¹⁷ ŠÁMAL Pavel a Tomáš GRIVNA, op. cit., s. 3522.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 3523.

¹¹⁹ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*, op. cit., s. 92.

¹²⁰ Tamtéž, s. 91.

neúmyslně složil na pomoc obětem trestné činnosti částku, která se liší, byť jen nepatrně, od stanoviska soudu či státního zástupce.¹²¹

2.4.6 Dostatečnost vyřízení věci rozhodnutím o schválení narovnání

Poslední, avšak neméně významnou podmínkou pro schválení narovnání je, že soud a v přípravném řízení státní zástupce musí považovat takový způsob vyřízení věci za dostačující, a to s ohledem na povahu a závažnost spáchaného činu, míru, jakou byl přečinem dotčen veřejný zájem, jakož i vzhledem k osobě obviněného a jeho osobním a majetkovým poměrům. Tato dostatečnost se posuzuje zvláště v každém konkrétním případě, a to především porovnáním předpokládaného standardního průběhu a výsledku trestního řízení s důsledky, které by nastaly v případě vyřízení věci odklonem, resp. schválení narovnání s ohledem na naplnění účelu trestního zákoníku, resp. účelu trestu¹²² a účelu trestního řádu (srov. § 1 odst. 1 TrŘ).¹²³

Povaha spáchaného činu je určena zejména druhem a charakterem společenských vztahů a zájmů, které jím byly ohroženy či porušeny, zatímco jeho závažnost vyplývá z konkrétní míry nebezpečnosti činu pro společnost. Při posuzování míry závažnosti spáchaného činu je třeba zvážit zejména význam dotčeného chráněného zájmu, způsob provedení činu a jeho následky, okolnosti, za kterých byl spáchán a taktéž osobu pachatele včetně míry jeho zavinění, pohnutky, záměru a cíle (srov. § 39 odst. 2 TrZ). Významnou roli mohou v daném případě hrát i polehčující a přitěžující okolnosti (srov. § 41 a 42 TrZ).¹²⁴ Při posuzování závažnosti trestného činu by soud či státní zástupce měli rovněž respektovat zásadu minimalizace trestní represe a v případě, kdy není možné věc řešit jinak než trestněprávně, zvolit k dosažení účelu trestního řízení jen nezbytné prostředky. Věc tedy může být vyřízena narovnáním i v případě, kdy sice nebudou známy skutečnosti, které by snižovali závažnost trestného činu pod míru obvyklou, avšak

¹²¹ ŠÁMAL Pavel a Tomáš GRIVNA, op. cit., s. 3523.

¹²² Účel trestu byl dříve definován v § 23 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon. Dnes v trestním zákoníku výslovně formulován není a je dovozován z obecných zásad trestání, které vycházejí z principů demokratického právního státu a jsou uvedeny v § 36 až 45 a §96 a 99 TrŘ (JELÍNEK, Jirí a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 4. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 391).

¹²³ SOTOLÁŘ, Alexander, Pavel ŠÁMAL a František PÚRY, op. cit., s. 97.

¹²⁴ Tamtéž, s. 97.

spáchaný čin bude mít především povahu konfliktu mezi obviněným a poškozeným, který může být z velké části či zcela schválením narovnání odstraněn.¹²⁵

Míra, jakou byl spáchaným přečinem dotčen veřejný zájem, je zpravidla určena okruhem dotčených společenských vztahů a zájmů, jakož i intenzitou, jakou do nich bylo zasazeno. Jinými slovy je třeba posoudit, zda spáchaným činem došlo z větší části k narušení soukromé sféry poškozeného bez většího negativního dopadu na širší veřejnost, či naopak. Čím větší tedy bude veřejný zájem na stíhání konkrétního trestného činu a jeho pachatele, tím menší bude prostor pro vyřízení věci odklonem, resp. narovnáním.¹²⁶ Za trestné činy, u kterých dochází k výraznému zásahu do soukromé sféry a u nichž je chráněným objektem spíše osobní zájem poškozeného lze považovat zejména trestné činy vyjmenované v § 163a odst. 1 TrŘ, tj. trestné činy, pro něž je možné trestní stíhání zahájit a v již zahájeném trestním stíhání pokračovat jen se souhlasem poškozeného. Naproti nim pak stojí ty trestné činy, jimiž je dotčen soukromý a veřejný zájem v různém poměru nebo trestné činy, kterými je dotčen převážně zájem veřejný jako je tomu např. u trestných činů proti pořádku ve věcech veřejných (srov. § 323 a násl. TrZ).¹²⁷ Samotný pojem veřejného zájmu je velmi obtížné definovat, a proto bývá řazen mezi tzv. neurčité právní pojmy. Jeho legální definice není obsažena ani v trestním zákoníku, ani v trestním řádu a výklad je tak ponechán soudní praxi. Samotná aplikace pojmu tak závisí na odborném posouzení v konkrétním případě.¹²⁸

Osoba obviněného rovněž určuje spolu s výše uvedenými skutečnostmi závažnost trestného činu. Významné je především to, zda se jedná o pachatele mladistvého či pachatele ve věku blízkém mladistvým, zda jde o pachatele dosud netrestaného nebo naopak o obecného či speciálního recidivistu. Důležité je i chování pachatele před činem a po jeho spáchání, jeho psychický stav a duševní zdraví, které by mohly být důvodem zmenšené přičetnosti (srov. § 27 TrZ). Tyto i další okolnosti týkající se osoby pachatele mohou závažnost spáchaného činu jak zvýšit, tak snížit. Je však zapotřebí je vždy posuzovat společně se vztahem obviněného ke spáchanému skutku, tj. se způsobem,

¹²⁵ ŠÁMAL Pavel a Tomáš GRIVNA, op. cit., s. 3524.

¹²⁶ Tamtéž, s. 3524.

¹²⁷ SOTOLÁŘ, Alexander, Pavel ŠÁMAL a František PÚRY, op. cit., s. 97.

¹²⁸ ŠÁMAL Pavel a Tomáš GRIVNA, op. cit., s. 3525.

jakým byl čin proveden, okolnostmi spáchání, mírou zavinění, motivem či pohnutkou pachatele.¹²⁹

Osobní a majetkové poměry, na rozdíl od osoby obviněného, nesouvisí se spáchaným činem přímo. Rozumí se jimi především zařazení obviněného ve společnosti, jeho vzdělání a pracovní výsledky, výše mzdy, platu či jiných příjmů a celkové finanční poměry, vyživovací povinnosti a rodinný či zdravotní stav. Jelikož se tyto skutečnosti liší u jednotlivých obviněných a v důsledku této rozdílnosti může mít jedno opatření odlišný dopad na různé obviněné, je jejich posouzení velmi důležité z hlediska zachování faktické rovnosti obviněných před zákonem. Jak již bylo řečeno, tato podmínka má zásadní význam při posuzování dostatečnosti výše peněžité částky určené státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti.¹³⁰

2.5 Řízení o schválení narovnání

O schválení narovnání rozhoduje soud a v přípravném řízení státní zástupce, který má toto oprávnění od 1. 1. 2002 (srov. § 309 odst. 1 TrŘ). Státní zástupce může také narovnání schválit za současného odložení věci v rámci zkráceného přípravného řízení [srov. § 179c odst. 2 písm. g) TrŘ]. V řízení před soudem může soud rozhodnout o schválení narovnání a zastavit trestní stíhání po přezkoumání obžaloby [srov. § 314c odst. 1 písm. a) TrŘ], v rámci předběžného projednání obžaloby [srov. 188 odst. 1 písm. f) TrŘ], v hlavním líčení (srov. § 223a odst. 1 TrŘ), mimo hlavní líčení (srov. § 231 odst. 1 TrŘ) a od 1. 9. 2012 rovněž v odvolacím řízení [srov. § 257 odst. 1 písm. d) TrŘ].¹³¹ Soud může narovnání schválit jak ve veřejném, tak v neveřejném zasedání. Veřejné zasedání může předseda senátu nařídit tehdy, považuje-li to pro rozhodnutí o schválení narovnání za potřebné, zejména pak za účelem výslechu obviněného a poškozeného, jejich poučení či získání souhlasu s narovnáním (srov. § 231 odst. 2 TrŘ).¹³²

Oprávnění schválit narovnání nepřísluší Nejvyššímu soudu ČR. Obviněný, ačkoliv splňuje všechny zákonné podmínky uvedené v § 309 odst. 1 TrŘ, nemá na vyřízení věci narovnáním právní nárok a nemůže se tedy ani domáhat zrušení rozhodnutí

¹²⁹ ŠÁMAL Pavel a Tomáš GRIVNA, op. cit., s. 3525.

¹³⁰ SOTOLÁŘ, Alexander, Pavel ŠÁMAL a František PÚRY, op. cit, s. 98.

¹³¹ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*, op. cit, s. 97.

¹³² ŠÁMAL Pavel a Tomáš GRIVNA, op. cit, s. 3529.

soudu prvního stupně, příp. soudu odvolacího jen proto, že tento institut v daném případě nebyl aplikován. Dovolací důvod předvídaný v § 265b odst. 1 písm. f) TrŘ se tak vztahuje pouze na případy, kdy rozhodnuto o schválení narovnání nižším soudem bylo, přestože pro takové rozhodnutí nebyly splněny zákonné podmínky.¹³³ V literatuře se však objevují i takové názory, že Nejvyšší soud by oprávnění schválit narovnání mít měl, aby jeho aplikací v konkrétních případech mohl názorně demonstrovat svůj postoj k odklonům i způsobu nakládání s nimi a přispět tak k jejich jednotnému používání.¹³⁴

2.5.1 Výslech obviněného a poškozeného

Dle § 310 odst. 1 TrŘ soud a v přípravném řízení státní zástupce před rozhodnutím o narovnání vyslechne obviněného i poškozeného, a to zejména ke způsobu a okolnostem uzavření dohody o narovnání, zda tato dohoda mezi nimi byla učiněna dobrovolně a zda souhlasí se schválením narovnání. Obviněného navíc vyslechne i k tomu, zda rozumí obsahu obvinění a zda si je vědom důsledků schválení narovnání. Součástí výslechu obviněného musí být i prohlášení, že spáchal skutek, pro který je stíhán. Jak již bylo uvedeno výše, toto prohlášení obviněného je činěno jen za účelem provedení narovnání a není tedy kvalifikovaným doznáním a v případném dalším řízení k němu nelze přihlížet jako k důkazu (srov. § 314 TrŘ). Před samotným výslechem musí být obviněný i poškozený poučeni o jejich právech a o podstatě samotného institutu narovnání (§ 310 odst. 2 TrŘ).¹³⁵

Výslech obviněného i poškozeného slouží zejména k ověření skutečností důležitých pro rozhodnutí soudu či v přípravném řízení státního zástupce o schválení narovnání a má především povahu vyjádření k dané věci. Výslech obviněného ani poškozeného tedy neslouží ke zjištění skutkového stavu věci, ale k ověření, zda prohlášení obviněného o spáchání skutku (tzv. prohlášení o vině) nebylo učiněno pod nátlakem, resp. zda bylo učiněno svobodně, vážně a určitě, zda rozumí obsahu obvinění a zda si je vědom důsledků schválení narovnání, resp. toho, že se vzdává svého práva na spravedlivý proces dle čl. 36 LZPaS. Výslechem obviněného musí být rovněž zjištěny

¹³³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 8. 2014, sp. zn. 11 Tdo 1029/2014.

¹³⁴ ZŮBEK, Jan. Úvaha k institutu narovnání a jeho budoucnosti. *Trestněprávní revue*. 2015, č. 1., s. 1. Zpřístupněno z Beck online.

¹³⁵ ŠÁMAL Pavel a Tomáš GRIVNA, op. cit., s. 3528-9.

základní skutkové okolnosti, z nichž nesporně vyplývá, že obviněný uznává spáchání skutku, pro nějž je stíhán, že souhlasí s narovnáním, ale také zda a jak uhradil jím způsobenou škodu nebo učinil potřebné úkony k její úhradě, případně jinak odčinil újmu vzniklou trestným činem, vydal bezdůvodné obohacení nebo učinil jiná vhodná opatření k jeho vydání a zda tak učinil svobodně. Z výsledku by také mělo být zřejmé, v jaké výši složil obviněný na účet soudu či státního zastupitelství částku určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti. Výslech poškozeného slouží především k vyslovení souhlasu s vyřízením věci schválením narovnání. Dále pak také k ověření skutečnosti, že narovnání s obviněným proběhlo dobrovolně, že poškozený souhlasí s kroky, které obviněný učinil za účelem úhrady škody, jiné újmy či vydání bezdůvodného obohacení i s výší částky, která má být obviněným složena na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti. Pokud bylo jedním přečinem poškozeno více osob, je nezbytné získat souhlas s narovnáním ode všech poškozených.¹³⁶

Ačkoliv předmětem výsledku dle § 310 TrŘ není zjištění skutkového stavu věci, i v řízení o narovnání musí být dostupnými důkazy náležitě objasněny základní skutkové okolnosti případu a i zde platí základní zásady trestního řízení, jako je zásada oficiality, dle které postupují orgány činné v trestním řízení z úřední povinnosti (srov. § 2 odst. 4) a zásada vyhledávací, na základě které jsou orgány činné v trestním řízení povinny stíhaný skutek objasnit tak, aby o případném prohlášení o vině nevznikaly důvodné pochybnosti (srov. § 2 odst. 5). V řízení o narovnání je však více než u klasického průběhu trestního řízení žádoucí aktivní přístup obviněného a poškozeného, jelikož právě ten vede k rychlejšímu vyřízení věci, což je jeden ze záměrů institutu narovnání.¹³⁷

Zvláštní úpravu pro výslech poškozeného trestní řád stanoví v § 310 odst. 3 TrŘ za předpokladu, že je poškozenou právnická osoba. V takovém případě lze namísto výsledku člena statutárního orgánu či jiné osoby oprávněné jednat jménem právnické osoby, opatřit její písemné prohlášení k okolnostem, které by jinak byly předmětem výsledku.¹³⁸

¹³⁶ ŠÁMAL Pavel a Tomáš GRIVNA, op. cit., s. 3529-30.

¹³⁷ Tamtéž, s. 3521.

¹³⁸ Trestní řád v § 310 odst. 3 nepřesně uvádí namísto statutárního orgánu pojem „statutární zástupce“.

Dle současné právní úpravy právnické osoby nemají vlastní vůli, proto nemohou ani samy jednat. Právnická osoba tak vždy jedná v zastoupení a její vůli nahrazují členové jejích orgánů. Jako zákonní zástupci za ní jednají především členové statutárního orgánu, kterému náleží veškerá působnost, kterou zakladatelské právní jednání, zákon nebo rozhodnutí orgánu veřejné moci nesvěří jinému orgánu právnické osoby (§ 163 OZ). Člen statutárního orgánu může právnickou osobu zastupovat ve všech záležitostech (§ 164 odst. 1 OZ). Pokud náleží působnost statutárního orgánu pouze jedné osobě, jedná se o individuální statutární orgán, a pokud jeho působnost náleží více osobám, tvoří statutární orgán kolektivní (srov. § 152 odst. 1 a § 164 odst. 2 OZ).¹³⁹ U některých forem právnických osob stanoví přímo zákon, který její orgán je orgánem statutárním, kolik má členů a jaký je jeho název. Je tomu tak např. u právnických osob zřízených zákonem jako je Česká národní banka či Všeobecná zdravotní pojišťovna nebo u obchodních společností a družstevch.¹⁴⁰ Naopak u některých právnických osob není statutární orgán právními předpisy vůbec koncipován a hovoří se především o zastoupení právnické osoby. Jedná se např. o obce či kraje (srov. § 103 odst. 1 OZř a § 61 odst. 1 KZř).¹⁴¹ Jinými osobami oprávněnými jednat jménem právnické osoby mohou být její zaměstnanci nebo členové, a to v rozsahu obvyklém vzhledem k jejich zařazení nebo funkci (srov. § 166 odst. 1 OZ), jakož i likvidátor či nucený správce. Pokud je právnická osoba podnikatelem zapsaným v obchodním rejstříku, může být touto osobou i vedoucího odštěpného závodu. Ten je oprávněn zastupovat podnikatele ve všech záležitostech týkajících se odštěpného závodu ode dne, ke kterému byl jako vedoucí odštěpného závodu zapsán do obchodního rejstříku (§ 503 odst. 2 OZ). Dále pak může právnická osoba využít institutu smluvního zastoupení, který se rovněž označuje jako zmocnění. Právním důvodem vzniku je smlouva či dohoda o zastoupení (nejčastěji smlouva příkazní), ve které je třeba ujednat rozsah zástupčího oprávnění, který musí být uveden i v plné moci. Takto mohou za právnickou osobu jednat např. advokáti, notáři či obchodní zástupce. Pokud je poškozenou právnickou osobou stát, je třeba řídit se zákonem č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, dle

¹³⁹ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ, et al. *Občanské právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer, 2013, s. 276-7.

¹⁴⁰ Srov. zákon č. 6/1993 Sb., o České národní bance, zákon č. 551/1991 Sb., o Všeobecné zdravotní pojišťovně České republiky nebo zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstevch.

¹⁴¹ ŠÁMAL Pavel a Tomáš GRIVNA, op. cit., s. 3533.

kterého za stát právně jedná vedoucí organizační složky, jíž se dané právní jednání týká.¹⁴²

2.6 Rozhodnutí o schválení narovnání

Předtím, než soud o schválení narovnání rozhodne, musí také vedle výsledku obviněného a poškozeného ověřit, zda peněžitá částka určená státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti byla v celé výši složena na účet soudu.¹⁴³ Rozhodnutí soudu a v přípravném řízení státního zástupce o schválení narovnání má formu usnesení (srov. § 119 odst. 1 a § 134 odst. 1 TrŘ). Jelikož se jedná o meritorní rozhodnutí, kterým je ukončeno trestní stíhání obviněného, trestní řád podrobně stanoví jeho obsahové náležitosti.¹⁴⁴ Dle § 311 TrŘ musí tak obsahovat popis skutku, kterého se narovnání týká včetně jeho právního posouzení, obsah narovnání zahrnující výši uhrazené škody či škody, k jejíž úhradě byly provedeny potřebné úkony, rozsah bezdůvodného obohacení, který byl vydán nebo k jehož vydání byla učiněna vhodná opatření, případně způsob jiného odčinění újmy vzniklé přečinem, výši peněžitě částky určené státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti a výrok o zastavení trestního stíhání pro skutek, ve kterém je spatřován přečin a jehož se narovnání týká.

První obsahovou náležitostí je popis skutku a jeho právní posouzení. Přesný popis skutku je vyžadován zejména za účelem zachování jeho totožnosti, jelikož z obžalovací zásady vyplývá, že soud může rozhodnout jen o skutku uvedeném v žalobním návrhu (§ 220 odst. 1 TrŘ).¹⁴⁵ Dle Nejvyššího soudu ČR musí „*popis skutku obsahovat ty skutkové okolnosti, které jsou právně významné z hlediska naplnění jednotlivých znaků skutkové podstaty stíhaného trestného činu*“.¹⁴⁶ Pro jeho vymezení je podstatné jednání a následek, v nichž je také spatřována podstata skutku. „*Podle ustálené soudní judikatury (např. č. 9/1972, 64/1973 a 15/1994-II) jde o totožný skutek tehdy, je-li totožná podstata skutku, tj. je-li zachována alespoň částečná totožnost jednání nebo alespoň částečná totožnost*

¹⁴² DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ, et al. Občanské právo hmotné, op. cit., s. 282, 323; ŠÁMAL Pavel a Tomáš GRIVNA, op. cit., s. 3533-4.

¹⁴³ Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 2. 2. 1998, sp. zn. 11 To 70/98.

¹⁴⁴ ŠÁMAL Pavel a Tomáš GRIVNA, op. cit., s. 3536-7.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 3526.

¹⁴⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 6. 2001, sp. zn. 11 Tz 129/2001.

*následku.*¹⁴⁷ Naopak soud není vázán právním posouzením skutku v obžalobě či návrhu na potrestání, a tudíž tak může skutek, který je předmětem trestního stíhání, právně kvalifikovat odlišně (srov. § 220 odst. 3 TrŘ). Další náležitostí rozhodnutí je obsah narovnání. Tím se rozumí stanovení výše uhrazené škody či popis potřebných úkonů, které obviněný k její úhradě učinil, dále pak popis způsobu, jakým byla odčiněna jiná újma, byla-li přečinem způsobena, rozsah vydaného bezdůvodného obohacení získaného přečinem či popis konkrétních opatření, která byla učiněna k jeho vydání. Součástí obsahu je rovněž konstatování o složení peněžité částky určené státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti a její výše. Nezbytnou součástí rozhodnutí je také výrok o zastavení trestního stíhání pro skutek, ve kterém je spatřován přečin a pro nějž je vedeno trestní stíhání. Tento výrok musí mimo jiné obsahovat skutkovou větu, tedy přesný popis skutkových okolností a větu právní, tedy označení přečinu, který je v skutku spatřován. Jak již bylo řečeno výše, narovnání nelze schválit, pokud by byl daný skutek posuzován v jednočinném souběhu jako dva a více trestných činů, z nichž by nebyly všechny spáchané činy přečinem. Zastavení trestního stíhání obviněného se totiž týká celého skutku, pro nějž bylo trestní stíhání vedeno, a vytváří se tak překážka věci pravomocně rozhodnuté (*rei iudicatae*). Další stíhání téhož obviněného pro týž skutek je nepřípustné, pokud by rozhodnutí nebylo v předepsaném řízení zrušeno [srov. § 11 odst. 1 písm. g)].¹⁴⁸ Výjimkou v tomto ohledu je situace, kdy státní zástupce rozhodl o schválení narovnání ve zkráceném přípravném řízení a věc odložil. V takovém případě trestní stíhání ještě nebylo zahájeno, a proto nemůže být součástí rozhodnutí ani výrok o jeho zastavení. I přesto však má rozhodnutí o schválení narovnání za následek nemožnost zahájení trestního stíhání téže osoby pro týž skutek [§ 11a písm. a) TrŘ]¹⁴⁹

Proti usnesení o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání může podat stížnost s odkladným účinkem obviněný, poškozený a v řízení před soudem také státní zástupce (srov. § 309 odst. 2 TrŘ). V případě, že o schválení narovnání rozhodoval soud, náleží rozhodování o stížnosti soudu nadřízenému [srov. § 146 odst. 2 písm. c)]. Pokud však narovnání schválil státní zástupce v přípravném řízení, o stížnosti rozhoduje

¹⁴⁷ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 24. 9. 2009, sp. zn. 2 To 71/2009.

¹⁴⁸ ŠÁMAL Pavel a Tomáš GRIVNA, op. cit., s. 3537.

¹⁴⁹ ŠÁMAL, Pavel, Jan MUSIL, Josef KUČTA, Marek FRYŠTÁK a Věra KALVODOVÁ., op. cit., s. 748.

nadřízený státní zástupce [srov. § 146 odst. 2 písm. b)]. Po marném uplynutí lhůty pro podání stížnosti nabude usnesení právní moci a stane se vykonatelným. Jakmile se tak stane, předseda senátu zajistí, aby částka určená státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti, kterou obviněný složil, byla poukázána Ministerstvu spravedlnosti. V případě, že by však soud či v přípravném řízení státní zástupce nerozhodl o schválení narovnání a tato částka již byla obviněným složena, předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce zajistí, aby složená peněžitá částka byla obviněnému vrácena (srov. § 362 odst. 1 TrŘ).¹⁵⁰

Rozhodnutí o schválení narovnání se eviduje jako skutečnost významná pro trestní řízení podle zákona č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů (srov. § 313 TrŘ). Součástí evidence Rejstříku trestů je dle § 2b RejT vedle odsouzení a narovnání také podmíněné zastavení trestního stíhání a podmíněné odložení podání návrhu na potrestání. Podstata i význam narovnání (zejména to, že se jedná o rozhodnutí srovnatelné s rozhodnutím o vině a vytváří překážku věci pravomocně rozhodnuté a následnou nemožnost opětovného trestního stíhání téhož obviněného pro týž skutek) odůvodňují potřebu jeho evidence v Rejstříku trestů pro další činnost orgánů činných v trestním řízení příp. jiných orgánů, které mají opis z rejstříku k dispozici zejména pro účely trestního řízení.¹⁵¹ Na druhou stranu se rozhodnutí o schválení narovnání, stejně jako údaje z evidence podmíněného zastavení trestního stíhání a podmíněného odložení podání návrhu na potrestání neuvádí ve výpisu z Rejstříku trestů (srov. § 13 odst. 1 RejT), což je pro obviněného prospěšné při prokazování jeho bezúhonnosti z nejrůznějších důvodů, např. při hledání zaměstnání.

2.7 Narovnání v řízení ve věcech mladistvých a v řízení proti právnickým osobám

Narovnání jako odklon v trestním řízení se rovněž uplatní v řízení v trestních věcech mladistvých [srov. § 69 písm. b) ZSM]. Kromě podmínek uvedených v § 309 a násl. TrŘ se pro schválení narovnání v řízení ve věcech mladistvých uplatní také další podmínky uvedené v § 68 ZSM, společné pro všechny zvláštní způsoby řízení, které lze dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže použít [srov. § 69 písm. a) a c) ZSM]. První

¹⁵⁰ ŠÁMAL Pavel a Tomáš GRÍVNA, op. cit., s. 3526, 3537.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 3526, 3538.

podmínka, kterou § 68 ZSM stanoví je, že podezření ze spáchání provinění mladistvého se musí jevit na základě dostatečného objasnění skutkového stavu věci zcela důvodným. Tato podmínka především zdůrazňuje zásadu materiální pravdy (srov. § 2 odst. 5 TrŘ). Vzhledem k tomu, že i při uplatňování narovnání v řízení proti dospělým obviněným je rozhodnutí o narovnání možné jen v případě, že dosavadní objasnění skutkového stavu odůvodňuje oprávněnost trestního stíhání, má tato zvláštní podmínka pro narovnání spíše deklaratorní charakter. Další podmínkou pro uplatnění odklonů v řízení ve věcech mladistvých je připravenost mladistvého nést odpovědnost za svůj čin, vypořádat se s jeho příčinami a zasadit se o odstranění škodlivých následků svého provinění. Jinými slovy se vyžaduje pozitivní postoj mladistvého k provinění včetně jeho příčin a následků, který je významný z výchovného hlediska, jakož i pro předcházení páchaní dalších trestných činů v budoucnu. Svou připravenost nést odpovědnost za své jednání může mladistvý prokázat např. prohlášením o spáchání skutku či doznáním viny, a připravenost zasadit se o odstranění škodlivých následků např. projevením snahy nahradit způsobenou škodu uvedením v předešlý stav či v penězích nebo odčinit tzv. jinou újmu omluvou. Třetí podmínka je pouze fakultativní, a je jí možnost požadovat po mladistvém, aby se zavázal k chování omezujícímu možnosti spáchání dalších provinění. Tento požadavek lze realizovat především uložením výchovných opatření. Je však nutné upozornit, že u narovnání nemá tato podmínka velký význam, jelikož se jedná o konečné vyřízení trestní věci, nespojené se zkušební dobou a v případě, že by mladistvý svůj závazek nedodržel, nebylo by z toho možné vyvodit žádné důsledky. Pokud by tedy státní zástupce či soudce ukládal mladistvému takové opatření v případě vyřízení věci narovnáním, musel by na základě zjištěných okolností nabýt přesvědčení, že mladistvý svůj závazek dobrovolně dodrží.¹⁵²

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže klade velký důraz na výchovné působení na mladistvého pachatele, individuální přístup k mladistvému v průběhu celého řízení, spolupráci s úředníky Probační a mediační služby, jakož i na snahu o předcházení a zamezení trestné činnosti [srov. § 1 odst. 2 a § 3 ZSM]. Za tímto účelem spolu s cílem širšího uplatňování odklonů v řízení ve věcech mladistvých byla stanovena např. povinnost policejních orgánů informovat bez zbytečného odkladu o zahájení trestního

¹⁵² ŠČERBA, Filip a Bronislava COUFALOVÁ. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Praha: Leges, 2016, s. 41-6.

stíhání mladistvého Probační a mediační službu a příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí (srov. § 60 ZSM). Je proto velmi překvapivé, že narovnání, které vychází z principu restorativní justice a je dle mého názoru zcela způsobilé naplnit účel zákona o soudnictví ve věcech mládeže, je ze všech odklonů, kterými lze vyřídit věc v řízení ve věcech mladistvých, využíváno nejméně, resp. není využíváno vůbec.¹⁵³ Příčiny vedoucí k současnému, spíše výjimečnému, využívání institutu narovnání se pokusím rozebrat v podkapitole 2. 9 s názvem Využití narovnání v praxi a návrhy de lege ferenda.

Ustanovení o narovnání se použije i v řízení proti právnickým osobám podle zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (srov. § 1 odst. 2 ZOPO), jelikož tento zákon narovnání ani jiné odklony v trestním řízení nevyklučuje.¹⁵⁴

2.8 Uplatnění mediace v rámci řízení o narovnání

2.8.1 Probační a mediační služba České republiky

K postupnému zavádění alternativních institutů do českého trestního práva dochází od počátku 90. let 20. století, a to v souvislosti se změnou politického i společenského systému, jakož i nárůstem kriminality po roce 1989. První odklon, podmíněné zastavení trestního stíhání, byl zaveden do trestního řádu v roce 1993. Krátce poté následovalo v roce 1996 zavedení institutu narovnání, další alternativy ke klasickému trestnímu řízení, a alternativního trestu obecně prospěšných prací.¹⁵⁵ Tyto a další později zavedené alternativní instituty jako např. podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem či podmíněné upuštění od potrestání s dohledem však předpokládají činnost probačních a mediačních úředníků a neexistence ucelené koncepce této služby v českém prostředí tak značně přispívala k méně častému využití alternativních opatření i k jejich nižší efektivitě.¹⁵⁶

¹⁵³ Tabulkové přehledy o vyřizování soudních agend, op. cit.

¹⁵⁴ ŠÁMAL Pavel a Tomáš GRIVNA, op. cit., s. 3514.

¹⁵⁵ ŠTERN, Pavel, Lenka OUŘEDNÍČKOVÁ a Dagmar DOUBRAVOVÁ. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010., s. 11-2.

¹⁵⁶ ŠČERBA, Filip, *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*, op. cit, s. 387.

Samotné základy probační a mediační služby byly položeny usnesením vlády č. 341 ze dne 15. 6. 1994, kterým byl schválen Program sociální prevence a prevence kriminality. Od roku 1996 byla tak rozhodnutím ministra spravedlnosti zřizována první místa probačních úředníků u okresních soudů. Tato místa byla však obsazována především stávajícími soudními úředníky, kteří nedisponovali dostatečným vzděláním ani odpovídajícími pracovními podmínkami pro plnění velmi širokého okruhu úkolů souvisejícího s alternativními řešeními trestních věcí.¹⁵⁷ Jejich činnost byla tudíž omezena zejména na zajištění administrativně-technického výkonu trestu obecně prospěšných prací a formální kontrolu chování obviněných, jimž byly uloženy alternativní tresty se zkušební dobou.¹⁵⁸ Změnu přinesl až zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, účinný od 1. 1. 2001, který zavedl Probační a mediační službu jako organizační složku státu v čele s ředitelem jmenovaným a odvolávaným ministrem spravedlnosti (srov. § 1 odst. 2 ZPMS a § 3 odst. 1 ZPMS). K plnění úkolů této instituce byla zřízena střediska, která působí v sídlech okresních soudů nebo jim naroveň postavených obvodních či městských soudů (srov. § 3 odst. 2 ZPMS). V rámci jednotlivých středisek plní úkoly této služby v pracovním poměru zaměstnanci státu ve funkcích úředníků nebo asistentů, kteří musí splňovat zákonné kvalifikační požadavky (srov. § 6 ZPMS). Nedílnou součástí právní úpravy Probační a mediační služby jsou také některá ustanovení trestního zákoníku či trestního řádu. Jedná se zejména o § 49 TrZ, který vymezuje pojem a účel dohledu, § 51 TrZ stanovující povinnosti a oprávnění probačního úředníka a § 27b TrŘ vymezující jeho působnost. Důležité jsou rovněž některé interní normy Probační a mediační služby, a to zejména Statut Probační a mediační služby a Organizační řád Probační a mediační služby.¹⁵⁹

Zákon o Probační a mediační službě definuje pojem probace i mediace. Dle § 2 odst. 1 ZPMS se probací rozumí organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným či odsouzeným, kontrola výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení a sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Dále pak pojem probace zahrnuje poskytování individuální pomoci obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný

¹⁵⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 257/2000 Sb. Zpřístupněno z Beck online.

¹⁵⁸ ŠTERN, Pavel, Lenka OUŘEDNÍČKOVÁ a Dagmar DOUBRAVOVÁ, op. cit., s. 12.

¹⁵⁹ ŠČERBA, Filip, *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*, op. cit., s. 388.

život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám, a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů. Naopak mediací se dle § 2 odst. 2 ZPMS rozumí mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným jakož i další činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením. Vedle této definice zákon uvádí jako nezbytnou podmínku pro provádění mediace výslovný souhlas obviněného a poškozeného.

Obecně je úkolem Probační a mediační služby vytvářet předpoklady k tomu, aby věc mohla být ve vhodných případech projednána v některém ze zvláštních způsobů trestního řízení, resp. odklonů, nebo aby mohl být uložen a vykonán trest nespojený s odnětím svobody, anebo vazba byla nahrazena jiným opatřením. Za tímto účelem poskytují úředníci a asistenti Probační a mediační služby obviněnému odborné vedení a pomoc, sledují a kontrolují jeho chování a spolupracují s rodinným a sociálním prostředím, ve kterém obviněný žije a pracuje, a to s cílem, aby v budoucnu vedl řádný život. K povinnostem Probační a mediační služby také patří pomáhat při odstraňování následků trestného činu osobám poškozeným a dalším osobám dotčeným trestným činem, podílet se na prevenci trestné činnosti a věnovat zvláštní péči mladistvým obviněným a obviněným ve věku blízkém věku mladistvých. Až na výjimku vhodných případů v oblasti mediace provádí Probační a mediační služba úkony v rámci své působnosti pouze na pokyn orgánů činných v trestním řízení. V případě, že úkony v oblasti mediace nejsou prováděny na pokyn orgánu činného v trestním řízení, ale např. z podnětu obviněného, poškozeného či jejich obhájce, případně i z vlastní iniciativy Probační a mediační služby, musí o tom Probační a mediační služba neprodleně informovat příslušný orgán činný v trestním řízení, který je následně oprávněn rozhodnout, že mediaci nelze dále provádět. (srov. § 4 odst. 1, 3 až 5, 7 ZPMS). Možnost zahájit úkony v oblasti mediace i bez pokynu orgánu činného v trestním řízení vychází z myšlenky, že v čím ranějším stadiu mediátor do případu vstoupí, tím pravděpodobnější je dosažení příznivého výsledku mediace. Tento postoj je navíc posílen § 4 odst. 9 ZPMS, který stanoví policejním orgánům a státním zástupcům povinnost vyrozumět příslušné středisko Probační a mediační služby o věcech vhodných k mediaci a postupovat tak, aby mediace byla využita od počátku trestního stíhání nebo místo něj, a to zejména v trestních

věcech mladistvých.¹⁶⁰ Ze stejného důvodu by dle některých názorů měla mít Probační a mediační služba možnost jednat z vlastní iniciativy i u jiných činností, a to zejména při obstarávání podkladů k osobě obviněného a jeho rodinnému a sociálnímu zázemí, tj. při vypracovávání tzv. zprávy před rozhodnutím [§ 4 odst. 2. písm. a) ZPMS]. Tímto by se probační úředníci mohli aktivně podílet také na hledání vhodných případů pro uložení alternativních trestů, přičemž by zůstala zachována nadřazenost orgánů činných v trestním řízení, které by mohli stejně jako u mediace této činnosti v nevhodných případech svým rozhodnutím zabránit.¹⁶¹

Úředník Probační a mediační služby má povinnost řídit se při výkonu své funkce zákony či jinými právními předpisy, jakož i pokyny soudce a v přípravném řízení pokyny státního zástupce. Na rozdíl od probační činnosti, která je soustředěna především na osobu obviněného, resp. odsouzeného, základním požadavkem při provádění mediace je nestrannost osoby, která jí vykonává. Pokyny soudce či státního zástupce k mediaci se tak nesmí týkat jejího způsobu či výsledku (srov. § 7 odst. 1 věta první ZPMS). Za účelem zachování nestrannosti při vykonávání mediační činnosti navíc zákon zakazuje probačnímu úředníkovi provádět úkony probace i mediace v téže věci (srov. § 7 odst. 5 ZPMS).¹⁶² Vzhledem k velmi nízkému počtu probačních úředníků v prvních letech působení Probační a mediační služby působilo toto omezení značné obtíže.¹⁶³ Dále pak má probační úředník při výkonu své činnosti rovněž povinnost respektovat a chránit lidská práva a svobody, důstojnost člověka a vyvarovat se jednání, které by vzbuzovalo pochybnosti o jeho objektivitě a nestrannosti (srov. § 7 odst. 1 věta druhá ZPMS). Úředník i asistent Probační a mediační služby má povinnost zachovávat mlčenlivost o věcech, které se dozvěděl v souvislosti s výkonem své funkce, a to i po skončení pracovního poměru (srov. § 9 odst. 1 ZPMS).

¹⁶⁰ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*, op. cit., s. 392.

¹⁶¹ Srov. např. HRUŠKOVÁ, Otmara, Lenka OUŘEDNÍČKOVÁ a Pavel ŠTERN. K některým teoretickým a praktickým otázkám probační a mediační služby. *Trestní právo*. 1997, č. 7-8, s. 18 nebo ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*, op. cit., s. 393.

¹⁶² Důvodová zpráva k zákonu č. 257/2000 Sb. Zpřístupněno z Beck online.

¹⁶³ ŽATECKÁ, Eva. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*. Ostrava: Key Publishing, 2007., s. 53.

2.8.2 Výkon mediační činnosti

Jednou z činností Probační a mediační služby je vytváření podmínek pro rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání nebo narovnání, zejména projednání a uzavření dohody mezi obviněným a poškozeným o náhradě škody nebo o vydání bezdůvodného obohacení, nebo dohody o narovnání, případně podmínek pro další takové procesní postupy či tresty nespojené s odnětím svobody [§ 4 odst. 2 písm. b) ZPMS], tedy činnost mediačního charakteru. Mediace má primárně význam při vytváření podmínek pro aplikaci odklonů v trestním řízení, využita však může být např. i v adhezním řízení při řešení otázky náhrady škody či při vytváření podmínek pro uložení některých alternativních trestů, zejména trestu obecně prospěšných prací nebo trestu domácího vězení.¹⁶⁴ Z odklonů v trestním řízení hovoří toto ustanovení výslovně jen o narovnání a podmíněném zastavení trestního stíhání. Použitá formulace „další takové procesní postupy“ však umožňuje zahrnout i další odklony či zjednodušená řízení, která jsou součástí trestního řádu či dalších trestněprávních předpisů a rovněž otevírá prostor pro jejich rozšíření. V současné době se ale jedná o již zmiňované podmíněné odložení podání návrhu na potrestání a odstoupení od trestního stíhání mladistvého.¹⁶⁵

Vhodné případy k mediaci jsou zejména takové, ve kterých pachatel dozná svou vinu a je ochoten napravit následky svého činu. Dále pak jsou to situace, kdy se pachatel s poškozeným znal již před spácháním trestného činu a celý případ je především důsledkem konfliktu mezi nimi. Za vhodné případy jsou rovněž považovány ty, ve kterých byl trestný čin spáchán prvopachatelem, jelikož právě u něj se očekává skutečná snaha po nápravě a odstranění jím způsobené újmy. Mediace se v praxi také osvědčuje u mladistvých pachatelů, jelikož její průběh může mít na mladistvého značně výchovný efekt a snížit tak pravděpodobnost opakování trestné činnosti.¹⁶⁶

Příprava i realizace mediace zpravidla probíhají již v průběhu přípravného řízení. Jak bylo uvedeno výše, účast v mediačním procesu je dobrovolná, a proto s ní musí souhlasit obviněný i poškozený. V některých případech je vhodné, aby se do mediačního jednání zapojili i jejich právní zástupci či rodinní příslušníci. Pro kladný výsledek

¹⁶⁴ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*, op. cit., s. 390-1.

¹⁶⁵ ŠÁMAL Pavel a Tomáš GRIVNA, op. cit., s. 4527.

¹⁶⁶ ŠTERN, Pavel, Lenka OUŘEDNÍČKOVÁ a Dagmar DOUBRAVOVÁ, op. cit., s. 41-2

mediace je žádoucí, aby si mediátor získal důvěru stran ve své schopnosti, nestrannost i vyváženost a vytvořil tak prostředí, v němž bude zajištěna stejná pozornost potřebám poškozeného a obviněného.¹⁶⁷ Při společném setkání je pak ponechán stranám prostor, aby popsali ze svého pohledu pachatelovo jednání. Poškozený by přitom měl sdělit, jakým způsobem jej trestný čin postihl a obviněný by sem měl snažit poškozenému vysvětlit, co jej k takovému jednání vedlo. Pro obě strany zpravidla bývá takové podrobné rozebírání celé události velice nepříjemné, na druhou stranu je velmi významné, jelikož umožňuje obviněnému i poškozenému navzájem si blíže porozumět a vcítit se do situace druhého. Na pachatele tak může mít celé mediační jednání značný preventivní i resocializační účinek. Úkolem mediátora je především vést strany k tomu, aby jejich jednání bylo co nejkonstruktivnější, usnadňovat jejich komunikaci, a také jim poskytovat právní rady.¹⁶⁸ Nese tedy odpovědnost především za procesní stránku mediace.¹⁶⁹ Je velmi důležité, aby si mediátor v průběhu celého jednání, a to i při hledání společného řešení konfliktu stran zachovával svou nestrannost. Výběr konečného řešení musí tedy ponechat zásadně na obviněném a poškozeném. Hlavními cíli mediace je usmíření stran, odstranění jejich konfliktu a nalezení společného řešení. Pokud strany dospějí k závěrečnému řešení, resp. dohodě, úkolem mediátora je spolu s účastníky jednání vypracovat její písemné znění, přičemž musí dbát na to, aby tato dohoda splňovala veškeré zákonné požadavky. U dohody o narovnání by měl probační úředník rovněž obviněnému poskytnout radu ohledně výše peněžité částky, kterou je obviněný povinen složit na účet soudu či státního zastupitelství na peněžitou pomoc státu obětem trestné činnosti, jelikož její zřejmá nepřiměřenost závažnosti trestného činu by mohla vést k neschválení této dohody a tudíž ke zmaření celého procesu mediace.¹⁷⁰

Úspěšná mediace může být velkým přínosem jak pro pachatele trestného činu, tak pro osobu poškozeného. Obviněný se v důsledku mediace může vyhnout trestu odnětí svobody, a tudíž i negativním následkům, které jsou s pobytem ve věznici spojeny, jako jsou např. psychické poruchy, zadlužení, zprětrhání sociálních vazeb či neschopnost opětovného začlenění do společnosti. Pachateli také s větší pravděpodobností nevznikne

¹⁶⁷ ŠTERN, Pavel, Lenka OUŘEDNÍČKOVÁ a Dagmar DOUBRAVOVÁ, op. cit., s. 40-1.

¹⁶⁸ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*, op. cit, s. 418.

¹⁶⁹ HRUŠKOVÁ, Otmar, Lenka OUŘEDNÍČKOVÁ a Pavel ŠTERN, op. cit., s. 17.

¹⁷⁰ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*, op. cit., s. 419.

obvyklý negativní postoj k soudnímu trestnímu systému, jako tomu bývá po pravomocném rozhodnutí soudu o vině a trestu. Aktivní účastí v mediaci je totiž pachateli umožněno podílet na výsledku řešení, které by všechny zúčastněné strany měly pocítovat jako spravedlivé.¹⁷¹ Tím, že se obě strany společně aktivně podílejí na vyřešení věci, se pro obviněného rovněž vytváří větší prostor pro uvědomění si následků jím spáchaného trestného činu a následné převzetí skutečné odpovědnosti za své jednání, nikoliv pouze ve smyslu náhrady škody či vydání bezdůvodného obohacení, ale také ve smyslu poskytnutí přiměřené satisfakce např. konstatováním viny, omluvou či projevem lítosti, přičemž poškozenému může právě takové převzetí osobní odpovědnosti pomoci snadněji se vyrovnat s újmou způsobenou trestným činem. Mediaci může být také přínosem pro osoby pachateli či poškozenému blízké, kteří nejsou v jejím důsledku vystaveni negativním vlivům trestního řízení.¹⁷² Dalším a rovněž významným pozitivním důsledkem mediace je, že umožňuje efektivní a poměrně rychlé vyřešení především méně závažných či skutkově jednodušších trestních věcí a snižuje tak zatíženost orgánů činných v trestním řízení, kterým ponechává více prostoru pro závažnější, skutkově náročnější případy.¹⁷³

2.9 Využití narovnání v praxi a návrhy de lege ferenda

Narovnání jako forma odklonu v trestním řízení je jen velmi zřídka využívaným institutem. V roce 2015 bylo v přípravném řízení vyřízeno narovnáním jen 81 osob, což je pouhých 0,19 % z celkového počtu stíhaných osob. Ve zkráceném přípravném řízení v témže roce byla věc odložena za současného schválení narovnání dle § 179c odst. 2 písm. g) TrŘ jen u 28 osob. Celkem tak vyřídila státní zastupitelství v České republice za rok 2015 narovnáním pouze 109 trestních věcí, což je o 14 případů více, než za rok předchozí. V poměru ke všem osobám vyřízeným v přípravném řízení (včetně zkráceného) byla tak narovnáním vyřízena zanedbatelná část věcí, a to ve výši 0,12%. Pro srovnání tak bylo v přípravném řízení (včetně zkráceného přípravného řízení) narovnáním vyřízeno téměř 50 krát méně případů, než podmíněným zastavením trestního stíhání (včetně podmíněného odložení podání návrhu na potrestání). Tyto údaje z roku

¹⁷¹ FENYK, Jaroslav., Alexander SOTOLÁŘ a Zdeněk SOVÁK.: Mediaci jako alternativní podoba naplnění trestní spravedlnosti. *Trestní právo 1997*, č. 7-8 s. 20.

¹⁷² ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*, op. cit., s. 416-7.

¹⁷³ FENYK, Jaroslav., Alexander SOTOLÁŘ a Zdeněk SOVÁK., op. cit., s. 20.

2015 nejsou nijak překvapivé, jelikož se jedná o dlouhodobý trend v rámci využívání narovnání jako formy odklonu v trestním řízení.¹⁷⁴ Nejvyšší státní zastupitelství trvale poukazuje na zcela výjimečné využívání institutu narovnání jako na důsledek jeho nevhodné právní úpravy ve svých výročních zprávách a vyzývá tak k její změně. Novela trestního řádu provedená zákonem č. 193/2012 Sb., kterou byla povinnost obviněného složit peněžní částku určenou konkrétnímu adresátovi k obecně prospěšným účelům nahrazena povinností složit peněžitou částku určenou státu na pomoc obětem trestné činnosti, dle Nejvyššího státního zastupitelství odstranila praktické problémy při aplikaci tohoto institutu jen částečně.¹⁷⁵

Pokud jde o využívání narovnání v řízení před soudem, jedná se o obdobně znepokojující čísla jako u jeho aplikace v rámci (zkráceného) přípravného řízení. V roce 2015 bylo vyřízeno okresními soudy v celé České republice narovnáním jen 51 věcí, což je dokonce o 20 méně než v roce předchozím.¹⁷⁶ Z celkového počtu narovnání schválených okresními soudy v České republice nejvíce případů vyřídily tímto odklonem za poslední tři roky okresní soudy v Severomoravském kraji, a to především okresní soud v Ostravě, Frýdku-Místku a Opavě. Na druhém a třetím místě v počtu schválených narovnání se pak umístily okresní soudy v Jihočeském a Středočeském kraji. Naopak obvodní soudy v Praze za poslední dva roky schválili dohromady pouze dvě narovnání.¹⁷⁷ Co se týká počtu schválených narovnání v řízení ve věcech mladistvých, od roku 2011 jím nebyla soudy vyřízena jediná věc.¹⁷⁸

Velmi nízká čísla, která jsou vykazována již od zavedení tohoto institutu, lze spatřovat, stejně jako v případě (zkráceného) přípravného řízení především v nevyhovující právní úpravě. Soudy navíc vyřizují trestní věci odklonem v podobě narovnání čím dál méně, přičemž příčiny tohoto jevu spatřuji v následujících skutečnostech. První je nepochybně tzv. velká novela trestního řádu, účinná od 1. 1. 2002, která umožnila státním zástupcům schválit narovnání v přípravném řízení a novela

¹⁷⁴ Viz příloha č. 4.

¹⁷⁵ NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ ČR. Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2015 ze dne 23.června 2016, sp. zn. 4 NZN 602/2016 [online]. Dostupné z: http://www.nsz.cz/images/stories/PDF/Zpravy_o_cinnosti/2015/Zprava_o_cinnosti_SZ_za_rok_2015_-_textova_cast.pdf [cit. 2.11.2016].

¹⁷⁶ Tabulkové přehledy o vyřizování soudních agend. Cslav.justice.cz [online]. Dostupné z: <http://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-agend.html> [cit. 5.11.2016].

¹⁷⁷ Viz. Příloha č. 2.

¹⁷⁸ Viz. Příloha č. 3.

trestního řádu účinná od 1. 7. 2004, na základě které může státní zástupce schválit narovnání i ve zkráceném přípravném řízení a věc odložit. Státní zástupce již tedy nemusí podávat v přípravném řízení návrh na schválení narovnání soudu, jak tomu bylo do té doby a může jej při splnění zákonných podmínek schválit sám. Jako další důvod pro snižování již tak nízkých čísel vyjadřujících počet věcí vyřízených narovnáním soudy se nabízí zavádění nových druhů odklonů do trestního řádu, kterými lze vyřizovat věci ve (zkráceném) přípravném řízení či v řízení před soudem. Jedná se především o podmíněné odložení podání návrhu na potrestání ve zkráceném přípravném řízení, období hojně využívaného podmíněného zastavení trestního stíhání, zavedené spolu s možností státního zástupce schválit narovnání ve zkráceném přípravném řízení novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 283/2004. Od 1. 9. 2012 je součástí trestního řádu rovněž institut dohody o vině a trestu, kterým však je vyřízen pouze zanedbatelných počet případů. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže účinný od 1. 1. 2004 navíc zavedl zvláštní druh odklonu výlučně pro řízení ve věcech mladistvých, kterým je odstoupení od trestního stíhání mladistvého.

Hlavní příčiny spíše sporadického využívání narovnání se snažili analyzovat autoři Zvláštní zprávy Nejvyššího státního zastupitelství o využívání odklonů v roce 2004. Prvním důvodem je dle této zprávy jedna z podmínek pro schválení narovnání, konkrétně složení peněžité částky určené státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti dle § 309 odst. 1 písm. c) TrŘ (dříve peněžité částky k obecně prospěšným účelům). Potíž byla shledána především v tom, že obviněnými je tato podmínka často vnímána nikoliv jako výraz reparace veřejného zájmu, ale jako určitý druh trestu a v případech, že dojde ke splnění podmínek pro schválení narovnání, jsou prakticky splněny i podmínky pro podmíněné zastavení trestního stíhání.¹⁷⁹ Ačkoliv byla novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 193/2012 Sb. úprava podmíněného zastavení trestního stíhání o další podmínky rozšířena v § 307 odst. 2 TrŘ, a to včetně složení peněžité částky určené státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti, neměla tato změna výrazný vliv na poměr počtu věcí vyřízených narovnáním k podmíněným zastavením trestního

¹⁷⁹ Zvláštní zpráva obsahující vyhodnocení efektivnosti využívání institutů podmíněného zastavení trestního stíhání a narovnání a součinnosti s Probační a mediační službou v roce 2003 a prvním pololetí roku 2004, Nejvyšší státní zastupitelství 20. 12. 2004 sp. zn. 7 NZn 603/2004, s. 36.

stíhání.¹⁸⁰ Rozšíření podmínek pro podmíněné zastavení trestního stíhání uvedených v § 307 odst. 2 TrŘ se totiž týká jen případů, u kterých je to odůvodněno povahou a závažností spáchaného přečinu, okolnostmi jeho spáchání nebo poměry obviněného a i nadále je tak možné trestní stíhání podmíněně zastavit na základě § 307 odst. 1 TrŘ, tedy bez povinnosti složit peněžitou částku na pomoc obětem trestné činnosti. Domnívám se, že možným řešením pro narovnání by tak mohlo být odstranění této podmínky a nadále ji zachovat jen u zvláštní varianty podmíněného zastavení trestního stíhání dle § 307 odst. 2 TrŘ, nebo zavést po vzoru podmíněného zastavení trestního stíhání dvě varianty narovnání, u kterého by částka na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti byla podmínkou rovněž jen v případě, pokud by to vyžadovala povaha a závažnost spáchaného přečinu. I tak by si narovnání zachovalo svoji primární funkci, kterou je urovnání sporu mezi obviněným a poškozeným spolu s přísnější úpravou podmínek pro náhradu škody, odčinění újmy či vydání bezdůvodného obohacení. Tato změna by tak mohla zvýšit zájem o vyřízení věci narovnáním u obviněných, vzhledem k jeho příznivějším účinkům v porovnání s podmíněným zastavením trestního stíhání. Dle Ščerby by odstranění této podmínky rovněž mělo přispět k překonání vnímání narovnání jako formy odklonu pro majetnější obviněné.¹⁸¹

Jako další důvod vedoucí k nízkému počtu rozhodnutí o schválení narovnání uvádí Nejvyšší státní zastupitelství příliš velký počet formálních podmínek vykazujících pracnost a administrativní náročnost při provádění úkonů před rozhodnutím o narovnání, a zároveň tak zpochybňuje jednu z důležitých funkcí narovnání jako odklonu v trestním řízení, kterou je rychlejší vyřízení věci.¹⁸² Uvedená pracnost a náročnost řízení o narovnání je často přisuzována povinnosti soudce či státního zástupce provést před rozhodnutím o schválení narovnání výslech obviněného a poškozeného dle § 310 odst. 1 TrŘ. V této souvislosti je kritizována skutečnost, že povinnost výslechu není stanovena rovněž u podmíněného zastavení trestního stíhání, v důsledku čehož je tento institut orgány činnými v trestním řízení upřednostňován před narovnáním, jelikož nepochybně představuje rychlejší a jednodušší způsob vyřízení trestních věcí. Zúbek či Lichnovský

¹⁸⁰ Viz. Příloha č. 1.

¹⁸¹ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*, op. cit., s. 103.

¹⁸² NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ ČR. Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2004 ze dne 6. června 2005, sp. zn. 7 NZN 602/2005 [online]. Dostupné z: <http://www.nsz.cz/index.php/cs/udaje-o-cinnosti-a-statisticke-udaje/zprava-o-innosti/323> [cit. 2.11.2016].

tak navrhují upustit od povinnosti výsledku před schválením narovnání s tím, že rozsah a způsob odškodnění je soudci či státnímu zástupci znám z obsahu spisu. Povinnost výsledku by tak dle jejich názoru měla být zachována pouze v případech, kdy poškozený úhradu škody spáchané přečinem nepožaduje nebo v průběhu trestního řízení nevyjádřil žádné stanovisko.¹⁸³ Názor, že osobního výsledku obviněného a poškozeného není zapotřebí v případě, že potřebné informace pro rozhodnutí o narovnání jsou obsaženy již v protokolu o výsledku těchto osob policejním orgánem, zastává i Nejvyšší státní zastupitelství. To rovněž v zájmu zjednodušení podmínek pro schválení narovnání navrhuje obligatorně přenést vlastní jednání o dohodě o narovnání a stanovených podmínkách ze státního zástupce na úředníka Probační a mediační služby, který by výsledek jednání předložil jako kvalifikovaný podklad pro rozhodnutí orgánu činného v trestním řízení.¹⁸⁴

Významnou roli při výběru odklonů rovněž hraje nedostatek finančních prostředků obviněných, kteří mnohdy nemají potřebné finance na náhradu škody či jiné odčinění újmy, natož na peněžitou částku určenou na pomoc obětem trestné činnosti. Zvláštní zpráva z roku 2004 dále odkazovala na nedostatečné personální obsazení Probační a mediační služby, bez jejíž součinnosti nelze podklady pro schválení narovnání připravit.¹⁸⁵ Příčina velmi řídkého využití narovnání v trestním řízení může být spatřována také v tom, že, jak již bylo několikrát uvedeno, narovnání je meritorním rozhodnutím, jehož součástí je výrok o zastavení trestního stíhání, a tudíž jím vzniká překážka věci pravomocně rozhodnuté. V případě pochybností ohledně osoby pachatele, resp. dostatečnosti vyřízení věci odklonem je tak logické zvolit takovou formu odklonu, se kterou není spojeno definitivní vyřízení věci a u které zůstane možnost trestního stíhání téhož pachatele pro tyž skutek ještě po určitou dobu otevřená.¹⁸⁶

¹⁸³ Zůbek, Jan, op. cit.; LICHNOVSKÝ, Vladimír. Možnosti zlepšení právní úpravy odklonů v trestním řízení v souvislosti s připravovanou rekodifikací trestního řádu. In: JELÍNEK, Jirí. *Alternativní řešení trestních věcí. Sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny, květen 2015, trestní sekce*. Praha: Leges, 2015, s. 142.

¹⁸⁴ Zvláštní zpráva obsahující vyhodnocení efektivnosti využívání institutů podmíněného zastavení trestního stíhání a narovnání a součinnosti s Probační a mediační službou v roce 2003 a prvním pololetí roku 2004, Nejvyšší státní zastupitelství 20. 12. 2004 sp. zn. 7 NZn 603/2004, s. 50.

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 36.

¹⁸⁶ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě.*, op. cit., s. 434.

Ze statistických údajů také vyplývá, že jednotlivá státní zastupitelství i soudy přistupují k aplikaci narovnání rozdílně. Nejedná se však o jev charakteristický pouze pro narovnání, nýbrž pro všechny typy odklonů. Jako hlavní příčiny tohoto jevu uvádí Provasník nenárokovost odklonů a často stanovenou podmínku přiměřenosti, jejíž výklad do značné míry závisí na úsudku příslušného státního zástupce či soudce. Tuto situaci označuje za nežádoucí, a to jak z hlediska principu rovnosti osob před zákonem, tak z hlediska legitimního očekávání jednotlivce, resp. předvídatelnosti procesního postupu a navrhuje uvést v trestním řádu alespoň demonstrativní výčet kritérií pro posouzení, zda je odklon v daném případě dostačujícím způsobem vyřízení věci. Dále pak Provasník poukazuje na neochotu některých státních zástupců s obviněným, resp. jejich obhájci o odklonech jednat a zabývat se jejich návrhy, což nepřispívá k motivaci obviněných splnit podmínky k jejich aplikaci. Jako možné řešení pro celkové zvýšení transparentnosti uplatňování odklonů i sjednocení jejich podmínek navrhuje zavést povinnost státního zástupce zamítnout návrh na uplatnění odklonu usnesením, a to včetně odůvodnění, proč jeho využití není v konkrétním případě dostačující.¹⁸⁷ Stejného názoru je i Zúbek, který o této povinnosti hovoří v souvislosti s narovnáním nejen v přípravném řízení, ale i v řízení před soudem. Dle něj „*nenárokovost schválení narovnání nemůže zakrývat svévoli nebo nepředvídatelnost v rozhodování*“¹⁸⁸ a zdůvodnění negativního stanoviska soudce či státního zástupce k návrhu aplikace narovnání, případně jiného odklonu je důležité i z důvodu, aby nedocházelo k podezření z klientelismu či libovolného nakládání s odklony, resp. nedůvěře v systém trestní justice.¹⁸⁹

Domnívám se, že by tato povinnost splnila uvedený účel, tedy přispěla k transparentnosti nakládání s odklony a obviněný by mohl legitimně očekávat, zda jeho věc bude vyřízena odklonem či nikoli. Nepochybně by rovněž přispěla k častějšímu uplatňování odklonů ve (zkráceném) přípravném řízení a snížila by zjevné rozdíly v jejich uplatňování mezi jednotlivými státními zastupitelstvími i okresními soudy. Na druhou stranu je třeba zopakovat, že dle současné teorie i rozhodovací praxe Nejvyššího soudu je vyřízení věci odklonem pouze fakultativním způsobem vyřízení věci a soud ani státní

¹⁸⁷ PROVAZNÍK, Jan. Odklony v českém trestním řízení – úvahy před možnou rekonstrukcí. *Trestněprávní revue*. 2016, č. 4, s. 79. Zpřístupněno z Beck online.

¹⁸⁸ ZÚBEK, Jan, op. cit.

¹⁸⁹ Tamtéž.

zástupce nemají povinnost zabývat se splněním podmínek pro jeho uplatnění.¹⁹⁰ Zavedení povinnosti státního zástupce, resp. soudce zabývat se návrhem na uplatnění narovnání či jiného odklonu a reagovat na něj usnesením s odůvodněním by tak bylo v rozporu s dosavadním přístupem k odklonům vůbec.

Dle věcného záměru zákona o trestním řízení soudním (trestního řádu) z roku 2008 by odklony měly být upraveny v samostatné hlavě, přičemž se o odklonech hovoří pouze jako o narovnání, podmíněném zastavení trestního stíhání, podmíněném zastavení trestního stíhání s dohledem a o odstoupení od trestního stíhání mladistvého, jehož úprava by měla i nadále zůstat v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže.¹⁹¹ Vzhledem k tomu, že současná právní úprava podmíněného zastavení trestního stíhání se osvědčila, měla by být z větší části zachována. Na rozdíl od toho, narovnání by v reakci na nevyhovující současnou právní úpravu, která vede k jeho spíše výjimečnému využití, mělo projít zásadní změnou. V první řadě by se narovnání mělo vztahovat jen na konkrétně vyjmenované trestné činy, které mají povahu konfliktu mezi obviněným a poškozeným, přičemž by do výčtu spadaly i některé méně závažné zločiny. Schválení narovnání by však v budoucnu mělo být vyloučeno v případech, kdy je poškozeným stát nebo územně samosprávný celek. Dle rekodifikační komise by tento výčet měl přispět k tomu, aby se narovnání používalo u jiných trestných činů než podmíněné zastavení trestního stíhání.¹⁹² Podmínky pro podmíněné zastavení trestního stíhání by však dle věcného záměru měly zůstat stejné, proto se domnívám, že v případě přečinů, které budou ve výčtu trestných činů, u nichž je možné narovnání schválit, bude opět možnost volby mezi těmito dvěma instituty. Pokud by chtěl zákonodárce docílit toho, aby nebylo narovnání v praxi nahrazováno podmíněným zastavení trestního stíhání, bylo by dle mého názoru vhodné, aby v případech, kdy je možné schválit narovnání, bylo vyloučeno rozhodnout o podmíněném zastavení trestního stíhání. Tím by byl zdůrazněn přednostní zájem státu na urovnání vztahu mezi pachatelem a poškozeným, nad rychlostí rozhodování. Na druhou stranu se obávám, že pokud nebude odstraněna tolik vytýkaná administrativní náročnost

¹⁹⁰ Srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 4. 2004, sp. zn. 5 Tdo 347/2004.

¹⁹¹ Věcný záměr nového trestního řádu střídavě hovoří o podmíněném zastavení trestního řízení a podmíněném zastavení trestního stíhání. O terminologické změně se nezmiňuje, proto se pravděpodobně jedná o nedůslednost autora.

¹⁹² KOMISE PRO NOVÝ TRESTNÍ ŘÁD. Východiska a principy nového trestního řádu, op. cit.

řízení o narovnání, výsledkem by nebyl vyšší počet schválených narovnání, ale spíše celkově nižší počet využívání odklonů.

Nově by měl být v rozhodnutí o schválení narovnání oddělen výrok o schválení narovnání a výrok o zastavení trestního stíhání tak, aby obviněný mohl v mezidobí splnit své závazky týkající se náhrady škody či odčinění újmy způsobené přečinem i závazky směřující k obecně prospěšným účelům. Co se týká závazků směřujících k obecně prospěšným účelům, v novém trestním řádu by mělo dojít k rozšíření jejich pojetí. Nadále už by se tak nemuselo jednat pouze o zaplacení peněžité částky na obecně prospěšné účely či na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti, ale mohlo by do této kategorie spadat i provedení různých prací ve prospěch obcí, státu či obecně prospěšných institucí nebo omezení odpovídající povaze spáchaného činu, např. vzdání se řídičského oprávnění či zbrojního průkazu na určitou dobu.¹⁹³ Tuto podobu narovnání navrhuje i trestní kolegium Nejvyššího soudu, které rovněž označuje jeho současnou právní úpravu za nevyhovující.¹⁹⁴ Dále je pak uveden záměr v rámci všech odklonů podle vzoru rakouského trestního řádu rozšířit možnost ukládání přiměřených omezení a povinností, jejichž plnění by mělo být vzhledem k odděleným výrokům možné kontrolovat i u narovnání. Mezi tyto povinnosti by dle rekodifikační komise mohlo patřit např. absolvování probačního programu, navštívení určitých akcí či zařízení, zákaz přechovávat předměty, které by mohly sloužit k páchání další trestné činnosti či povinnost opustit obydlí, ve kterém došlo ke spáchání trestného činu. K omezení by pak mohla patřit např. povinnost předchozího oznámení při změně bydliště či zaměstnání.¹⁹⁵

Na základě výše popsaného usuzuji, že institut narovnání by se měl v novém trestním řádu výrazně přiblížit právní úpravě podmíněného zastavení trestního stíhání. Významný posun spatřuji především v tom, že tolik kritizovaná podmínka složení peněžité částky na pomoc obětem trestné činnosti by v novém trestním řádu mohla být pouhou alternativou, čímž by se mohl otevřít prostor pro schválení narovnání i u méně majetných obviněných, kteří dnes nejsou ochotni složit tuto částku v sebemenší výši. Na

¹⁹³ Věcný záměr trestního řádu je z roku 2008, proto se stále mluví o peněžité částce na obecně prospěšné účely. Povinnost obviněného složit peněžitou částku na pomoc obětem trestné činnosti byla zavedena až novelou trestního řádu v roce 2012.

¹⁹⁴ Stanovisko Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 2. 2014, sp. zn. Ts 43/2012.

¹⁹⁵ KOMISE PRO NOVÝ TRESTNÍ ŘÁD. Věcný záměr zákona o trestním řízení soudním (trestní řád), op. cit.

druhou stranu by rozhodnutí o schválení narovnání mělo ztratit jednu ze svých současných výhod pro obviněného, a tou je okamžité zastavení trestního stíhání. Navíc se období, v němž bude trestní stíhání přerušeno a které má sloužit k úhradě škody, složení peněžité částky, ale i absolvování probačního programu či splnění jiných povinností, značně podobá probační době ukládané u podmíněného zastavení trestního stíhání. I přesto by však mohlo narovnání v tomto ohledu zůstat pro obviněného výhodnější variantou odklonu, pokud přerušování trestního stíhání nebude časově omezeno a bude záviset jen na obviněném, jak rychle splní podmínky uvedené v rozhodnutí o narovnání. Otázkou však je, o kolik rychlejší variantu vyřízení věci půjde, pokud bude obviněnému uloženo absolvování probačního programu či jiná časově náročnější povinnost. Věcný záměr (2008) ani dokument Východiska a principy nového trestního řádu (2014) se nezmiňují o tom, zda by u narovnání měla i nadále být zachována podmínka v podobě prohlášení obviněného o spáchání skutku či by měla být nahrazena doznáním obviněného. Pokud by podmínka prohlášení o spáchání skutku zachována byla, v tomto směru lze spatřovat další výhodu pro obviněného při vyřízení věci narovnáním. Nicméně s ohledem na poměr schválených narovnání k počtu podmíněných zastavení trestního stíhání se v praxi doznání obviněného nejeví při volbě mezi těmito dvěma instituty jako příliš silný faktor.

K častějšímu využívání odklonů po rekonstrukci trestního řádu by mělo přispět přenesení důkazního břemene na státního zástupce, jehož úkolem bude prokázat vinu obžalovaného v řízení před soudem. Pochybnosti o unesení důkazního břemene v konkrétním případě by totiž mohly státního zástupce motivovat k využití některých alternativ ke klasickému trestnímu řízení, např. sjednání dohody o vině a trestu či dohody o narovnání.¹⁹⁶ Za účelem širšího uplatnění odklonů v řízení před soudem by měl nový trestní řád stanovit povinnost předsedy senátu po podání obžaloby bez zbytečného odkladu doručit obviněnému příp. jeho obhájci její opis s výzvou, zda hodlá učinit prohlášení o spáchání viny popř. uzavřít dohodu o vině a trestu. Pokud bude přicházet v úvahu i dohoda o narovnání, opis obžaloby bude doručen také poškozenému, a to spolu s výzvou, zda obviněný s poškozeným hodlají tuto dohodu uzavřít. Obviněný zároveň

¹⁹⁶ GRIVNA, Tomáš. Základní zásady trestního řízení ve světle rekonstrukce trestního řádu. Pravniprostor.cz [online]. 4. 6. 2015. Dostupné z: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/zakladni-zasady-trestniho-rizeni-ve-svetle-rekonstrukce-trestniho-radu> [cit. 2.11.2016].

bude muset být poučen o jiných formách odklonů v trestním řízení včetně jejich důsledků a vyzván, aby se ve stanovené lhůtě vyjádřil, zda s takovým postupem souhlasí. V souvislosti se záměrem širšího uplatnění odklonů v trestním řízení rovněž rekodifikační komise poukazuje na potřebu přijmout opatření vedoucí k personálnímu a materiálnímu posílení Probační a mediační služby¹⁹⁷

¹⁹⁷ KOMISE PRO NOVÝ TRESTNÍ ŘÁD. Východiska a principy nového trestního řádu, op. cit.

3. Srovnání narovnání s právní úpravou Francie

Francouzské trestní řízení, které vychází ze zásady oportunity, je upraveno v *Code de procédure pénale*, tedy v zákoně o trestním řízení, resp. trestním řádu. Tento zákon připouští v čl. 41-1 jako jednu z tzv. alternativ k trestnímu stíhání *la médiation pénale*, která se především svým průběhem a účelem podobá českému institutu narovnání.

Podle francouzského trestního řádu může státní zástupce před podáním veřejnoprávní žaloby na žádost poškozeného či s jeho souhlasem provést mediační jednání s pachatelem trestného činu a poškozeným, a to v případě, že je možné v rámci mediace dosáhnout náhrady škody způsobené poškozenému, ukončit či zmírnit úzkost způsobenou trestným činem nebo pomoci pachateli trestného činu znovu se začlenit do společnosti. Státní zástupce může provést mediaci buď osobně nebo prostřednictvím policejního úředníka, zmocněného státního zástupce či jím pověřeného mediátora. (srov. čl. 41-1 CPP)¹⁹⁸ V praxi je samozřejmě nejčastější, že zprostředkovatelem v mediačním řízení je kvalifikovaný mediátor, který je schopen mediaci poškozeného a pachatele vést a který rovněž reprezentuje určité morální hodnoty. Jeho role je stejná jako v řízení o narovnání. Mediátor by měl být především osobou objektivní a nestrannou. V případě, že se poškozený s pachatelem dohodnou, mediátor sepíše, podobně jako u narovnání, podmínky jejich dohody, kterou všichni tři podepíší. Tato dohoda je na rozdíl od dohody o narovnání upravené v českém trestním řádu exekučním titulem, což výrazně posiluje postavení poškozeného. Mediátor rovněž potvrzuje splnění dohody a zasílá státnímu zástupci zprávu o průběhu mediace. Pokud mediační jednání neskončí úspěšně nebo nebudou dodrženy podmínky sjednané dohody, uvědomí o tom mediátor státního zástupce, který se v takovém případě rozhodne pro jiné alternativní opatření či zahájí trestní stíhání.¹⁹⁹

Zvláštní úpravu obsahuje francouzský trestní řád pro případ, že násilí bylo spácháno manželem, bývalým manželem, současným či bývalým registrovaným partnerem poškozeného, jeho současným či bývalým druhem či družkou. Za této

¹⁹⁸ PRADEL, Jean. *Manuel de procédure pénale*. 10e éd. rev. et augm. Paris: Cujas, 2000. Manuels. s 134-5, 475.

¹⁹⁹ MINISTERE DE LA JUSTICE. La médiation pénale. Justice.gouv.fr [online]. 2012. Dostupné z: http://www.justice.gouv.fr/publication/fp_meditation_penale.pdf [cit. 16.11.2016].

okolnosti může být mediace provedena, jen pokud o to poškozený výslovně požádá. Pokud mezi těmito osobami proběhla mediace a došlo k opakovanému násilí, další mediační jednání již není možné zahájit. V takovém případě se státní zástupce, s výjimkou zvláštních okolností, rozhodne pro jiné alternativní opatření nebo zahájí trestní stíhání (srov. čl. 41-1, 5° CPP).

Vzhledem k tomu, že je mediace vždy založena na dobrovolnosti všech zúčastněných stran, bez jejichž vůle nelze dosáhnout kladného výsledku, je k jejímu provedení, stejně jako u narovnání, zapotřebí souhlasu nejen státního zástupce a poškozeného, ale také pachatele. *La médiation pénale* nejčastěji probíhá v případech, kdy se pachatel s obviněným navzájem znají, ať už jsou ve vztahu rodinném, sousedském či pracovním. Mediace je možné zahájit i v řízení proti mladistvým, ovšem jen pokud s tím souhlasí zákonný zástupce mladistvého a bude přítomen jednání. Vyřešit trestní věc tímto způsobem lze pouze, pokud se jedná o méně závažné trestné činy jako je např. pohrůžka násilím, výtržnictví, rušení nočního klidu, neplacení výživného, drobné krádeže či lehké násilí. Skutkové okolnosti týkající se trestného činu musí být stejně jako v případě narovnání v českém trestním řízení náležitě objasněny, nesmí být sporné a pachatel musí přijmout svou odpovědnost za spáchaný čin.²⁰⁰

La médiation pénale se dle mého názoru nejvíce přibližuje možnosti státního zástupce postupovat dle § 179c odst. 2 písm. g) TrŘ, tedy schválení narovnání ve zkráceném přípravném řízení a odložení věci ještě před zahájením trestního stíhání. Na rozdíl od narovnání však není mediace ve francouzském trestním řádu spojována s velkým množstvím formálních podmínek, jako je např. výslech poškozeného a obviněného, formální náležitosti rozhodnutí o schválení narovnání, což pravděpodobně také bude jedním z důvodů, proč je v praxi využívána mnohem častěji. Jen v roce 2009 bylo prostřednictvím *la médiation pénale* řešeno 24 236 případů, přičemž s úspěchem jich skončila více než polovina.²⁰¹ Nejčastěji byly tímto způsobem řešeny trestné činy spočívající v domácím násilí, úmyslném ublížení na zdraví a neplacení výživného.²⁰² *La*

²⁰⁰ MINISTERE DE LA JUSTICE. *La médiation pénale*, op. cit.

²⁰¹ Ačkoliv má Francie zhruba 6 krát více obyvatelstva než Česká republika, bez složitých výpočtů je zřejmé, že *la médiation pénale* je používána mnohem častěji než narovnání.

²⁰² MINISTERE DE LA JUSTICE. Tableaux de l'annuaire statistique. Justice.gouv.fr [online]. 29. 7. 2014. Dostupné z: <http://www.justice.gouv.fr/budget-et-statistiques-10054/annuaires-statistiques-de-la-justice-10304/tableaux-de-lannuaire-statistique-27054.html> [cit. 15.11.2016].

médiation pénale se na rozdíl od narovnání uplatňuje pouze ve stadiu před zahájením trestního stíhání, resp. před podáním obžaloby a nemusí vždy představovat konečné vyřízení věci. Státní zástupce se totiž i v případě úspěšné mediace může rozhodnout pro trestní stíhání pachatele, a to pokud nebyly pachatelem splněny podmínky výsledné dohody nebo se objevily nové skutečnosti případu.²⁰³ Celkově hodnotím právní úpravu *la médiation pénale* kladně, jelikož je velmi adaptabilní různým situacím a státní zástupce nemusí volit mediaci jako konečné řešení věci (což pravděpodobně také přispívá k jejímu častějšímu využití), ale pouze jako možnou cestu vedoucí k urovnání konfliktu mezi pachatelem a poškozeným. Na obviněného může skutečnost, že se nejedná o konečné vyřízení věci, mít výchovný účinek, jelikož si je vědom, že v případě nesplnění podmínek dohody může být potrestán, ať už v podobě jiného opatření či trestního stíhání. Naopak pro poškozeného může být tato skutečnost větší jistotou, že pachatel svůj závazek dodrží a pokud tak neučiní, budou z toho pro něj vyvozeny důsledky.

²⁰³ Médiation pénale. Service-public.fr [online]. 13. 5. 2015. Dostupné z: <https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F1824> [cit. 16.11.2016].

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo poskytnout ucelený pohled na institut narovnání jako formy odklonu v trestním řízení, kriticky zhodnotit jeho současnou právní úpravu, jakož i zjistit příčiny, které vedou k jeho minimálnímu využívání orgány činnými v trestním řízení a předložit návrhy, které by mohly tuto situaci zlepšit. Domnívám se, že širší uplatňování narovnání v českém trestním řízení je nanejvýš žádoucí, jelikož se jedná o institut, jehož aplikace může být velkým přínosem jak pro obviněného a poškozeného, tak pro celou společnost.

Pro obviněného vnímám jako hlavní výhodu vyřízení věci narovnáním v tom, že rozhodnutí o schválení narovnání se eviduje v Rejstříku trestů jako skutečnost významná pro trestní řízení a je tak k dispozici pouze orgánům činným v trestním řízení a některým dalším zákonem stanoveným orgánům. Jinými slovy rozhodnutí o schválení narovnání není uvedeno ve výpisu z Rejstříku trestů, což může být pro pachatele přínosné především při hledání zaměstnání a podpořit tak jeho snahu vést řádný život. Další výhodou pro pachatele trestného činu je, že rozhodnutím o schválení narovnání dochází k zastavení trestního stíhání, vytváří překážku věci rozhodnuté a není mu uložen žádný trest ani jiná povinnost (kromě náhrady škody a peněžité částky na pomoc obětem trestné činnosti), které by ztěžovali jeho postavení ve společnosti a začlenění do každodenního života.

Pokud jde o osobu poškozeného, současná právní úprava narovnání je pro něj velmi příznivá, pravděpodobně nejvíce ze všech odklonů, které jsou součástí našeho trestního řádu. Ke schválení narovnání by totiž mělo ve většině případů dojít až poté, co jemu způsobená škoda bude uhrazena, bude vydáno bezdůvodné obohacení nebo alespoň budou učiněny k tomu potřebné úkony. Zároveň narovnání nikdy nebude schváleno, pokud poškozený s obsahem dohody nebude souhlasit. Jeho postavení je tak mnohem silnější než u podmíněného zastavení trestního stíhání, které je bohužel v praxi často využíváno namísto narovnání s ohledem na jeho menší pracnost a administrativní náročnost. Z tohoto důvodu sympatizuji s věcným záměrem nového trestního řádu, ve kterém by měl být uveden výčet trestných činů, které mají povahu sporu mezi obviněným a poškozeným, a u kterých je možné narovnání schválit. Při této příležitosti bych však vyloučila možnost vyjmenované trestné činy vyřídit v rámci podmíněného zastavení

trestního stíhání. Pokud má totiž trestný čin povahu konfliktu, je zapotřebí pokusit se jej vyřešit v mediačním jednání a ponechat poškozenému volbu, zda bude s odklonem souhlasit dle jeho výsledku a neoslabovat jeho postavení tím, že bude orgánem činným v trestním řízení zvolen odklon, který pro něj představuje jednodušší postup. Aby však nedošlo k situaci, že orgány činné v trestním řízení nebudou u takových trestných činů odklon volit vůbec, je zapotřebí vyřešit i otázku zmíněné administrativní náročnosti.

Pracnost a administrativní náročnost řízení o narovnání je často připisována povinnosti státního zástupce či soudce provést výslech obviněného a poškozeného ohledně okolností týkající se uzavření dohody o narovnání. Zde bych navrhovala její zrušení a inspirovala se právní úpravou obdobného francouzského institutu *la médiation pénale*, kde mediátor mimo jiné potvrzuje splnění dohody a zasílá státnímu zástupci zprávu o průběhu mediace. Pokud je mediátor kvalifikovaným pracovníkem Probační a mediační služby, který je nestranným zprostředkovatelem mezi obviněným a poškozeným, je přítomen jejich mediačnímu jednání a dohodu stran sepisuje, je dle mého názoru i způsobilý doložit a potvrdit státnímu zástupci či soudci, že k uzavření dohody došlo dobrovolně a strany s narovnáním souhlasí. Jak jsem v této práci již uváděla, s myšlenkou výsledku mediačního jednání jako kvalifikovaného podkladu pro rozhodnutí, předloženého úředníkem Probační a mediační služby, přišlo Nejvyšší státní zastupitelství již před více než deseti lety, ovšem bez výsledku.

Další kritizovanou podmínkou, která v praxi brání aplikaci narovnání je povinnost obviněného složit peněžitou částku určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti. Jako důvod je uváděna nepříznivá finanční situace obviněných, ale také skutečnost, že tato podmínka není vyžadována u podmíněného zastavení trestního stíhání, které se jinak vztahuje na stejný okruh trestných činů a vyžaduje splnění téměř totožných podmínek. V případě, že by právní úprava narovnání a zastavení trestního stíhání měla mít i v budoucnu podobu jakou má dnes, navrhovala bych její sjednocení ohledně této problematické podmínky, tedy bych povinnost složit tuto částku u narovnání zrušila, nebo bych jí zavedla i u podmíněného zastavení trestního stíhání dle § 307 odst. 1. Obávám se však, že následkem druhé varianty by mohla být neochota obviněných poskytnout souhlas i s podmíněným zastavením trestního stíhání, což by mohlo vést k méně častému využívání odklonů vůbec, což jistě není žádoucí. V takovém případě bych tedy alespoň

pro upřesnění doplnila znění této podmínky tak, že plnění musí být přiměřené majetkovým poměrům obviněného. Na druhou stranu, pokud by narovnání mělo podobu, jakou navrhuji výše, povinnost složit peněžitou částku určenou státu na pomoc obětem trestné činnosti bych zachovala. Nemohlo by totiž dojít k situaci, že si obviněný vybere raději podmíněné zastavení trestního stíhání jen proto, že je pro něj finančně méně náročné. Tato podmínka je výrazem reparace veřejného zájmu, a pokud obviněný spáchaného trestného činu lituje, uvědomuje si jeho následky a zároveň stojí o výhody pro něj plynoucí z rozhodnutí o schválení narovnání, měl by být ochoten tuto částku, samozřejmě ve výši odpovídající jeho majetkovým poměrům, složit.

V neposlední řadě může být narovnání prospěšné i pro společnost a to zejména v případech, kdy si pachatel v průběhu mediace uvědomí následky jím spáchaného trestného činu a převezme za své jednání skutečnou osobní odpovědnost. Častější aplikace nejen narovnání, ale celkově všech odklonů, samozřejmě také ulehčuje přetíženým soudům, které tak mají více prostoru pro řešení skutkově náročnějších, ale především závažnějších forem trestné činnosti.

Z věcného záměru nového trestního řádu je zřejmé, že rekodifikační komise si je vědoma nedostatků současné právní úpravy narovnání a plánuje její podstatnou změnu. Ačkoliv se tato změna bude pravděpodobně ubírat jiným směrem, než který bych osobně preferovala, doufám, že pro narovnání bude jediné přínosem a uvede tento institut konečně v život tak, aby mohl plnit své funkce.

Seznam použitých zkratk

ČR – Česká republika

CPP – Code de procédure pénale

EÚLP – Evropská úmluva o ochraně lidských práv (Úmluva o ochraně lidských práv a svobod)

KZř - zákon č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení)

LZPaS – usnesení č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

OSŘ – zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

OZ – zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

OZř - Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení)

RejT - zákona č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů

TrŘ - zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

TrZ – zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

ZOPO – zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

ZPMS – zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě

ZSM – zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

Literatura

Monografie, učebnice, komentáře

- CÍSAŘOVÁ, Dagmar, Jaroslav FENYK a Tomáš GŘIVNA. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: ASPI-Wolters Kluwer, 2008. ISBN 978-80-7357-348-5.
- DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ, et al. *Občanské právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer, 2013. ISBN 978-80-7478-326-5.
- FENYK, Jaroslav, Dagmar CÍSAŘOVÁ a Tomáš GŘIVNA. *Trestní právo procesní*. 6., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-750-8.
- JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016. Student. ISBN 978-80-7502-160-1.
- JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou: zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, advokátní tarif*. 6. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2016. Glosátor. ISBN 978-80-7502-106-9.
- JELÍNEK, Jiří a Jana NAVRÁTILOVÁ. *Trestní právo procesní*. 5. aktualiz. vyd. Praha: Linde, 2007. ISBN 978-80-7201-630-3.
- JELÍNEK, Jiří, Katarína DANKOVÁ, Jana NAVRÁTILOVÁ, Vladimír PELC, Jiří ŘÍHA a Vojtěch STEJSKAL. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014. Student. ISBN 978-80-7502-044-4.
- PRADEL, Jean. *Manuel de procédure pénale*. 10e éd. rev. et augm. Paris: Cujas, 2000. Manuels. ISBN 2-254-00410-7.

- ROZUM, Jan, Jan VŮJTĚCH a Petr KOTULAN. *Výzkum institutu narovnání: výzkum uskutečněný v rámci programu účinky transformace trestního zákonodárství na stav kriminality a zvyšování efektivity justice ve vztahu k bezpečnosti občanů v horizontu roku 2000*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1999. Studie. ISBN 80-86008-58-4.
- SOTOLÁŘ, Alexander, Pavel ŠÁMAL a František PŮRY. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: Beck, 2000. Beckovy příručky pro právní praxi. ISBN 80-7179-350-7.
- ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. Praha: Beck/SEVT, 1995. Komentované zákony. ISBN 80-7179-027-3.
- ŠÁMAL, Pavel a Tomáš GRIVNA. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0.
- ŠÁMAL, Pavel, Jan MUSIL, Josef KUČHTA, Marek FRYŠTÁK a Věra KALVODOVÁ. *Trestní právo procesní*. 4. přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Academia iuris. ISBN 978-80-7400-496-4.
- ŠÁMAL, Pavel, Miroslav RŮŽIČKA, František VONDRUŠKA, Jaroslava NOVOTNÁ a František NOVOTNÝ. *Přípravné řízení trestní*. 2. vyd. Praha: Beck, 2003. Beckovy příručky pro právní praxi. ISBN 80-7179-741-3.
- ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Vyd. 2. Praha: Leges, 2014. Teoretik. ISBN 978-80-87576-93-9.
- ŠČERBA, Filip. *Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice*. Praha: Leges, 2012. Praktik. ISBN 978-80-87576-30-4.
- ŠČERBA, Filip a Bronislava COUFALOVÁ. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN 978-80-7502-131-1.

- ŠTERN, Pavel, Lenka OUŘEDNÍČKOVÁ a Dagmar DOUBRAVOVÁ. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-757-2.
- ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014. ISBN 978-80-7478-369-2.
- ŽATECKÁ, Eva. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*. Ostrava: Key Publishing, 2007. Právo. ISBN 978-80-87071-55-7.

Odborné články

- JELÍNEK, Jiří. Dohodovací řízení v trestním procesu a otázky související. *Bulletin advokacie*, 2012, č. 10, s. 19-25. ISSN 1210-6348.
- JELÍNEK, Jiří. K novelám trestních kodexů v roce 1995. *Kriminalistika*. 1995, č. 4, 260-273. ISSN 1210-9150.
- FENYK, Jaroslav. Postavení státního zástupce v trestním řízení po novele trestního řádu. *Bulletin advokacie*. 2011, č. 11-12, s. 38-51. ISSN 1210-6348
- FENYK, Jaroslav., Alexander Sotolář, A., Zdeněk SOVÁK.: Mediace jako alternativní podoba naplnění trestní spravedlnosti. *Trestní právo (nakladatelství ORAC)* 1997, č. 7-8, s. 20-22. ISSN: 1211-2860.
- HRUŠKOVÁ, Otmara, Lenka OUŘEDNÍČKOVÁ a Pavel ŠTERN. K některým teoretickým a praktickým otázkám probační a mediační služby. *Trestní právo (nakladatelství ORAC)*. 1997, č. 7-8, s. 12-19. ISSN: 1211-2860.

- KOCINA, Jan. Narovnání v trestním řízení. *Dny práva-2010- Days of law. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita. 2010* [online]. Dostupné z: [https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/01_aktualni/Kocina_Jan_\(4359\).pdf](https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/01_aktualni/Kocina_Jan_(4359).pdf) [cit. 28.9.2016].
- PIPEK, Jiří. Formální pojetí trestného činu a princip oportunity. *Trestněprávní revue. 2004, č. 11, s. 309. ISSN 1213-5313. Zpřístupněno z Beck online.*
- PROVAZNÍK, Jan. Odklony v českém trestním řízení – úvahy před možnou rekodifikací. *Trestněprávní revue. 2016, č. 4, s. 79. ISSN 1213-5313. Zpřístupněno z Beck online.*
- SOTOLÁŘ, Alexander a Zdeněk SOVÁK. Ke koncepci probační a mediační služby v České republice. *Právní rozhledy. 1996, s 254-260. ISSN 1210-6410.*
- VANTUCH, Pavel. Narovnání v trestním řízení a právo na obhajobu. *Právní rozhledy. 1998, č. 8, s. 393. ISSN 1210-6410. Zpřístupněno z Beck online.*
- ZŮBEK, Jan. Úvaha k institutu narovnání a jeho budoucnosti. *Trestněprávní revue. 2015, č. 1., s. 1. ISSN 1213-5313. Zpřístupněno z Beck online.*

Příspěvky ve sbornících

- JELÍNEK, Jiří. Trestní příkaz jako forma odklonu v trestním řízení. In: JELÍNEK, Jiří. *Alternativní řešení trestních věcí: sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny, květen 2015, trestní sekce. Praha: Leges, 2015. Teoretik, s. 9-19. ISBN 978-80-7502-109-0.*
- LICHNOVSKÝ, Vladimír. Možnosti zlepšení právní úpravy odklonů v trestním řízení v souvislosti s připravovanou rekodifikací trestního řádu. In: JELÍNEK, Jiří. *Alternativní řešení trestních věcí: sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny, květen 2015, trestní sekce. Praha: Leges, 2015. Teoretik, s. 136-147. ISBN 978-80-7502-109-0.*

- RIZMAN, Stanislav, Alexander SOTOLÁŘ, Pavel ŠÁMAL a Zdeněk SOVÁK. Narovnáni. In: RIZMAN, Stanislav, Alexander SOTOLÁŘ a Helena VÁLKOVÁ. *K vybraným otázkám novel trestních kodexů: sborník příspěvků, závěrů a doporučení ze semináře s mezinárodní účastí, Srní, 15.-17. 11. 1995.* Praha: Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici, 1996, s. 19 – 35. ISBN 80-902199-1-8.

Důvodové zprávy

- Důvodová zpráva k zákonu č. 292/1993 Sb. Zpřístupněno z Beck online.
- Důvodová zpráva k zákonu č. 152/1995 Sb. Zpřístupněno z Beck online.
- Důvodová zpráva k zákonu č. 257/2000 Sb. Zpřístupněno z Beck online.
- Důvodová zpráva k zákonu č. 265/2001 Sb. Zpřístupněno z Beck online.
- Důvodová zpráva k zákonu č. 283/2004 Sb. Zpřístupněno z Beck online.
- Důvodová zpráva k zákonu č. 41/2009 Sb. Zpřístupněno z Beck online.
- Důvodová zpráva k zákonu č. 193/2012 Sb. Zpřístupněno z Beck online.

Právní předpisy

- Usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky.
- Code de procédure pénale consolidée au 15 novembre 2016.
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.
- Zákon č. 152/1995 Sb.
- Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediální službě.
- Zákon č. 265/2001 Sb.
- Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).
- Zákon č. 283/2004 Sb.

- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.
- Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.
- Zákon č. 193/2012 Sb.
- Zákon č. 298/2016 Sb., o Rejstříku trestů.

Judikatura

- Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 2. 2. 1998, sp. zn. 11 To 70/98.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 6. 2001, sp. zn. 11 Tz 129/2001.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 11. 2003, sp. zn. 4 Tz 156/2003.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 4. 2004, sp. zn. 5 Tdo 347/2004.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 4. 2004, sp. zn. 11 Tdo 426/2004.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 8. 2007, sp. zn. 4 Tz 63/2007.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 9. 2008, sp. zn. 11 Tdo 1202/2008.
- Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 24. 9. 2009, sp. zn. 2 To 71/2009.
- Stanovisko Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 2. 2014, sp. zn. Ts 43/2012.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 8. 2014, sp. zn. 11 Tdo 1029/2014.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 11. 2014, sp. zn. 5 Tz 44/2014.

Internetové zdroje

- GŘIVNA, Tomáš. Základní zásady trestního řízení ve světle rekonstrukce trestního řádu. Pravniprostor.cz [online]. 4. 6. 2015. Dostupné z: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/zakladni-zasady-trestniho-rizeni-ve-svetle-rekonstrukce-trestniho-radu> [cit. 2.11.2016].
- Médiation pénale. Service-public.fr [online]. 13. 5. 2015. Dostupné z: <https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F1824> [cit. 16.11.2016].

- MINISTERE DE LA JUSTICE. La médiation pénale. Justice.gouv.fr [online]. 2012. Dostupné z: http://www.justice.gouv.fr/publication/fp_mediation_penale.pdf [cit. 16.11.2016].
- MINISTERE DE LA JUSTICE. Tableaux de l'annuaire statistique. Justice.gouv.fr [online]. 29. 7. 2014. Dostupné z: <http://www.justice.gouv.fr/budget-et-statistiques-10054/annuaire-statistiques-de-la-justice-10304/tableaux-de-lannuaire-statistique-27054.html> [cit. 15.11.2016].
- NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ ČR. Odklony v trestním řízení. 2012 [online]. Dostupné z: <http://www.nsz.cz/index.php/cs/prubeh-rizeni-v-trestnich-a-netrestnich-vecech/odklony-v-trestnim-izeni> [cit. 8.10.2016].
- ŠÁMAL, Pavel. Rekodifikace trestního řádu. Pravniprostor.cz [online]. 1. 6. 2015. Dostupné z: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/rekodifikace-trestniho-radu> [cit. 7.10.2016].

Ostatní

- KOMISE PRO NOVÝ TRESTNÍ ŘÁD. Východiska a principy nového trestního řádu. 2014 [online]. Dostupné z: <http://portal.justice.cz/Justice2/ms/ms.aspx?o=23&j=33&k=4980&d=281460> [cit. 7.11.2016].
- KOMISE PRO NOVÝ TRESTNÍ ŘÁD. Věcný záměr zákona o trestním řízení soudním (trestní řád). 2008 [online]. Dostupné z: <http://portal.justice.cz/Justice2/ms/ms.aspx?o=23&j=33&k=4980&d=281460> [cit. 7.11.2016].
- NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ ČR. Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2004 ze dne 6. června 2005, sp. zn. 7 NZN 602/2005 [online]. Dostupné z: <http://www.nsz.cz/index.php/cs/udaje-o-cinnosti-a-statisticke-udaje/zprava-o-innosti/323> [cit. 2.11.2016].

- NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ ČR. Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2006 ze dne 18. června 2007, sp. zn. 7NZN601/2007 [online]. Dostupné z: http://www.nsz.cz/images/stories/PDF/Zpravy_o_cinnosti/2006/t_ext06.pdf [cit. 2.11.2016].
- NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ ČR. Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2015 ze dne 23. června 2016, sp. zn. 4 NZN 602/2016 [online]. Dostupné z: http://www.nsz.cz/images/stories/PDF/Zpravy_o_cinnosti/2015/Zprava_o_cinnosti_SZ_za_rok_2015_-_textova_cast.pdf [cit. 2.11.2016].
- Statistické ročenky kriminality a soudních agend. Cslav.justice.cz [online]. Dostupné z: <http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html> [cit. 5.11.2016].
- Tabulkové přehledy o vyřizování soudních agend. Cslav.justice.cz [online]. Dostupné z: <http://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-agend.html> [cit. 5.11.2016].
- Zvláštní zpráva obsahující vyhodnocení efektivnosti využívání institutů podmíněného zastavení trestního stíhání a narovnání a součinnosti s Probační a mediační službou v roce 2003 a prvním pololetí roku 2004, Nejvyšší státní zastupitelství 20. 12. 2004 sp. zn. 7 NZn 603/2004.

Abstrakt

Tématem této diplomové práce je narovnání v trestním řízení, jedna z forem odklonů, resp. alternativ ke klasickému průběhu a výsledku trestního řízení zavedené do českého právního řádu novelou č. 152/1995 Sb. účinnou od 1. 9. 1995.

Narovnání je institut trestního práva procesního vycházející z principů restorativní justice, jehož primárním cílem je urovnání narušených vztahů obviněného a poškozeného. Řízení o narovnání tak neslouží pouze k náhradě škody nebo odčinění jiné újmy, jak je někdy nesprávně vnímáno veřejností, ale i k objasnění příčin konfliktu za současné aktivní účasti obou stran a převzetí osobní odpovědnosti pachatele trestného činu, což může mít významné účinky i z hlediska trestní prevence. Navzdory tomu, že je narovnání forma odklonu, která je přínosná pro obviněného (dochází k zastavení trestního stíhání), poškozeného (rychlejší získání náhrady škody) i společnost (předcházení páchaní dalších trestných činů, odlehčení soudům ve prospěch skutkově složitějších a závažnějších trestných činů), je v praxi využíváno minimálně.

V první kapitole této práce se zabývám obecně pojmem odklonů v trestním řízení, jejich základní charakteristice a společným znakům, jakož i jednotlivými druhy, které jsou součástí českého právního řádu. Jádrem práce je druhá kapitola, která se podrobně věnuje institutu narovnání. Na úvod této kapitoly jsem se snažila přiblížit povahu a podstatu narovnání, a to především prostřednictvím jeho základních funkcí, konceptu restorativní justice a historického vývoje tohoto institutu v českém trestním řízení. V další části se pak detailně věnuji zákonné úpravě narovnání s ohledem na současnou judikaturu Nejvyššího soudu ČR a instituci Probační a mediační služby, jejíž kvalifikovaní pracovníci hrají v řízení o narovnání významnou roli. Na závěr této kapitoly pak prezentuji statistické údaje soudů a státních zastupitelství týkající se využívání narovnání v praxi a v návaznosti na to se pokouším analyzovat základní problémy současné právní úpravy a uvést návrhy *de lege ferenda*, které by mohly přispět k častější aplikaci tohoto institutu v praxi, která by byla jistě žádoucí. Třetí kapitola je věnována srovnání narovnání s institutem *la médiation pénale*, který je součástí francouzského trestního řádu rovněž jako jedna z možných alternativ ke klasickému trestnímu řízení. V závěru uvádím

nejdůležitější poznatky této práce spolu s vlastním hodnocením současné právní úpravy včetně úvah *de lege ferenda*.

Abstract

The topic of this diploma thesis is the settlement in criminal proceedings, one of diversions, or also alternatives to typical course and outcome of criminal proceedings. The settlement was incorporated into the Czech Criminal Procedure Code by the amendment n. 152/1995 Sb. with the effect on 1st September 1995.

The settlement is an institute of criminal procedure law originating in restorative justice principles and its goal is to restore affected relationship between the defendant and the victim. Then proceedings of the settlement should not serve only to compensate the victim, as is sometimes perceived by the public, but also to clarify causes of the conflict during the active participation of both parties and to assume personal responsibility for the crime committed which may have significant effects in terms of criminal prevention. Despite the fact that the settlement is a form of diversion beneficial to the defendant (it leads to cessation of prosecution), victim (it is faster to obtain the compensation) and society (prevention from committing other crimes, relieving courts in favour of complex and serious crimes), it is rarely used in practice.

In the first chapter I generally deal with the concept of diversions in criminal proceedings, their fundamental characteristics and common features together with individual forms of diversion constituent of Czech Criminal Procedure Code. The core of this thesis is the second chapter, dedicated to the settlement. At the beginning of this chapter I have tried to approach the nature and essence of settlement, mainly through its major functions, the concept of restorative justice and historical development of this institute in the Czech criminal proceedings. The next part is dedicated to the statutory framework of settlement in detail with regard to the current judicature of Supreme Court of the Czech Republic and to the institute of the Probation and Mediation Service whose skilled staff play an important role in the process of negotiation. To conclude the chapter I present court and the public prosecutor's office statistics concerning the application of settlement in practice and attempt to analyse fundamental problems of current legislature as well as to put forward proposals *de lege ferenda* that could contribute to more frequent use of settlement which is certainly desirable. The third chapter is about a comparison of the settlement and *la médiation pénale*, a similar institute embodied in French Criminal

Procedure Code. In the end I sum up the most important findings of the thesis together with my view on current legal framework of settlement including considerations *de lege ferenda*.

Název práce v anglickém jazyce

Settlement in criminal proceedings

Klíčová slova, key words

narovnání - settlement

odklon v trestním řízení - diversion in criminal proceedings

trestní řád – Criminal Procedure Code

restorativní justice - restorative justice

Přílohy

Příloha č. 1

Přehled vyřízení trestních věcí narovnáním ve srovnání s podmíněným zastavením trestního stíhání okresními soudy České republiky v letech 2015 – 1998

Rok	Vyřízeno narovnáním	Vyřízeno podmíněným zastavením trestního stíhání
2015	51	1930
2014	71	2004
2013	79	2007
2012	71	1891
2011	69	1709
2010	79	1624
2009	87	1732
2008	90	1903
2007	121	2150
2006	168	2279
2005	166	2455
2004	198	2623
2003	249	3554
2002	342	3763
2001	242	3589
2000	248	3294
1999	212	2715
1998	140	1735

Zdroj: Statistické ročenky kriminality a soudních agend z let 1998 – 2014, Cslav.justice.cz [online]. Dostupné z: <http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html> [cit. 1.11.2016]; Tabulkové přehledy o vyřizování soudních agend z roku 2015. Cslav.justice.cz [online]. Dostupné z: <http://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-agend.html> [cit. 1.11.2016].

Příloha č. 2

Přehled vyřízení trestních věcí narovnáním okresními soudy České republiky v jednotlivých krajích v roce 2015 - 2013

Okresní soudy v kraji	2015	2014	2013
Hlavní město Praha	1	1	9
Středočeský	5	7	6
Jihočeský	11	16	15
Západočeský	5	1	1
Severočeský	3	9	11
Východočeský	3	12	5
Jihomoravský	2	1	7
Severomoravský	21	24	25

Přehled vyřízení trestních věcí narovnáním okresními soudy v Severomoravském kraji v letech 2015 - 2013

Okresní soud	2015	2014	2013
Bruntál	0	0	0
Frýdek-Místek	5	9	7
Jeseník	0	0	0
Karviná	1	0	2
Nový Jičín	1	1	0
Olomouc	2	0	0
Opava	3	0	6
Ostrava	8	14	10
Přerov	0	0	0
Šumperk	0	0	0
Vsetín	1	0	0

Zdroj: Statistické ročenky kriminality a soudních agend z let 2014 – 2013. Cslav.justice.cz [online]. Dostupné z: <http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html> [cit. 1.11.2016]; Tabulkové přehledy o vyřizování soudních agend z roku 2015. Cslav.justice.cz [online]. Dostupné z: <http://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-agend.html> [cit. 1.11.2016].

Příloha č. 3

Přehled vyřízení trestních věcí narovnáním ve srovnání s podmíněným zastavením trestního stíhání u mladistvých osob okresními soudy České republiky v letech

Rok	Vyřízeno narovnáním	Vyřízeno podmíněným zastavením trestního stíhání
2015	0	166
2014	0	210
2013	0	191
2012	0	352
2011	1	362
2010	0	344
2009	1	333
2008	0	596

Zdroj: Tabulkové přehledy o vyřizování soudních agend z let 2015 - 2008. Cslav.justice.cz [online]. Dostupné z: <http://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-agend.html> [cit. 1.11.2016].

Příloha č. 4**Přehled vyřízení trestních věcí narovnáním ve vyšetřování a ve zkráceném přípravném řízení v porovnání s podmíněným zastavením trestního stíhání**

Rok	Schváleno narovnání	Věc odložena za schválení narovnání	Celkem vyřízeno narovnáním	Vyřízeno podmíněným zastavením trestního stíhání	Vyřízeno podmíněným odložením podání návrhu na potrestání
2015	81	28	109	2 851	2 553
2014	57	38	95	2 223	3 351
2013	62	55	117	2 362	3 299
2012	97	44	141	2 967	2 952
2011	143	20	163	3 692	2 124
2010	148	29	177	3 718	1 964
2009	174	9	183	5 151	2 356
2008	135	1	136	6 764	1 244
2007	78	2	80	7 172	1 119
2006	38	3	41	7 387	663
2005	53	0	53	6 892	0
2004	39	0	39	6 662	0

Zdroj: Nejvyšší státní zastupitelství. Zprávy o činnosti státního zastupitelství z let 2004 – 2015. [online]. Dostupné z: <http://www.nsz.cz/index.php/cs/udaje-o-cinnosti-a-statisticke-udaje/zprava-o-innosti/323> [cit. 1.11.2016].